

Suomen
urheilun
eettinen
keskus
SUEK ry

SAMALLA VIIVALLA?

**Selvitys liikunnan ja urheilun tasa-arvosta
ja yhdenvertaisuudesta Suomessa**

Miika Kyllönen

1

SUEK ry:n julkaisuja urheilun eettisistä asioista

2017

SAMALLA VIIVALLA?

Selvitys liikunnan ja urheilun tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta Suomessa

Miika Kyllönen

SAMALLA VIIVALLA?

Selvitys liikunnan ja urheilun tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta Suomessa

SUEK ry:n julkaisuja urheilun eettisistä asioista nro 1.

Suomen urheilun eettinen keskus SUEK ry

Teksti: Miika Kyllönen

Toimitus: Nina Laakso, Marja Kokkonen ja Susanna Sokka

Taitto: Kruu Oy

SUEK ry:n julkaisuja urheilun eettisistä asioista

ISSN 2489-6578 (nid.)

ISSN 2489-6586 (PDF)

ISBN 978-952-5605-31-0 (nid.)

ISBN 978-952-5605-32-7 (PDF)

Aldus Oy, Lahti 2017

Sisältö

1	Johdanto	6	4	Yhdenvertaisuus liikunnassa ja urheilussa	22
2	Liikuntalaki yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistäjänä	9	4.1	Yhdenvertaisuus	22
3	Tasa-arvo liikunnassa ja urheilussa	10	4.1.1	<i>Yhdenvertaisuuslaki</i>	22
3.1	Tasa-arvo	10	4.1.2	<i>Mikä ei ole syrjintää?</i>	23
3.2	Tasa-arvolaki	10	4.2	Monikulttuurisuus	24
3.3	Tasa-arvon edistämisstrategiat	11	4.3	Erityisliikunta ja vammaisurheilu	27
3.4	Liikunnan ja urheilun tasa-arvosta	11	4.4	Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt	31
3.5	Liikunnan ja urheilun sukupuolijärjestelmä	12	4.5	Alueelliset ja taloudelliset mahdollisuudet liikunnan harrastamiseen	33
3.6	Lapset ja nuoret	13	4.5.1	<i>Alueelliset</i>	34
3.6.1	<i>Tytöt ja pojat liikunnan harrastajina</i>	13	4.5.2	<i>Taloudelliset</i>	35
3.6.2	<i>Toimintaa määrittävää lainsäädäntöä</i>	13	4.6	Häirintä	36
3.6.3	<i>Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet</i>	14	4.7	Poikkileikkaavaa kirjallisuutta tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyen	38
3.6.4	<i>Tutkimuksia lasten ja nuorten liikunnan tasa-arvosta</i>	14	5	Lajiliittojen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvoselvityksiä	39
3.7	Aikuiset	16	5.1	Suomen Palloliitto ry	39
3.7.1	<i>Miehet ja naiset liikunnan harrastajina</i>	16	5.2	Suomen Voimisteluliitto ry	40
3.7.2	<i>Sukupuolten tasa-arvoa liikuntakulttuurissa käsittelevä tutkimus</i>	17	5.3	Suomen Jääkiekkoliitto ry	40
3.7.3	<i>Naisnäkökulmasta tehtyä lajitutkimusta</i>	21	5.4	Suomen Salibandyliitto ry	41
			5.5	Suomen Urheiluliitto ry	43
			6	Yhteenveto ja johtopäätökset	45
				Lähteet	46

1 Johdanto

Tämän selvityksen tarkoituksena on tarkastella mahdollisimman kokonaisvaltaisesti, miten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta liikunnassa ja urheilussa on käsitelty ja tutkittu Suomessa. Selvitys on toteutettu kuvailevana kirjallisuuskatsauksena, johon on koottu yksiin kansiin yli 200:n aihetta käsittelevän julkaisun tärkeimmät havainnot. Tämä tietopaketti on tarkoitettu liikunta- ja urheilualan järjestöille ja muille toimijoille sekä päätöksentekijöille ja viranomaisille tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi liikunta- ja urheilukulttuurissa.

Suomea on yleisesti pidetty yhtenä maailman edistyneimmistä valtioista sukupuolten välisen tasa-arvon saralla. Tasa-arvo on ollut demokratian ja hyvinvoinnin rinnalla keskeisimpiä kulmakiviä länsimaisen oikeus- ja sivistysvaltion rakentumisessa. Suomalaiset naiset saivat ensimmäisenä Euroopassa äänioikeuden valtiollisissa vaaleissa ja vaalikelpoisuuden ensimmäisenä koko maailmassa (THL 2017). 1980-luvun lopulla säädetyn tasa-arvolain (1986) mukaan miehet ja naiset ovat juridisesti Suomessa tasavertaisessa asemassa. Tästä huolimatta miehet ovat useilla elämäntilanteilla naisia edellä. Yksi maskuliinisen vallan alue on myös liikunta ja urheilu joissa miehiä on keskeisimmissä asemassa huomattavasti naisia enemmän.

On ajankohtaista tarkastella myös vähemmistöjen asemaa ja yhdenvertaisuutta liikunnan ja urheilun piirissä. Kansainvälisten muuttovirtojen myötä suomalainen yhteiskunta monikulttuuristuu jatkuvasti, mikä vaatii viranomaisilta toimia onnistuneen integraation saavuttamiseksi. Yhdeksi keinoksi on ehdotettu liikuntaa ja urheilua, joiden katsottu tarjoavan matalan kynnyksen tilaisuuksia kulttuurien väliseen vuorovaikutukseen (Zacheus 2010). Toisaalta liikuntakulttuuri voi toi-

mia myös rasistisen käyttäytymisen näyttämönä. Empiiristä tutkimusta liikunnan kotouttavasta vaikutuksesta on toistaiseksi tehty varsin niukasti (Zacheus 2010), vaikka viime vuosina aihetta on käsitelty varsinkin opinnäytteiden muodossa (esim. Takala 2014; Eränpalo 2014; Heinonen ja Nakari 2015).

Väestön ikääntyminen tarkoittaa osaltaan sitä, että erityisryhmiä, kuten pitkäaikaissairaita ja vammaisista liikkumis- ja toimimiseististä henkilöistä on tulossa yksi liikuntapalveluiden suurimmista kohderyhmistä. Suomessa on tällä hetkellä arviolta yli miljoona henkilöä, jotka tarvitsevat sairauden, vamman, sosiaalisen tilanteen tai muun toimintakyvyn heikkenemisen vuoksi soveltamista tai erityisosaamista avukseen liikunnan harrastamiseen. Soveltavan liikunnan tutkimus on ollut toistaiseksi vähäistä, mutta monipuolista. Alan tutkimustyöryhmän mukaan liikuntatutkimuksen tulisi huomioida liikunnan yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja saavutettavuus yhtenä kärkiteemoista. (Soveltavan liikunnan koulutus- ja tutkimustyöryhmä 2017.)

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen asemasta liikuntakulttuurissa on puhuttu vähän (ks. Kokkonen 2012; 2016). Keskustelua on saattanut määrittää pelko leimaamisesta ja ennakkoluuloista, sillä seksuaalivähemmistöihin kohdistuu Suomessa huomattava määrä syrjintää ja kielteisiä asenteita (Oikeusministeriö 2014). Uimari Ari-Pekka Liukkonen on toistaiseksi ainoa olympiatason aktiiviurheilija Suomessa, joka on julkisesti tunnustautunut seksuaalivähemmistöjen edustajaksi. Urheilukulttuuri on ylipäätään nähty yhdeksi viimeisimmistä heteronormatiivisuuden linnakkeista (Junkala & Lallukka 2012).

”Tavoitteet liikunnan yhdenvertaisesta saavutettavuudesta ja kaikkien oikeudesta liikuntaan

ovat nousseet liikuntapoliittisen keskustelun ytimeen. Keskeisenä periaatteena tunnustetaan mahdollisuudet liikkua varallisuudesta riippumatta.” (Valtion liikuntaneuvosto 2014)

Taloudelliset haasteet ovat realismia monen liikuntaa ja urheilua harrastavan lapsen ja nuoren vanhemmalle. Vuonna 2014 Suomessa oli 674 000 pienituloista henkilöä (Harkimo, Virta & Paajanen 2016). Monissa lajeissa kustannukset ovat kasvaneet viime vuosina merkittävästi (esim. Puronaho 2014), mikä on johtanut siihen, että kaikilla lapsilla ja nuorilla ei ole välttämättä mahdollisuutta harrastaa haluamaansa lajia. Vastaava polarisaatiokehitys on nähtävissä myös liikunnan harrastamisen alueellisen yhdenvertaisuuden osalta: osassa Suomea on merkittävästi paremmat liikkumis- ja harrastusmahdollisuudet kuin muissa osissa maata (esim. Suomi 2000; 2012).

Henkinen, fyysinen ja seksuaalinen häirintä ovat arkoja aiheita liikuntakulttuurin piirissä. Suomessa ja muualla Euroopassa on viime vuosina noussut esiin tapauksia seksuaalisesta hyväksikäytöstä lasten ja nuorten liikunnan parista (esim. Ranta 2015; Myöhänen 2016). Harrastusten, sekä ylipäätään lasten ja nuorten liikunnan ja urheilun sisällä tapahtuvia väärinkäytöksiä, väkivaltaa, syrjintää ja kiusaamista on tarkasteltu suomalaisessa kontekstissa vähän. Näistä vakavista ongelmista kaivataan pikimmiten lisää tutkimustietoa. (Peltola 2016; Laine, Salasuo & Matilainen 2016.)

Tämä selvitys toteutettiin kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Kuvailevaa kirjallisuuskatsausta voi luonnehtia yleiskatsaukseksi ilman tarkkoja sääntöjä tai rajoja, sillä aineiston valintaa eivät määritä tiukat metodiset säännöt. Tutkittava ilmiö pystytään kuitenkin kuvaamaan laaja-alaisesti ja tarvittaessa kyetään myös luokittelemaan tutkimuksen kohteena olleen ilmiön ominaisuuksia. (Salminen 2011.) Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on luonteeltaan aineistolähtöistä ja ymmärtämiseen pyrkivää ilmiön kuvausta. Kuvailevan kirjallisuus-

katsauksen heikkouksiin tutkimusmenetelmänä on luettu sen subjektiivisuus ja sattumanvaraisuus, mutta toisaalta sen vahvuutena on pidetty argumentoitavuutta ja mahdollisuutta perustellusti ohjata tarkastelu tiettyihin teemoihin ja erityiskysymyksiin. (Kangasniemi ym. 2013, 291–292.)

Selvityksen aineiston keruu tapahtui pääasiassa eri sähköisiä hakukoneita hyödyntämällä. Lisäksi aineistoa saatiin suoraan eri alojen asiantuntijoilta. Lähdemateriaalin etsinnässä käytettiin hyväksi niin kutsuttua lumipallotekniikkaa, jonka avulla tietolähteet ikään kuin johdattelivat uusien lähteiden äärelle. Lähdeaineisto esitetään tässä selvityksessä pääasiassa kronologiaa noudattaen, mutta poikkeuksia on tehty joidenkin selvästi samaa aihealuetta käsittelevien tutkimusten tai raporttien osalta. Jokaisen käsiteltävän teeman alkuun on pyritty esittämään aihetta määrittävää keskeistä lainsäädäntöä tai tutkimustietoa.

Tässä selvityksessä liikunnan ja urheilun käsitteillä tarkoitetaan laaja-alaisesti eri fyysisen aktiivisuuden muotoja. Vuoren (2010, 18) mukaan liikunta tarkoittaa laajimmassa merkityksessään ”tahtoon perustuvaa, hermoston ohjaamaa lihasten toimintaa, joka aiheuttaa energiankulutuksen kasvua, ennalta harkittuihin tavoitteisiin tähtääviä ja niitä palvelevia liikesuorituksia ja koko toimintaan liittyviä elämyksiä”. Yleisesti liikunta-sana liitetään erityisesti omasta tahdosta ja vapaa-ajalla tapahtuvaan reippailuun liittyvään liikkumiseen. (Vuori 2010, 18.) Urheilu puolestaan käsitetään yleisesti liikunnan kilpailullisemmaksi ulottuvuudeksi (Itkonen & Laine 2015, 8; Vuori 2010, 20).

Selvityksen ensimmäisessä luvussa paneudutaan liikuntalakiin ja sen kokemiin uudistuksiin yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon näkökulmista. Toisessa luvussa esitellään liikunnan ja urheilun väliseen tasa-arvoon liittyvää käsitteistöä, lainsäädäntöä sekä tutkimuskirjallisuutta. Tarkastelun kohteena ovat lapset ja nuoret sekä aikuisväestö. Lisäksi luvussa sivutaan myös perusopetuksen

opetussuunnitelman perusteita tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta sekä edellä mainittujen ryhmien liikunnallista aktiivisuutta. Fyysinen aktiivisuus ei ole tässä selvityksessä keskeisessä osassa, joten sitä käsitellään varsin pintapuolisesti. Kattavammin aihetta ovat tarkastelleet esimerkiksi Vehmas (2015) sekä Turpeinen, Jaako, Kankanpää ja Hakamäki (2011). Tasa-arvo ja yhdenvertaisuuslait muodostavat lainopillisen viitekehysten tälle selvitykselle.

Kolmannessa luvussa esitetään puolestaan liikunnan ja urheilun yhdenvertaisuuteen liittyvää käsitteistöä, lainsäädäntöä sekä tutkimuskirjallisuutta. Yhdenvertaisuuden osalta tarkastellaan monikulttuurisuuden, erityisliikunnan ja vammaisurheilun, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen, liikunnan harrastamisen alueellisten ja taloudellisten mahdollisuuksien sekä häirinnän teemoja. Lopuksi esitellään myös yhdenvertaisuuteen ja tasa-arvoon liittyvää poikkileikkaavaa tutkimuskirjallisuutta. Neljännessä luvussa esitellään muutamien isompien lajiliittojen teettämien tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskartoitusten tuloksia. Osio antaa viitteitä siitä, millaisia kartoituksia lajiliitoissa on toteutettu ja millä tavoin. Viidennessä luvussa esitetään selvityksen yhteenveto ja johtopäätökset.

Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus ovat kulkeneet pitkään sivupolkuja urheilun ja liikunnan parissa. Näiden teemojen arvostus on lisääntymässä, sillä jokaisessa liikuntalain uudistuksessa tasa-arvo, yhdenvertaisuus ja muut eettiset asiat ovat saaneet suuremman painoarvon lain sisällöissä. Lisäksi hallituksen tasa-arvo-ohjelmaan on kirjattu sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen koulutuksessa ja liikunnassa (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016). Vaikka kehitys etenee tällä hetkellä oikeaan suuntaan, ollaan silti etäällä tilanteesta, johon vähemmistöt voisivat olla tyytyväisiä (Pyykkönen 2016).

Tämä selvitys syntyi edellä esitetyistä tarpeista ja lähtökodista käsin. Urheilun ja liikunnan

eettisten asioiden edistäminen ja vahvistaminen tutkimustoiminnan avulla on keskeinen osa Suomen urheilun eettisen keskuksen SUEK ry:n toimintaa. SUEK koordinoi, kehittää ja tuottaa urheilun eettisiä kysymyksiä koskevia selvityksiä ja tutkimuksia yhdessä eri toimijoiden kanssa. Päätöksentekijöiden ja muiden liikunnan ja urheilun toimijoiden tietopohjan lisääminen edistää ymmärrystä, osaamista ja mahdollistaa eettisesti kestävä perustan luomisen liikunta- ja urheilutoiminnan taustalle. Reilu peli ja puhdas urheilu ovat päämääriä, joita kannattaa tavoitella.

2 Liikuntalaki yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistäjänä

Liikuntalaki on keskeinen liikuntapoliittinen ohjausväline suomalaisessa liikuntakulttuurissa. Ensimmäinen liikuntalaki (1979) astui voimaan vuoden 1980 ensimmäisenä päivänä. Lain päähuomio kiinnittyi urheilun seura- ja järjestötoiminnan lakisääteisten avustuksien turvaamisen julkishallinnon varoista. Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo jäivät laissa vielä taka-alalle, vaikka liikunnan edellytysten luonti ja peruspalveluiden tasapuolinen tarjoaminen kaikille kansalaisille laissa mainittiinkin. (Pyykkönen 2016, 14; Liikuntalaki 1979.) Lain valmisteluprosessissa mainittu erityisliikunta nytkähti eteenpäin kaksi vuotta myöhemmin, kun kunnille kirjattiin liikuntalakiin mahdollisuus erityisliikunnanohjaajien palkkaukseen julkishallinnon tuella. (Pyykkönen 2016, 14.)

Vuoden 1998 lakiuudistuksessa tasa-arvo ja yhdenvertaisuus nostettiin vahvasti esiin liikuntalain arvoperustassa: ”Lisäksi lain tarkoituksena on liikunnan avulla edistää tasa-arvoa ja suvaitsevaisuutta sekä tukea kulttuurien moninaisuutta ja ympäristön kestävä kehitystä” (Liikuntalaki 1998). Lakiuudistus piti sisällään sekä liikuntakulttuurin sisäisen kehittämisen että yhteiskunnan hyvinvointipoliittikan toteuttamisen liikunnan ja urheilun avulla. Tavoitteena ei ollut vain liikunnallinen tasa-arvo, vaan liikuntaa haluttiin käyttää myös välineenä tasa-arvon edistämiseen. Tämän myötä hallinnossa alettiin panostaa tasa-arvoon liittyvään selvitystyöhön ja informaatio-ohjaukseen. (Pyykkönen 2016, 14.)

Tuorein lakiuudistus vuonna 2015 ei varsinaisesti lähtenyt muuttamaan aikaisemman lain arvopohjaa, vaan keskittyi sen täydentämiseen. Aiemmassa laissa tavoitellut arvot nimettiin nyt toimintaa ohjaaviksi lähtökohdiksi: ”Lain tavoitteen toteuttamisessa lähtökohtina ovat tasa-arvo, yhdenvertaisuus, yhteisöllisyys, monikulttuu-

risuus, terveet elämäntavat sekä ympäristön kunnioittaminen ja kestävä kehitys”. (Liikuntalaki 2015; Pyykkönen 2016, 15.)

Vuoden 2015 liikuntalain perusteluissa huomioidaan perinteisten erityisryhmien tarpeet, liikunnan eriarvioistuminen sekä vähemmistöjen yhdenvertaisuuteen liittyvät ongelmat – seksuaaliseen suuntautumiseen, etniseen taustaan ja uskoon perustuva syrjintä on läsnä myös liikunnan ja urheilun parissa. Lisäksi uuden lain perusteluissa huomio kiinnitettiin sukupuolten välisen tasa-arvon lisäämiseen liikunnassa. (Pyykkönen 2016, 15.) Lain tavoitteista tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta painottavat erityisesti kohdat, joissa lain tavoitteena on edistää ”eriarvoisuuden vähentämistä liikunnassa”, ”eri väestöryhmien mahdollisuuksia liikkua ja harrastaa liikuntaa” sekä ”liikunnan ja huippu-urheilun rehellisyyttä ja eettisiä periaatteita”. (Liikuntalaki 2015; Pyykkönen 2016, 15.)

Liikuntalain tehokkuus sosiaalipoliittisena ohjausvälineenä voidaan kyseenalaistaa sen puitelain luonteen vuoksi (Suomi ym. 2012, 22; Pyykkönen 2016, 15). Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus on laissa nostettu esiin vain yleisellä ja periaatteellisella tasolla. Tämä on johtanut siihen, että käytännössä tasa-arvo ja yhdenvertaisuustavoitteet on saatettu tulkita liikuntahallinnon ja järjestöjen parissa vain mielipide- tai tahtokysymyksiksi velvollisuuksien sijaan. Vaikka liikuntalain uudistukset ovat osaltaan lisänneet painoarvoa tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysymyksissä, ollaan suomalaisessa liikuntakulttuurissa kaukana tilanteesta, joka tyydyttäisi myös eri vähemmistöjen edustajat. (Pyykkönen 2016, 15.)

3 Tasa-arvo liikunnassa ja urheilussa

3.1 Tasa-arvo

Tasa-arvo on käsitteenä ja ilmiönä hyvin monitahoinen ja arvolutautunut kokonaisuus, jonka sisältöä voidaan venyttää ja taivuttaa erilaisiin poliittisiin ja strategisiin tarkoitukseen. Viimeisten vuosikymmenten aikana tasa-arvoa on yritetty määritellä ja hyödyntää kukin omista lähtökohdistaan käsin. Tasa-arvon ympärillä käytävä keskustelu ja kamppailu on aina sidoksissa ajan politiikkaan. (Holli 1995; Kantola, Nousiainen & Saari, 2012 8–9.) Yhtäältä tasa-arvon käsitteen on nähty olevan lukitseva ja yksioikoinen, toisaalta käsite on nähty myös joustavana (Brunila, 2009, 9). Hollin (1995) mukaan tasa-arvon käsite johtaa usein vastakkainasetteluun eri vastakohtaparien välille.

Suomessa tasa-arvo on vakiintunut oikeudellisesti tarkoittamaan miesten ja naisten välistä tasa-arvoa. On kuitenkin hyvä huomioda, että tasa-arvo on lähtökohtaisesti sukupuolten välistä tasa-arvoa laajempi käsite, tarkoittaen kaikkien ihmisten yhtäläistä arvoa riippumatta muun muassa iästä, syntyperästä, kielestä, uskonnosta, mielipiteestä, vakaumuksesta tai terveydentilasta.

Kansainvälisesti tarkasteltuna suomen kieli on harvinaisessa asemassa siinä mielessä, että meillä on kaksi lähes samaa tarkoittavaa käsitettä, tasa-arvo ja yhdenvertaisuus. Esimerkiksi ruotsin kielessä on erotettu toisistaan miesten ja naisten välinen tasa-arvo (jämställdhet) ja muu tasa-arvo (jämlighet). (Nousiainen 2012, 32.) Tässä selvityksessä tasa-arvolla viitataan vakiintuneen käytännön mukaisesti sukupuolten väliseen tasa-arvoon. Muut tasa-arvon ulottuvuudet sijoittuvat tässä selvityksessä yhdenvertaisuuden käsitteen alle, jota käsitellään seuraavassa luvussa.

3.2 Tasa-arvolaki

Sukupuolten välistä tasa-arvoa Suomessa säätelee erityisesti vuonna 1987 voimaan astunut tasa-arvolaki (Laki miesten ja naisten välisestä tasa-arvosta 1986). Lain tarkoituksena on estää sukupuoleen perustuva syrjintä ja edistää miesten ja naisten välistä tasa-arvoa sekä parantaa naisten asemaa erityisesti työelämässä. Tasa-arvolakia sovelletaan lähes kaikilla elämänalueilla ja yhteiskunnallisessa toiminnassa, lukuun ottamatta uskonnonharjoitusta ja perhe-elämää. Tasa-arvolaisissa on kolmenlaisia säännöksiä: tasa-arvon edistämissäännökset, oikeussuojaa ja valvontaa koskevat säännökset sekä syrjinnän kielto. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015; Tasa-arvovaltuutettu.)

Tasa-arvon edistämissäännökset velvoittavat viranomaiset, työnantajat, koulutuksen järjestäjät sekä muuta koulutusta tai opetusta järjestävät yhteisöt edistämään toiminnassaan tasa-arvoa. Tasa-arvon edistäminen tapahtuu konkreettisesti muun muassa tasa-arvosuunnitelmien ja kiintiöiden avulla. Syrjintää ovat sukupuoleen perustuva välitön ja välillinen syrjintä, seksuaalinen häirintä, sukupuoleen perustuva häirintä tai ohje syrjiä. Vastatoimet, eli henkilön aseman heikentäminen oikeuksiin vetoamisen vuoksi on syrjintää. Syrjintäperuste voi myös liittyä läheiseen henkilöön tai syrjintä voi perustua oletukseen. Syrjinnän erityiskielloissa määritellään syrjivä menettely työelämässä, oppilaitoksissa, etujärjestöissä sekä tavaroiden ja palveluiden tarjonnassa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015; Tasa-arvo.fi.)

Alkuperäiseen tasa-arvolakiin on tehty vuosien saatossa lukuisia muutoksia. Viimeksi lakia uudistettiin vuoden 2015 alussa. Uudistuksen myötä tasa-arvolakiin sisällytettiin sukupuoli-identitee-

tin ja sukupuolen ilmaisuun perustuvan syrjinnän kiellot sekä velvoite tämänkaltaisen syrjinnän ennaltaehkäisyyn. Lisäksi tasa-arvosuunnitelma-velvoite ulotettiin peruskouluihin, perustettiin uusi yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta, täsmennettiin työnantajan tasa-arvosuunnitelmaa ja palkkakartoitusta koskevia säännöksiä sekä vahvistettiin tasa-arvovaltuutetun itsenäistä asemaa koskevia säännöksiä. Sukupuoli-identiteetillä tarkoitetaan tasa-arvolaisissa henkilön kokemusta omasta sukupuolestaan. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015.)

Suomessa sukupuolten tasa-arvoa edistävät tasa-arvoyksikkö, tasa-arvoasian neuvottelukunta (TANE), tasa-arvovaltuutettu sekä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta. Näistä tasa-arvovaltuutettu sekä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta ovat itsenäisiä ja riippumattomia lainvalvontaviranomaisia, jotka vastaavat käytännössä tasa-arvolain noudattamisen valvonnasta. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016.)

3.3 Tasa-arvon edistämisstrategiat

Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen on keskeisimpiä strategioita tasa-arvon edistämiseksi. Sillä tarkoitetaan sitä, että sukupuoli- ja tasa-arvonäkökulma sisällytetään mukaan kaikkeen päätöksentekoon ja ulotetaan kaikille toiminnan tasoille. Tämä edellyttää kaikkien päätösten ja toimenpiteiden arviointia sekä miesten että naisten kannalta. Sukupuolinäkökulman huomioiminen on osa hyvää asioiden valmistelua ja normaalia virkatyötä. (Sosiaali- ja terveysministeriö; TANE.)

Valtavirtaistamisen toteuttaminen edellyttää runsasta tietopohjaa, aiheeseen tutustumista sekä taloudellisia ja ajallisia resursseja. Suomi on sitoutunut valtavirtaistamiseen niin kansainvälisesti kuin kansallisestikin (Horelli & Saari 2002, 2.) Valtavirtaistamisen onnistumiselle on ominaista, että poliittiset päättäjät ja johtajat tukevat sitä, mutta käytännön työtä ”ruohonjuuritasolla” teke-

vät henkilöt vastaavat itse tasa-arvoa edistävien toimenpiteiden suunnittelusta ja toteutuksesta (Horelli & Saari 2002, 10). Tasa-arvolaki ja hallituksen tasa-arvo-ohjelma velvoittavat viranomaisia ottamaan toimintansa suunnittelussa huomioon sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen (Sosiaali- ja terveysministeriö).

Sukupuolivaikutusten arviointi eli suvaus tarkoittaa sitä, että toiminnan tai päätösten vaikutuksia arvioidaan sekä naisten että miesten kannalta. Suvauksen tavoitteena on lisätä sukupuolten välistä tasa-arvoa ja ehkäistä sukupuolten kannalta ei-toivotut vaikutukset. Tasa-arvoisessa yhteiskunnassa ihmisten velvollisuudet ja toimintamahdollisuudet jakautuvat tasapuolisesti ilman sukupuolittuneita eroja. Tämä tarkoittaa sitä, että oikeudet ja velvollisuudet koskevat yhtäläisesti kaikkia sukupuolesta huolimatta. Toistaiseksi sukupuolten välisiä eroja on kuitenkin löydettävissä useilla elämänalueilla, kuten harrastuksissa, terveydessä, syrjäytymisessä ja hoivavastuissa. (Sosiaali- ja terveysministeriö; TANE.)

Stereotyyppien torjunta ja demokraattinen päätöksenteko ovat myös keskeinen osa tasa-arvon edistämistä. Sukupuolivaikutusten arvioinnin lisäksi yhtä tärkeää on se, että kaikessa toiminnassa pyritään tunnistamaan, purkamaan ja ehkäisemään vallalla olevia stereotyyppisiä sukupuolinormeja. Erityisen tärkeää tämä toiminta on opetus- ja kasvatustyössä. Todellista tasa-arvoa on se, että ihmisen valintoja eivät ohjaa sukupuolen perusteella kohdistetut odotukset, vaan hän saa itse valita kiinnostuksen kohteensa. Demokraattinen päätöksenteko puolestaan edellyttää, että kaikilla on sukupuolesta huolimatta yhtäläiset mahdollisuudet osallistua päätöksentekoon eri yhteiskunnan sektoreilla. (TANE.)

3.4 Liikunnan ja urheilun tasa-arvosta

Urheilukulttuurin historia on miehisesti painottunut. Ensimmäisissä modernin ajan olympialaisissa

Ateenassa vuonna 1896 ei ollut mukana lainkaan naisurheilijoita. Miehet sen sijaan suuntasivat kilparadoille 311 urheilijan voimin. (Hargreaves 1994.) Suomessa naiset perustivat lähes ensimmäisenä maailmassa oman voimisteluliiton (1896), vaikka miesten hallitsema urheiluliike suhtautui naisten kilpaurheiluun vieroksuvasti (Heikkinen & Pyykkönen 1992). Vallinnutta ajatusmaailmaa ja ilmapiiriä kuvaa osuvasti ajan urheiluvaikuttajiin lukeutuneen Lauri Pihkalan kommentit naisten päästyä mukaan olympialaisten yleisurheilun ohjelmaan viiden lajin voimin vuoden 1928 Amsterdamin kisoissa. Pihkalan mukaan naisten viisi olympialajia olivat viisi naulaa olympialaisten arkkuun. (Laine 2004.)

Vaikka naisten asema on näistä ajoista urheiluliikkeessä merkittävästi kohentunutkin, on tasa-arvon saralla yhä kehitettävää. Talviolympialaisissa vuonna 2014 kaikista urheilijoista 59,7 % oli miehiä. Kansainvälisen olympiakomitean toimeenpanevassa päätöksentekoaikavälissä (Executive Board) vuonna 2015 edustajista 73,3 % oli miehiä. Lisäksi samana vuonna kansallisissa olympiakomiteoissa suoritetun kyselyn mukaan (n=135) komiteoiden edustajista 80,1 % on miehiä. (KOK.) Olympiakomitean (2015) mukaan 27 % urheilujohtajista Suomessa on naisia. Lisäksi naisvalmentajien osuus on Suomessa alhainen – mitä korkeammalle tasolle urheilija nousee, sitä epätodennäköisemmin häntä valmentaa nainen (IWG 2014).

3.5 Liikunnan ja urheilun sukupuolijärjestelmä

Sukupuolijärjestelmä tarkoittaa sukupuolten välillä vallitsevaa erottelua ja hierarkiasuhteita. Sukupuolijärjestelmä on historiallisesti rakentunut sosiaalinen kokonaisuus sukupuolten välillä, joka nivoutuu kulloisenkin yhteiskunnan kulttuurihistorialliseen perinteeseen ja vallitsevaan tilaan. (Rantalaiho 1994, 10–12, 16.) Sukupuolijär-

jestelmä vaikuttaa vahvasti eri yhteiskunnallisissa instituutioissa ja monin paikoin nämä suhteet ovatkin muuttuneet jo itsestäänselvyyksiksi (Rantalaiho 1994, 16). Sipilä (1998, 48–49) näkee sukupuolijärjestelmän eräänlaisena moraalisenä sopimuksena, johon eri sopijaosapuolet ovat sitoutuneet. Hänen mukaansa sukupuolijärjestelmä on sosiaalisten käytäntöjen ja rakenteiden kokonaisuus, joka ylläpitää ja tuottaa sukupuolisuutta. (Sipilä 1998, 48).

Hirdmanin (1990) mukaan sukupuolijärjestelmä pohjautuu kahdelle periaatteelle, hierarkkisuu-delle ja segregatiolle. Segregatio tarkoittaa eron luomista tai erillään pitämistä (Rantalaiho 1994, 10–11). Tämä toteutuu käytännössä eri tavoin, esimerkiksi lainsäädännön keinoin rajamalla julkinen toiminta miesten ja koti naisten maailmaksi. Hierarkkisuu-den periaate tarkoittaa sitä, että mies tai mieheys on arvokkaampaa kuin nainen tai naiseus. Mies on tässä tapauksessa eräänlainen ideaali ihmisyyden perusmalli, joka määrittelee normaalisuuden ja johon nähden nainen tai naiseus on vajavaisuutta. (Rantalaiho 1994, 11.)

Sukupuolijärjestelmä on vahvasti nähtävillä liikunnan ja urheilun maailmassa, sillä liikuntakulttuuri on perinteisesti ollut hyvin maskuliininen elämäna-alue (Tiisonen 2002). Tiisonen (2002, 271) näkemyksen mukaan urheilun ja miehisyyden välille rakentunut symbioosi on rakentunut historiallisesti, kuten sukupuolijärjestelmä ylipäätään. Esimerkiksi kilpaurheilussa sukupuolijärjestelmää rakennetaan ja ylläpidetään muun muassa miesten ja naisten vastakkainasettelun pohjalta: miesten suoritukset luovat ikään kuin pohjan ja mittapuun, johon naisten suorituksia toisinaan verrataan (Turpeinen ym. 2011, 18). Naisen asema on historiallisesti ollut liikuntakulttuurissa miestä heikompi.

3.6 Lapset ja nuoret

3.6.1 Tytöt ja pojat liikunnan harrastajina

Kansallisen liikuntatutkimuksen (2010a) mukaan 3–18-vuotiaista lapsista ja nuorista 92 % harrastaa kertomansa mukaan liikuntaa tai urheilua. Liikuntaa harrastavien lasten ja nuorten osuus on pysynyt pitkälti samana kuin edellisessä vastaavassa tutkimuksessa vuosilta 2005–2006. Jos verrataan tuloksia vuoteen 1995, on liikunnan harrastamisessa tapahtunut merkittävämpi muutos, sillä tuolloin liikuntaa harrastavia oli 76 % kaikista lapsista ja nuorista. Lapsista ja varhaisnuorista vain 8 % ei harrasta lainkaan liikuntaa tai urheilua. Tutkimuksen mukaan poikien ja tyttöjen välillä ei ole merkittävää eroa liikunnan harrastamisessa yleensä, sillä molemmat sukupuolet harrastavat liikuntaa käytännössä yhtä paljon (Kansallinen liikuntatutkimus 2010a.) Eroja nousee esiin harrastamisen intensiteetin osalta. Turpeisen ym. (2011) selvityksen perusteella pojat ovat jonkin verran fyysisesti aktiivisempia kuin tytöt. Lisäksi liikunnan määrä vähenee molemmilla sukupuolilla, kun siirrytään lapsuudesta nuoruuteen.

Lajimieltymysten osalta tyttöjen ja poikien väliltä löytyy selviä eroja. Tytöt harrastavat poikiin verrattuna moninkertaisesti useammin voimistelulajeja, taitoluistelua, ratsastusta ja tanssia. Tytöt suuntautuvat yleisesti perusliikuntalajeihin useammin kuin pojat. Tyttöjen keskuudessa kolme suosituinta lajia aikavälillä 2009–2010 olivat juoksulenkkeily, uinti ja kävelylenkkeily. Tyypillisesti poikavaltaisista lajeista ovat muun muassa salibandy, jalkapallo ja jääkiekko. Poikien osalta kolme suosituinta lajia samalla aikavälillä olivat jalkapallo, salibandy ja jääkiekko. Useissa lajeissa vallitsee myös tasapaino tyttö- ja poikaharrastajien välillä; esimerkiksi hiihtoa, kuntosaliharjoittelua ja yleisurheilua harrastaa suunnilleen yhtä paljon molempien sukupuolten edustajia. (Kansallinen liikuntatutkimus 2010a.)

Lasten ja nuorten (9-, 11-, 13- ja 15-vuotiaat) liikuntakäyttäytymistä Suomessa tarkastelevan LIITU-tutkimuksen (2016) mukaan suositusten mukainen, vähintään tunnin mittainen päivittäinen liikunta on yleistynyt lasten ja nuorten keskuudessa viime vuosien aikana. Tästä huolimatta vain kolmasosa suomalaisista lapsista ja nuorista liikkuu suositusten mukaisesti. Harrastaminen urheiluseuroissa on yleistynyt tyttöjen ja poikien osalta samassa suhteessa vuodesta 2014 vuoteen 2016. Ylipäätään sukupuolten väliset erot seurassa harrastamisessa ovat pieniä. Selkeimmät erot sukupuolten välille tulevat esille juurikin lajimieltymyksissä. (Kokko & Mehtälä 2016; Kokko ym. 2016.)

3.6.2 Toimintaa määrittävää lainsäädäntöä

Lasten ja nuorten liikunnan ja urheilun tasa-arvoa ohjaa keskeisesti vuoden 2017 tammikuussa voimaan astunut uudistunut nuorisolaki. Edellisen nuorisolain tavoitteet olivat samansuuntaiset liikuntalain kanssa (Pyykkönen 2016, 16.) Uusi laki vahvistaa nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia, sillä vuodesta 2018 alkaen nuorisolan järjestöt veloitetaan noudattamaan uuden lain perusteita valtionapukelpoisuuden edellytyksenä (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016). Lisäksi liikuntalaissa (2015) on maininta lasten ja nuorten kasvun ja kehityksen edistämistä.

Nuorisolain (2016) tavoitteena on:

- 1) Edistää nuorten osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia sekä kykyä ja edellytyksiä toimia yhteiskunnassa;
- 2) Tukea nuorten kasvua, itsenäistymistä, yhteisöllisyyttä sekä niihin liittyvää tietojen ja taitojen oppimista;
- 3) Tukea nuorten harrastamista ja toimintaa kansalaisyhteiskunnassa
- 4) Edistää nuorten yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa sekä oikeuksien toteutumista; sekä
- 5) Parantaa nuorten kasvu- ja elinoloja

Tavoitteiden lähtökohtina toimivat yhteisvas-
tuu, kestävä kehitys, kulttuurien moninaisuus ja
kansainvälisyys, terveet elämäntavat, ympäristön
ja elämän kunnioittaminen sekä monialainen yh-
teistyö. (Nuorisolaki 2016.)

Kansainvälisesti alle 18-vuotiaiden lasten
oikeuksia liikuntakulttuurissa on ryhdytty ke-
hittämään YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen
perustalta. Sopimuksen vaikutus näkyy esimerk-
iksi Norjan ja Ruotsin urheiluliikkeiden toimissa
ja päämäärissä, mutta Suomessa sopimuksen
käyttäminen julkisesti kirjattuna lasten liikunnan
ja urheilun eri yhteyksissä on ollut vähäistä ja
pitkästi olematonta. (Lallukka 2014.) Suomi liittyi
sopimukseen vuonna 1991 (Lapsiasiavaltuutettu).

3.6.3 Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet

Lasten ja nuorten osalta erityisesti koululiikun-
taan vaikuttavat merkittävästi perusopetuksen
opetussuunnitelman perusteet, jotka määrittävät
vuosiluokkien 1–6 opintojen sisältöä. Tuorein pe-
rusopetuksen opetussuunnitelma astui voimaan
vuoden 2016 syksyllä. Opetussuunnitelman
mukaan tasa-arvon tavoite ja laaja yhdenvertai-
suusperiaate ohjaavat perusopetuksen kehittä-
mistä. Lisäksi perusopetuksen yhteiskunnallisena
tehtävänä on edistää oikeudenmukaisuutta, suku-
puolen välistä tasa-arvoa sekä yhdenvertaisuutta.
Tavoitteena on lisäksi ehkäistä eriarvoistumista,
syrjäytymistä ja lisätä ymmärrystä sekä tietoa
sukupuolen moninaisuudesta. Ylipäätään opetus
on lähestymistavaltaan sukupuolittietoista ja tu-
kee oppilaita oman identiteetin rakentumisessa.
(POPS 2014, 16–30.)

3.6.4 Tutkimuksia lasten ja nuorten liikunnan tasa-arvosta

Berg (2001) selvitti tutkimuksessaan yläasteen lii-
kunnanopettajien (n=122) sukupuolistereotyyppioita.
Tutkimuksessa pyrittiin selvittämään, liittävätkö
opettajat oppilaisiin feminiinisiä tai maskuliinisia

ominaisuuksia heidän liikunnallisen lahjakkuu-
tensa vuoksi. Tulosten perusteella vaikuttaa
siltä, että liikunnallisesti lahjakkaampia oppilaita
kuvataan enemmän maskuliinisilla ominaisuuksilla
kuin muita. Lisäksi keskivertoa olevat oppilaat
eivät jääneet opettajien mieliin yhtä selkeästi
yksilöinä kuin lahjakkaammat oppilaat. Toisaalta
feminiiniset ominaisuudet eivät selkeästi liity
keskivertoihin oppilaisiin, vaan vaikuttavat olevan
toisarvoisia ominaisuuksia liikunnanopetuksen
viitekehyksen kannalta. Toisaalta myös sellaiseen
oppilaaseen, joka oli hyvä kaikessa, liitettiin femi-
niinisiä ominaisuuksia. (Berg 2001.)

Koululiikunnan nais- ja miesruumiiseen
liittyviä ihanteita ja odotuksia tarkastelleessa
artikkelissaan Berg (2007) kuvaa liikuntatuntien
sisällöissä esiintyneitä sukupuolieroja. Hänen
mukaansa tyttöjen liikuntatunneilla oli esimerkiksi
musiikkiliikuntaa, aerobicia, sulkapalloa, leikkejä
ja kuntosalikäynti sellaisina aktiviteetteina, joita
ei esiintynyt lainkaan poikien opetusohjelmassa.
Myös poikien tunneilla esiintyi lajeja, jotka eivät
kuuluneet tyttöjen tunteihin laisinkaan. Tulosten
perusteella liikuntatunnit eivät tukeneet koulun
sukupuolineutraalisuutta vaan tuottivat suku-
puolieroja. Tutkimusaineisto pohjautui Bergin
(2007) havaintoihin 7.–luokkalaisten liikuntatun-
neilta sekä oppilaiden (n=27) ja opettajien (n=2)
haastatteluihin.

Berg tarkasteli aihetta myös vuonna 2010
saman tutkimusaineiston pohjalta. Tutkimuksen
tarkoituksena oli tutkia niitä tapoja ja rakenteita,
jotka ohjaavat tyttöjen ja poikien ruumiin liikut-
tamisen käytäntöjä heidän kasvaessaan aikuisiksi
2000-luvun peruskoulussa. Bergin havaintojen
perusteella liikuntatuntien mukaan ottamisen ja
ulos sulkemisen kriteerit nivoutuvat hierarkioihin,
kaverisuhteisiin ja liikunnallisiin taitoihin. Nämä
käytännöt tulevat näkyviksi esimerkiksi liikun-
tatuntien pelaajavalinnoissa. Lisäksi kaikkien
perheiden lapsilla ei ole mahdollisuutta kalliisiin
liikuntaharrastuksiin. Berg nostaa esiin myös

havainnon siitä, että Suomessa peruskoulun
yläkoulun liikunnanopetus poikkeaa monista
Euroopan maista siinä, että opetus toteutetaan
pääosin sukupuolittain erillisissä ryhmissä. (Berg
2010.)

Glan (2003) käsitteli tutkielmassaan tasa-
arvoa lasten liikunnassa. Tutkielman tarkoituk-
sena oli selvittää, onko suomalaisilla lapsilla yh-
denvertaiset mahdollisuudet harrastaa liikuntaa
heidän iästään, sukupuolestaan, asuinpaikastaan
tai vanhempiensa sosiaalisista taustoista riippu-
matta. Tutkielman aineisto kerättiin kyselylo-
makkein vuonna 1998 osana Suomen (2000)
tutkimusta. Tulokset osoittavat, että on olemassa
harrastajamäärillä mitattuna selkeitä poikien ja
tyttöjen lajeja. Epätasa-arvoisuus lasten liikun-
nan harrastamisessa näkyi selkeimmin liikunnan
harrastusta vaikeuttavien tekijöiden kohdalla.
Näitä tekijöitä olivat muun muassa välimatka
liikuntapaikkojen ja kodin välillä, harrastuksen
hintaa sekä kuljetusongelmat. Eniten haasteita
esiintyi alemmissa koulutus- ja sosioekonomis-
sa ryhmissä. Ratkaisukeinoiksi näihin ongelmiin
Glan esitti esimerkiksi liikunnan peruspalvelujen
ja lähiliikuntatoiminnan parantamista sekä niin
sanotun kokopäiväkoulun kehittämistä. (Glan
2003.) Kokopäiväkoulu tarkoittaa sitä, että ennen
koulutyötä, oppituntien välillä, ruokatauon aikana
ja iltapäivällä oppituntien jälkeen voi olla harras-
tuskerhoja tai muuta valvottua toimintaa, jota oh-
jaavat opettajat tai muut pätevät kerho-ohjaajat
(Launonen, Pulkkinen & Kontoniemi 2003).

Komi (2007) tutki tyttöjen ja poikien lii-
kuntaharrastuksia ja niiden julkista tukea. Komin
havaintojen mukaan tyttöjen ja poikien liikunnan
harrastamisen määrässä ei ollut merkittäviä ero-
ja. Tutkielman mukaan pojat harrastivat jonkin
verran enemmän intensiivistä liikuntaa ja olivat
tyttöjä kiinnostuneempia kilpailutoiminnasta.
Pojat myös harrastivat useammin liikuntaa ur-
heiluseuroissa ja julkisomisteisilla, rakennetuilla
liikuntapaikoilla, kun taas tytöt harrastivat enem-

män omatoimisesti tai käyttämällä yksityisten
yritysten tai kuntien tarjoamia liikuntapalveluja.
Yhteiskunnan julkinen tuki liikuntaharrastuksille
ei tutkimuksen mukaan määräydy sukupuolen
mukaan, sillä tuki jaetaan pääasiassa suhteessa
osallisten määrään sukupuolesta riippumatta.
(Komi 2007.)

Lallukka (2014) tarkastelee sektoritutkimus-
raportissaan lasten ja nuorten oikeuksia liikun-
nassa ja urheilussa juridisesta näkökulmasta.
Selvityksen perusteella suoraan ilmaistu lapsioi-
keudellinen näkökulma puuttuu lasten ja nuor-
ten urheilun ja liikunnan perustavanlaatuisesta
arvopohjasta, kuten myös valtionapuperusteista.
(Lallukka 2014.) Huomionarvoista kuitenkin on,
että selvityksen aikaan tuorein nuorisolaki ja
liikuntalaki eivät olleet vielä astuneet voimaan.
Edellä esiteltiinkin jo uudistuneen nuorisolain
velvoittava vaikutus järjestöjen valtionapujärjes-
telyihin. Myös liikuntalaissa edellytetään lasten
ja nuorten kasvun ja kehityksen edistämistä val-
tionapua tavoittelevien järjestöjen toiminnassa
(Liikuntalaki 2015, §2).

Myös Rauste (2017) lähestyy tuoreessa teok-
sessaan lasten ja nuorten urheilua oikeudellisesta
näkökulmasta. Teoksen tarkoituksena on esittää
ratkaisuja lasten ja nuorten urheilutoiminnassa
toistuvasti esiin nouseviin oikeudellisiin kysymy-
ksiin. Teos on suunnattu yleistajuisesti oppaaksi
urheiluseuratoiminnassa mukana toimiville hen-
kilöille sekä niissä urheilevien lasten vanhemmille.
Teoksessa käsitellään muun muassa yhdenvertai-
suutta ja sukupuolten välistä tasa-arvoa lasten
urheilutoiminnassa. (Rauste 2017.)

Herrala (2015) käsittelee väitöskirjassaan
12–16-vuotiaiden tyttöjen organisoitua jääkiek-
koharrastusta vallan, hallinnan ja sukupuolen
näkökulmista. Tutkimuksen etnografinen aineisto
kertyi kahdeksan kuukauden kenttätöskentelys-
tä. Tutkija osallistui erään pääkaupunkiseudun
ulkopuolella sijaitsevan tyttöjäkiekkokoukku-
toimintaan. Tutkimuksen tulokset osoittavat, että

tyttöjoukkueen fyysiset tilat esiintyvät rajattuna ja eriytyneinä paikkoina, joissa sukupuolten välistä eroa merkitään ja vahvistetaan erilaisilla hallintasuhteilla. Lisäksi tutkimus esittää, että vaikka urheilun tasa-arvotyölle on asetettu lainsäädännöllisiä kriteerejä, tuottaa jääkiekko Suomessa eriarvoisuutta – tytöt ja naiset sijoituvat jääkiekkokulttuurin käytännössä ulommalle kehälle. Toisaalta harrastamalla yleisesti maskuliiniseksi mielletty jääkiekkoa tytöt purkavat ja luovat uutta sukupuolijärjestystä. (Herrala 2015.)

Vuoden 2016 artikkelissaan Herrala selvittää, miten jääkiekon käytännössä tuotetaan sukupuolta. Artikkelin analyysi pohjautuu hänen väitöskirjatutkimuksensa aineistoon (Herrala 2015). Herralan (2016) mukaan sukupuolittuneita rajoja rakennetaan muun muassa valmennuksen käytännöissä ja kilpailusäännöillä sekä niitä vahvistetaan biologisoimalla jääkiekko maskuliiniseksi lajiksi. Hänen mukaansa näitä rajoja on mahdollista muokata, mutta ne myös ilmaantuvat uudelleen ja vakiinnuttavat paikkansa uusilla keinoilla ja alueilla. Ylipäätään sukupuolittuneet rajat kumpuavat stereotyyppioista, joiden murtaminen on haasteellista, muttei mahdotonta. Keinoiksi näiden stereotyyppioiden murtamiseen hän esittää asennekasvatusta muun muassa koulu yhteisöissä. (Herrala 2016.)

Nevalaisen (2017) tutkielmassa päiväkotien liikuntaolosuhteista sivutaan lasten liikunnan tasa-arvoa. Tutkielmassa selvitettiin, onko päiväkotien liikuntaolosuhteilla yhteyksiä lasten motorisiin taitoihin. Tutkielmaan osallistui satunnaisotannalla valittuna 37 päiväkotia eri puolelta Suomea ja 1136 lasta 3–7-vuotiaiden ikäluokista (564 poikaa, 572 tyttöä). Tulosten mukaan päiväkotien liikuntaolosuhteet vaihtelivat suuresti, mikä asettaa lapset eriarvoiseen asemaan päiväkotipäivän liikuntamahdollisuuksien osalta. Tämä eriarvoisuus näkyy tulosten mukaan myös osittain lasten motorisissa taidoissa. Nevalainen kehottaa tarkastelemaan päiväkotien liikuntaolosuhteita

lasten fyysisen aktiivisuuden suositusten näkökulmasta, koska tämä mahdollistaisi tasapuolisemmat mahdollisuudet liikunnan harrastamiseen päiväkodeissa. (Nevalainen 2017.)

3.7 Aikuiset

3.7.1 Miehet ja naiset liikunnan harrastajina

Aikuisväestön 19–65-vuotiaista suomalaisista 5 % kertoo Kansallisen liikuntatutkimuksen (2010b) mukaan harrastavansa ainakin jonkinlaista liikuntaa vähintään neljästi viikossa. Aikaisempiin tutkimuksiin verrattuna (2001–2002, 2005–2006) vuoden 2009–2010 tutkimuksessa liikunnan harrastamisen useudessa on tapahtunut muutoksia: aiempaa suurempi osa väestöstä harrastaa liikuntaa vähintään neljä kertaa viikossa. Toisaalta myös entistä harvemmin liikkuvien osuus on kasvanut, joten tulos kertonee osaltaan siitä, miten liikunnan harrastaminen on jakautumassa ja polarisoitumassa yhä vähemmän ja entistä useammin liikkuviin henkilöihin. (Kansallinen liikuntatutkimus 2010b.)

Miesten ja naisten liikunnan harrastamisen erot tulevat esiin erityisesti sen useudessa. Kansallisen liikuntatutkimuksen (2010b) perusteella naisten keskuudessa on yli kymmenen prosenttiyksikköä enemmän liki päivittäin liikkuvia henkilöitä. Naisista 45 % harrastaa liikuntaa vähintään viidesti viikossa ja 60 % vähintään neljästi. Miehistä 34 % harrastaa liikuntaa ainakin viisi kertaa viikossa ja lähes joka toinen (49 %) vähintään neljästi viikossa. (Kansallinen liikuntatutkimus 2010b.) Molemmat sukupuolet ovat lisänneet liikuntakertojen määrää edellisiin tutkimuksiin verrattuna. Naiset harrastavat liikuntaa myös terveyden edistämisen kannalta enemmän ja monipuolisemmin kuin miehet. (Kansallinen liikuntatutkimus 2010b.) Vuonna 2014 miehistä 54 % ja naisista 60 % kertoi harrastavansa vähintään puoli tuntia kestävää vapaa-ajan liikuntaa ainakin kolmesti viikossa suomalaisen aikuisväestön ter-

veyskäyttäytymistä mittaavassa tutkimuksessa (Helldán & Helakorpi 2015).

Naiset suosivat liikuntapaikkojen osalta erityisesti yksityisten yritysten tarjoamia voimistelusalajeja sekä kevyen liikenteen väyliä, joissa harrastetaan varsinkin sauvakävelyä ja kävelylenkkeilyä. Miehet suosivat naisia useammin palloilusaleja, joissa suosituimpia lajeja ovat muun muassa salibandy, koripallo ja lentopallo. Lisäksi miehet käyttävät enemmän rakennettuja ulkoliikuntapaikkoja ja jäähalleja. (Kansallinen liikuntatutkimus 2010b.)

Ikääntyneempi osa väestöstä (66–79-vuotiaat) on fyysisesti aktiivisempaa kuin aikuisväestö. Ikääntyneistä enemmistö (65 %) liikkuu vähintään neljä kertaa viikossa ja päivittäin jonkinlaista kuntoa tai liikuntaa harrastaa 54 %. Ikääntyneiden pääliikuntamuoto on kävelylenkkeily, jonka merkittävä suosio selittää pitkälti suuren liikuntaa harrastavien henkilöiden joukon. Ikääntyneistä naiset harrastavat liikuntaa hieman useammin ja enemmän terveyttä edistävällä tavalla kuin miehet. Seniorinaisten harrastusvalinnat painottuvat uintiin, voimisteluun ja sauvakävelyyn useammin kuin seniorimiehillä. Miehet puolestaan hiihtävät, kalastavat, metsästävät ja juoksevat useammin kuin naiset. (Kansallinen liikuntatutkimus 2010c.)

3.7.2 Sukupuolten tasa-arvoa liikuntakulttuurissa käsittelevä tutkimus

Ensimmäisenä naisnäkökulman laaja-alaisesti suomalaisen urheilu- ja liikuntakulttuurin tasa-arvokeskusteluun nosti Heinilän työryhmä (1977) selvityksellään naisen asemasta ja osallistumisesta suomalaisessa liikuntakulttuurissa. Heinilän työryhmä selvitti naisen asemaa muun muassa koulun liikuntakasvatustyössä, edustusurheilijana, liikuntatiedottajana, julkisessa liikuntahallinnossa ja järjestöhallinnossa, liikunnan seuraportaassa sekä liikuntatieteissä. (Heinilä 1977.) Myös Talja (1976) kartoitti vuotta aikaisemmin naisen asemaa liikunnan seuraportaassa.

Laitinen (1983) puolestaan lähestyi liikunnan ja urheilun tasa-arvoa naisnäkökulmasta selvittämällä naisen asemaa liikunnan harrastajana ja työntekijänä suomalaisessa liikuntakulttuurissa. Hänen opetusmonisteensa käsittelee muun muassa liikuntasosiologista naisurheilututkimusta, naisurheilijan arkea, naisia liikuntajärjestöissä, naisten työkokemuksia liikunta-alalta, naisten aseman kehittämiseen keskittyntä tutkimustoimintaa sekä keinoja oman asemansa kehittämiseen liikuntakulttuurissa naisnäkökulmasta tarkastellen. (Laitinen 1983.)

Vuonna 1986 ilmestynyt Liikkuva nainen -teos käsitteli naisliikuntaa tieteen näkökulmasta. Usean kirjoittajan voimin tuotettu julkaisu selvittää naisliikuntaan liittyviä fyysisiä, sosiaalisia ja psyykkisiä erityispiirteitä ja sitä, miten nämä näennäiset ja todelliset erityispiirteet näkyvät ja vaikuttavat liikuntakulttuurissa. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa lääketieteen näkökulma naisliikuntaan, naisnäkökulma liikuntaan sekä liikuntakasvatukseen liittyvät näkemykset. (Pyykkönen 1986.)

1980-luvulla liikuntasosiologinen naista koskeva tutkimus Suomessa jäsenyi pitkälti Liikunta ja naiset (LIINA) -tutkimusprojektin kautta. LIINA-projektin tarkoituksena oli tasa-arvoistaa naisten liikuntaa ja liikunta-alan työtä sekä ylipäätään tehdä naisliikunta ja -työ näkyväksi osa-alueeksi suomalaisessa yhteiskunnassa. LIINA-projekti rakentui viidestä eri osatutkimusalueesta: työurasta ja elämäntilasta, naisliikuntakulttuurista, liikunnan naiskuvasta joukkotiedotuksessa, naisliikuntahistoriasta sekä ruumiinkulttuurista. (Laitinen, Kosonen & Pirinen 1988.)

LIINA-projekti konkretisoitui erilaisiin opinnäytetöihin naisnäkökulmasta (Laitinen ym. 1988). Opinnäytteitä projektin tiimoilta ilmestyi varsinkin kattavasti (Aalto 2001, 160). Raivio (1982) tutki naisten sosiaalistumista liikuntajärjestöjen johtotehtäviin, Tulisalo (1984) tarkasteli kunnan

liikuntavirkailijan työtä ja taustoja, Epäily (1987) käsitteli tutkimuksessaan naisia läänien liikuntahallinnossa, Huovinen (1987) selvitti naisten asemaa kuntien liikuntapolitiikan päätöksentekijöinä, Kinnunen (1987) liikuntaseuran puheenjohtajina ja Kosonen (1991) puolestaan lähestyi naisten liikuntaa ruumiillisuuden näkökulmasta. Projektin ulkopuolelta naisnäkökulmasta liikuntaa tarkastelivat muun muassa Ikonen ja Niskanen (1991), Holkko (1993), Karjalainen ja Laalo (1997), Viitamäki (1997) sekä Virtanen (1999). Liikunnan naistutkimus oli siis verrattain vireää 1980- ja 1990-luvuilla, ainakin opinnäytetöiden näkökulmasta.

Opetusministeriön tasa-arvotyöryhmä tuotti vuonna 1992 selvitystyön naisten asemasta ja osallistumisesta suomalaisessa liikuntakulttuurissa. Tehty selvitys oli kirjallisuuteen pohjautuva esitutkimus, jonka tarkoituksena oli antaa lähtökohtia tuleville jatkotutkimuksille ja toimenpiteille. Selvitys pyrki arvioimaan, miten tasa-arvotavoite toteutuu päätöksenteon eri vaiheissa julkisessa liikuntahallinnossa sekä keskusjärjestöjen hallinnossa, liikunnan tiedotustoiminnassa ja liikuntapaikkarakentamisessa. Lisäksi mielenkiinnon kohteena olivat tiede ja liikuntakulttuuri. Tasa-arvotyöryhmä kehotti selvityksen pohjalta kannustamaan naisia hakeutumaan aktiivisesti tutkijan uralle, liikuntatieteiden virkoihin, luottamustehtäviin sekä päätöksentekoasemiin. (Paananen 1992.)

Opetusministeriö asetti vuonna 1994 työryhmän selvittämään naisten asemaa suomalaisessa liikuntakulttuurissa. Työryhmän, joka sai nimekseen Piikkarit, tehtävänä oli soveltaa Brightonissa pidetyn kansainvälisen naisliikuntakonferenssin julkilausumien suosituksia käytäntöön sekä laatia ehdotuksia naisten aseman parantamiseksi liikuntakulttuurissa. Työryhmän mukaan naiset harrastivat liikuntaa enemmän kuin miehet, mutta päätöksenteossa heitä oli vähän. (Piikkarit 1995.)

Mitä merkittävämmästä tehtävästä liikuntakulttuurissa oli kyse, sitä epätodennäköisemmin

tehtävässä työskenteli nainen. Merkittävimmäksi esteeksi naisten aseman parantamiselle työryhmä näki maskuliinisen liikuntakulttuurin ja sen miehiset rakenteet. Työryhmä ehdotti toimenpiteiksi tasa-arvoa ja moniarvoisuutta laajasti edistävän projektin käynnistämistä, tasa-arvon edistämisen sitomista julkiseen rahoitukseen ja muuhun tukeen, julkishallinnon ja liikuntajärjestöjen päättäviin elimiin valinnan tasa-arvoistamista, edellä mainittujen toimenpiteiden seuranta sekä vuosittain jaettavaa Piikkarit-palkintoa ansioksi tasa-arvon edistämisestä liikuntakulttuurissa. (Piikkarit 1995; Ks. myös työryhmän taustaselvitys Piikkareilla pintaa syvemmältä samalta vuodelta.)

Suomen Liikunta ja Urheilu SLU ry käynnisti vuonna 1998 Yhteinen maali -ohjelman naisten ja miesten välisen tasa-arvon kehittämiseksi vuosille 1998–2000. Ohjelma pyrki puuttumaan Piikkarit-työryhmän aikaisemmin esiin nostamiin tasa-arvohaasteisiin liikunnan parissa. Ohjelman keskiössä oli sukupuolten välisen tasa-arvon lisääminen erityisesti järjestön ja jäsenjärjestöjen luottamustoimissa sekä erilaiset toimenpide-ehdotukset muun muassa opetusministeriölle ja jäsenjärjestöille. (SLU 1998.)

Aalto selvitti tutkielmassaan (2001) suomalaisen naisliikunnan rahoitusta sukupuolten välisen tasa-arvon näkökulmasta 1990-luvun lopulla. Opinnäytetyön tarkoituksena oli arvioida ja selvittää, kuinka paljon Suomessa käytettiin rahaa naisliikuntaan vuonna 1998. Arvioinnin kohteena oli myös valtion, kuntien, lajiliittojen, liikuntaseurojen ja kotitalouksien naisten liikuntaharrastuksen rahoitus. Tutkimusaineisto hankittiin useilla eri tutkimusmenetelmillä monesta eri lähteestä. Tulosten perusteella sukupuolten välinen tasa-arvo liikuntarahoituksessa toteutui vain lajiliitoissa, sillä valtio, kunnat, kotitaloudet ja työnantajat käyttivät enemmän rahaa miesten liikuntaan. (Aalto 2001.) Aalto tiivisti vuotta aikaisemmin naisten osuuden liikuntakulttuurissa yhteen lauseeseen: ”Mitä arvostetumpi, korkeammalla hierarkiatasol-

la sijaitseva ja lähempänä kilpailutoimintaa oleva tehtävä, sitä pienempi on naisten osuus” (Aalto 2000, 24). Aalto on tarkastellut myös naisjohtamista liikunnassa (Ks. Aalto 2003).

Sukupuoli ja urheiluvalmennusprojekti (SuVa) toteutettiin vuonna 2001 osana Lipposen II hallitusohjelman tasa-arvon edistämiseksi tähtäävää työtä. Projektin tarkoituksena oli vaikuttaa suomalaiseen valmennuskulttuuriin siten, että tasa-arvo ja sukupuoli huomioitaisiin tarkemmin erityisesti ohjaajien ja valmentajien koulutuksessa. Projektissa tasa-arvoa lähestyttiin varsin monisyisesti sekä mies- että naisnäkökulmista. Projekti osoitti, että urheiluvalmennusta hallitsee mekaaninen käsitemaailma. Tasa-arvo, moniarvoisuus, suvaitsevaisuus ja eettisyys olivat pinnallisesti omaksuttuja arvoja ja käsitteitä urheiluvalmennuksen käytännöissä. (Tiihonen 2001.)

Miesnäkökulmasta urheiluun ja liikuntaan liittyvää sukupuolitutkimusta on tehty Suomessa vähänlaisesti, mies on ollut tieteen näkymätön normi (Tiihonen 1995). Yleisellä tasolla mies-tutkimusta on tehnyt muun muassa Jokinen (2000, 2012). Urheilun ja liikunnan näkökulmasta kattavasti aihetta on lähestynyt Tiihonen (2002) väitöskirjassaan. Tiihonen sovitti väitöksessään yhteen ruumiillisuuden, miehisyyden ja urheilun sosiologian. Hänen tavoitteenaan oli kuvata ymmärrettävä tarinallinen kokonaisuus fenomenologisesti tulkituista ruumiin kokemuksista, liikuntakulttuurissa viime vuosikymmeninä tapahtuneista muutoksista sekä yhteisöllisesti koetuista miehisistä tarinoista. Väitöskirjan painopistealueet ovat ruumiin kokemusten sosiologiassa, metodisissa ja teoreettisissa tarinoissa, erilaisissa maskuliinisuuksissa sekä liikunta- ja urheilukulttuurin muutoksessa. Tulkintaan ja ymmärtämiseen Tiihonen käytti hyväkseen kokemuksellisuutta ja miehisyyden näkökulmaa. (Tiihonen 2002.)

Ojala (2016) kuvaa artikkelissaan liikunnan miessukupuolta koskevia keskusteluita äijäjoogan kautta. Äijäjooga tarkoittaa miehille suunnattua

asentojoogaa ja sen tarkoitus on madaltaa miesten kynnystä osallistua ”naisten lajiksi” miellettyyn joogaan. Vaikka äijäjoogaa markkinoidaan kaiken ikäisille miehille, sen harrastajakunta koostuu pääasiallisesti keski-ikäisistä ja sitä vanhemmista miehistä. Ojalan näkemyksen mukaan liikuntakulttuuri määrittyy yleisesti maskuliinisen toiminnan kenttänä. Tästä huolimatta myös miehet joutuvat kamppailemaan asemasta liikunnan kentillä, erityisesti jos kyseessä on yleisesti naisten lajiksi mielletty liikuntamuoto. (Ojala 2016.)

Holm (2002) selvitti tapaustutkimuksessaan SLU:n tasa-arvoprojektien toteutumista liikuntajärjestöissä vuosina 1995–2000. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, oliko SLU:n myöntämällä projektirahoilla ollut todellista vaikutusta jäsenjärjestöjen tasa-arvotyöhön. Tutkimuksen lähtökohtana oli tarkastella naisten asemaa liikuntakulttuurissa ja laajemminkin suomalaisessa yhteiskunnassa. Tulosten mukaan projekteissa tasa-arvolähtökohtien saavuttaminen tuotti järjestöissä vaikeuksia. Käytännön toiminnassa ja hakemusten sisällössä oli ristiriitaisuuksia budjetoitujen varojen sekä toiminnan laajuuden ja toteutumisen suhteen. Yksi keskeinen haaste oli myös organisaatioiden työntekijöiden sitouttaminen. (Holm 2002.)

Opetusministeriö asetti vuonna 2004 työryhmän, jonka tehtävänä oli muotoilla ehdotus Vanhasen hallituksen hallitusohjelmaan kirjatusta sukupuolivaikutusten arviointimenettelystä liikunnan alalla. Työryhmän nimeksi tuli Tasapeli, jolla viitattiin siihen, että miesten ja naisten välisen tasa-arvon lisääntyessä molemmat sukupuolet voittavat. Työryhmän selvitys kokosi yhteen tutkimus- ja tilastotietoja sukupuolten eroista ja yhtäläisyyksistä liikunnan harrastamisesta, liikuntapalvelujen käytöstä ja tarjonnasta sekä valikoitumisesta liikunnan luottamus-, asiantuntija- ja ammattitehtäviin. Selvityksen painopiste oli oppilaitosten, liikuntajärjestöjen ja kuntien

toiminnassa. (Koivisto ym. 2005; Tasapeli-työryhmä 2005.)

Vuonna 2011 ilmestynyt Liikunta ja tasa-arvo -julkaisu on jatkoa vuoden 2005 selvitykselle. Tuoreemmassa selvityksessä paneudutaan sukupuolten tasa-arvon nykytilaan sekä verrataan tilastoja vuoden 2005 ja 2011 selvitysten välillä. Selvityksessä käsitellään fyysistä aktiivisuutta ja liikuntaa, huippu-urheilua, kuntien liikuntapolitiikkaa, päätöksentekoa ja johtamista sekä liikunnan taloutta. Lisäksi selvityksessä kuvataan liikunta-alalla tasa-arvon edistämiseksi tehtyjä toimenpiteitä. Tarkoituksena oli tuottaa kokonaiskuva sukupuolten asemasta liikuntakulttuurissa sekä tarjota välineitä ja ohjausta tasa-arvon kehittämiseen liikuntakulttuurissa. Selvityksen mukaan sukupuolten välillä on eroja muassa fyysisessä aktiivisuudessa ja harrastetuissa lajeissa, sekä liikunnan päätöksenteossa ja johtotehtävissä. Selvityksen perusteella tasa-arvoajattelun tulisi ylipäätään lähteä yhä enemmän ruohonjuuritasolta. (Turpeinen ym. 2011.)

Kukkonen (2010) ja Naumanen (2012) tutkivat naisjohtajuutta liikuntakulttuurissa. Kukkonen lähestyi naisjohtajuutta suomalaisessa kontekstissa. Hän pyrki tutkielmassaan selvittämään, miten suomalaiset naisjohtajat kokevat asemansa maskuliinisessa urheilumaailmassa ja millaisen työuran kautta naisliikuntajohtajat päätyvät asemiinsa. Tutkielman perusteella naisliikuntajohtajien urat eivät juuri poikenneet muiden miesvaltaisilla aloilla toimivien naisjohtajien urista. Myöskään mitään tiettyä uramallia naisliikuntajohtajille ei ole tutkielman mukaan olemassa. (Kukkonen 2010.)

Naumanen puolestaan tarkasteli opinnäytetyössään kuinka Kansainvälinen Olympiakomitea (KOK) ja kansalliset olympiakomiteat ovat sitoutuneet Brightonin julistuksen periaatteeseen naisjohtajien aseman ja määrän lisäämisen osalta. Mielenkiinnon kohteena ovat myös resurssit ja toimenpiteet, joilla tätä työtä on lähdetty toteuttamaan. Tutkielman perusteella olympiakomiteoi-

den hallituksissa oli edelleen vahva miesedustus, vaikka naisten määrä olikin kasvanut. Ylipäätään tasa-arvotyö oli vielä laajalti pitkälti kesken. (Naumanen 2012.)

Respect-kirjasarjan kuudennessa osassa esitellään ajatuksia, ideoita ja esimerkkejä naisjohtajuuden edistämiseksi suomalaisessa liikuntakulttuurissa. Teos sisältää kymmenen (nais-) johtajatarinaa ja kahdeksankymmenen kahden liikunta- ja urheiluvaikuttajan ajatuksia naisjohtajuuden edistämiseksi. Kirjan tavoitteena on kannustaa naisia pyrkimään rohkeammin liikunta-alan johtotehtäviin ja toisaalta herättää keskustelua rakenteellisten muutosten tärkeydestä suomalaisessa liikuntakulttuurissa. (Alaja 2014.)

Hokka (2014) selvitti miesten ja naisten tasa-arvon edistämisen hyviä käytäntöjä Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa. Tutkimus toteutettiin asiantuntijahaastatteluilla edellä mainituissa kohde-maissa. Raportissa esitetään, kuinka sukupuolten välistä tasa-arvoa on edistetty johtamisella ja säätelyllä, kuten esimerkiksi sukupuolikiintiöillä sekä omaksumalla tasa-arvonäkökulmia liikunta-hallinnon peruskäytäntöihin. Lisäksi hankkeessa esitellään erilaisia tasa-arvon edistämiseen tähänneitä projekteja, kampanjoita ja hankkeita. Raportissa nostetaan esiin viisi ydinkohtaa, joilla voidaan vaikuttaa tasa-arvotyön edistämiseen: kohderyhmän mukaisen toiminnan järjestäminen, tilastotiedon kerääminen ja tiedon tuottaminen, toimintatapojen muutos, tasa-arvotyön priorisointi sekä pitkäjänteisen ja organisoidun toiminnan järjestäminen. (Hokka 2014.)

Harjunen (2016) lähestyy artikkelissaan lihavaa naisruumista ja liikuntaa erään julkisuudessa-kin esillä olleen mediakeskustelun tiimoilta, johon kiteytyvät monet naisvartaloon ja liikuntaan sekä lihavaan ruumiiseen liittyvät kysymykset. Tekstissään Harjunen pohtii lihavaan (nais)ruumiiseen kohdistuvia stereotyyppioita, ennakkoluuloja ja syrjintää sekä niiden merkitystä liikkuvan naisruumiin kannalta. Hän päätyy johtopäätökseen siitä,

että lihavat liikkuvat ruumiit on siivottu pitkälti näkymättömiin sekä liikuntakulttuurin kentältä kuin yleisistä mielikuvistakin ja näin ollen liikkuminen ja lihavuus on lähtökohtaisesti määritelty toisensa ulos sulkeviksi tekijöiksi. (Harjunen 2016.)

Sahlman (2017) käsitteli tutkielmassaan sukupuolten diskursseja liikuntapedagogiikan opiskelijoiden kouluttajien puheessa. Tutkimustaan varten hän haastatteli kuutta opiskelijoiden opettajaa. Tutkielman analyysivaiheessa vastauksista erottui kolme päädiskurssia: sukupuoli-normatiivisuuden, sukupuolisensitiivisyyden sekä sukupuolineutraaliuden diskurssit. Näistä sukupuolinormatiivisuuden diskurssi oli hallitsevin. Kyseisessä diskurssissa oli piirteitä hegemonisesta maskuliinisuudesta ja heteronormatiivisuudesta. Sahlmanin mukaan koulun liikunnanopetuksen tulee pyrkiä pois perinteisten sukupuoliroolien vahvistamisesta ja edistettävä tasapuolisesti maskuliinisuuden ja feminiinisuuden muotoja kouluyhteisössä ja liikuntatunneilla.

3.7.3 Naisnäkökulmasta tehtyä lajitutkimusta

Naisten asemaa liikuntakulttuurissa on lähestytty myös urheilulajien näkökulmasta. Laine ja Sarje (2002, 2004) paneutuivat suomalaisen naisvoimistelun yksilölliseen ja yhteiskunnalliseen vaikutukseen. Paavola (2003) tarkasteli opinnäytetyössään suomalaisia naisjalkapalloilijoita. Hän pyrki selvittämään millaiset naiset pelaavat jalkapalloa ja minkälaisia odotuksia ympäristö asettaa naiselle urheilijana miesvaltaisessa lajikulttuurissa. Puukko (2005) tutki suomalaisten naisten kilpapurjehduksen historiaa. Simola (2007) selvitti naisten asemaa ja nousua suomalaisessa golfkulttuurissa. Raninen (2007) lähestyi tutkielmassaan urheilun kaupallistumisen vaikutuksia naisurheilijoiden ulkoasuun. Vehviläinen puolestaan (2008) jäljitti opinnäytetyössään naisten jalkapalloilun historiaa ja muutosta Suomessa vuosina 1971–2006. Vehviläinen ja Itkonen julkaisivat naisjalkapalloilusta tutkielman myös

vuonna 2009. Seppälän tuore tutkielma (2017) käsittelee suomalaisia naisolympiaurheilijoita ja heidän kokemuksiaan kilpailumenestykseen vaikuttaneista tekijöistä.

4 Yhdenvertaisuus liikunnassa ja urheilussa

4.1 Yhdenvertaisuus

Yhdenvertaisuus tarkoittaa Suomessa sitä, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia heidän iästään, sukupuolestaan, kansalaisuudestaan, alkuperästään, kielestään, uskonnostaan tai vakaumuksestaan, mielipiteestään, poliittisesta tai ammattiyhdistystoiminnastaan, perhesuhteistaan, vammastaan, terveydentilastaan, seksuaalisesta suuntautumisestaan tai muusta henkilöön liittyvästä syystä riippumatta. (Yhdenvertaisuus.fi.) Viime vuosien aikana Suomessa tasa-arvo on vakiintunut tarkoittamaan miesten ja naisten välistä tasa-arvoa. Kuten tässäkin selvityksessä, yhdenvertaisuus-käsitettä käytetään muiden henkilöryhmien yhteydessä. (Nousiainen 2012, 32.) Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden käsitteiden välinen raja tai ero ei ole Suomessa selvä. Käsitteitä käytetään sekaisin niin virallisemmissä julkaisuissa kuin arkipuheessakin. Tasa-arvon käsitteeseen liitetään usein se, mikä lainsäädännössä katsotaan kuuluvan yhdenvertaisuuteen. (Turpeinen, ym. 2011, 16.)

Vaikka vähemmistöjen oikeuksien edistämisessä on otettu Suomessa merkittäviä askelia, toimii yhteiskunta yhä pitkälti enemmistöjen ehdoilla: syrjintää tapahtuu useilla eri yhteiskunnan osa-alueilla. Syrjinnästä puhuttaessa käytetäänkin usein rakenteellisen syrjinnän käsitettä. Rakenteellinen syrjintä kuvaa yhteiskunnan rakenteissa, kuten lainsäädännössä, sopimuksissa ja palveluissa, piileviä epäkohtia, jotka asettavat jonkin ihmisryhmän muita heikompaan asemaan. Rakenteellista syrjintää on usein vaikea tunnistaa, sillä enemmistöön kuuluvat eivät havaitse näitä syrjiviä käytäntöjä ja rakenteita, koska ne eivät näy tai vaikuta heidän arkielämässään. Myös syrjinnän kohteena olevat voivat olla jo niin tottuneita syr-

jiviin käytäntöihin, että he eivät sen vuoksi nosta näitä epäkohtia esille. (Villa, Aaltonen, Förbom, Honkasalo & Leppäkorpi 2014.)

Liikunta ja urheilu on perinteisesti nähty suomalaisessa yhteiskunnassa hyvinvointia ja terveyttä edistävänä toimintana, mutta tasa-arvo ja yhdenvertaisuuskysymykset ovat jääneet tällä saralla vähemmälle huomiolle. Yhdenvertaisen liikuntakulttuurin saavuttamiseksi on taivalletta vielä pitkä matka (Berg, Kivijärvi, Kokkonen, Peltola & Salasuo 2016). Tässä selvityksessä yhdenvertaisuutta ja syrjintää liikunnassa ja urheilussa tarkastellaan monikulttuurisuuden, erityisliikunnan ja vammaisurheilun, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen, liikunnan harrastamisen tasavertaisten mahdollisuuksien ja häirinnän näkökulmista.

4.1.1 Yhdenvertaisuuslaki

Vuoden 2015 tammikuussa voimaan tulleen yhdenvertaisuuslain (2014) tarkoituksena on edistää yhdenvertaisuutta ja ehkäistä syrjintää sekä tehostaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeusturvaa. Yhdenvertaisuuslain mukaan kehtään ei saa syrjiä edellä jo mainittujen henkilöön liittyvien syiden perusteella (ks. Yhdenvertaisuus.fi; Yhdenvertaisuuslaki 2014, 8 §). Lisäksi syrjintä on kiellettyä riippumatta siitä, perustuuko se henkilöä itseään vai jotakuta toista koskevaan oletukseen tai tosiseikkaan. Välillisen ja välittömän syrjinnän lisäksi yhdenvertaisuuslaissa tarkoitettua syrjintää on myös häirintä, kohtuullisten mukautusten epääminen sekä ohje tai käsky syrjiä. (Yhdenvertaisuuslaki 2014, 8 §). Ihmisten yhdenvertaisuudesta lain edessä on säädetty perustuslaissa (1999, 6 §).

Syrjintä on välillistä, jos näennäisesti yhdenvertaisella säännöllä tai käytännöllä saatetaan joku muita epäedullisempaan asemaan ilman hyväksyttävää tavoitetta tai päämäärää. Välitön syrjintä tarkoittaa sitä, että jotakuta henkilöä kohdellaan henkilöön liittyvään syyn perusteella epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta kohdeltaisiin vastaavassa tilanteessa. Häirinnällä tarkoitetaan yhdenvertaisuuslaissa henkilön ihmisarvoa tosiasiallisesti tai tarkoituksellisesti loukkaavaa toimintaa, jolla luodaan myös henkilöä halventava, nöyryyttävä tai uhkaava ilmapiiri. Kohtuullisilla mukautuksilla tarkoitetaan niitä toimenpiteitä, joilla mahdollistetaan vammaisen henkilön yhdenvertainen osallistuminen toimintaan esimerkiksi koulutuksessa tai työelämässä. (Yhdenvertaisuuslaki 2014.)

Yhdenvertaisuuslaki velvoittaa viranomaiset, koulutuksen järjestäjät, oppilaitokset ja työnantajat edistämään yhdenvertaisuutta. Heillä on lakisääteinen velvollisuus laatia suunnitelma yhdenvertaisuuden edistämiseksi ja kehittämiseksi. Lisäksi työnantajan, koulutuksen järjestäjän ja viranomaisen on tarvittaessa kohtuullisia mukautuksia tekemällä varmistettava vammaiselle henkilölle muiden kanssa yhtäläiset mahdollisuudet asiointiin, koulutukseen ja työnsaantiin. Tämän lisäksi henkilön vamma on otettava huomioon palvelutilanteessa ja pyrittävä mahdollisuuksien mukaan järjestämään esteetön kulkureitti sitä tarvitsevalle henkilölle. Lakia sovelletaan julkisen toiminnan lisäksi myös yksityiseen toimintaan, mutta ei kuitenkaan yksityiselämään, uskonnonharjoitukseen tai perhe-elämään. (Pyykkönen 2016, 17–18; Yhdenvertaisuuslaki 2014.)

Laissa säädetty syrjinnän kielto koskee myös järjestöjä työnantajana sekä silloin, kun järjestö on ottanut hoitaakseen julkisen tehtävän tai tarjoaa palveluita. Järjestöt saavat rahoitusta monilta julkisilta tahoilta, jotka edellyttävät rahoitettavalta toiminnalta syrjimättömyyttä ja yhdenvertaisuutta. Lisäksi syrjimättömyyden periaate

koskee myös järjestön jäseniä ja vapaaehtois-työntekijöitä. Yhdenvertaisuuslain noudattamista Suomessa valvovat yhdenvertaisuusvaltuutettu, yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta sekä työsuojeluviranomaiset. (Yhdenvertaisuuslaki 2014; Pyykkönen 2016, 17–18.)

4.1.2 Mikä ei ole syrjintää?

Kaikki erilainen kohtelu, joka perustuu johonkin henkilöön liittyvään syyhyyn – kuten terveydentilaan tai ikään – ei ole syrjintää. Yhdenvertaisuuslain 11 §:n mukaan erilaista kohtelua ei voida luokitella syrjinnäksi, jos kohtelu perustuu lakiin tai sillä on muutoin hyväksyttävä päämäärä ja keinot tämän tavoitteen saavuttamiseksi ovat oikeassa suhteessa. Esimerkiksi alkoholi- ja liikennelainsäädännössä on tehty säädöksiä erilaisista vaatimuksista ja ikärajoista. Lisäksi esimerkiksi nuorten syrjäytymistä ehkäisevät toimenpiteet tai uskonnollisille vähemmistöille annettavat avustukset eivät ole syrjintää, sillä ne pyrkivät perusoikeusnäkökulmasta toteuttamaan hyväksyttävän päämäärän. (Yhdenvertaisuus.fi; Yhdenvertaisuuslaki 2014, 11 §.)

Positiivinen erityiskohtelu, jonka tarkoituksena on edistää tosiasiallista yhdenvertaisuutta tai ehkäistä syrjinnästä johtuvia haittoja ei ole yhdenvertaisuuslain 9 §:n mukaan syrjintää. Positiivisella erityiskohtelulla on oltava sekä perus- että ihmisoikeuksien kannalta hyväksyttävä tavoite ja sen tulee olla tilapäistä, oikeasuhtaista ja suunniteltua. Positiivista erityiskohtelua ovat esimerkiksi sellaiset oikeasuhteiset rekrytointitoimenpiteet, joilla pyritään lisäämään aliedustettuun ryhmään kuuluvien työntekijöiden osuutta henkilöstössä. (Yhdenvertaisuus.fi.) Urheilun ja liikunnan piirissä esimerkiksi liikuntarajoitteisten henkilöiden aseman edistäminen suhteessa muihin on positiivista erityiskohtelua.

Yhdenvertaisuuslain 12 §:n mukaan erilainen kohtelu työtehtävään valittaessa tai työssä on

oikeutettua, jos kohtelu perustuu työtehtävien suorittamista ja laatua koskeviin todellisiin sekä ratkaiseviin vaatimuksiin ja kohtelu on oikeassa suhteessa oikeutettuun tavoitteeseen pääsemiseksi (Yhdenvertaisuuslaki 2014, 12 §; Yhdenvertaisuus.fi). Esimerkiksi papin virkaa täytettäessä voidaan vaatia tiettyyn kirkkokuntaan kuulamista tai kiinalaisen ravintolaan voidaan hakea kiinalaistaustaisia työntekijöitä. Lisäksi ikään tai asuinpaikkaan perustuva erilainen kohtelu on sallittua, jos kohtelulla on asianmukaisesti ja objektiivisesti perusteltu työllisyyspoliittinen tavoite tai erilainen kohtelu johtuu työkyvyttömyys- tai eläke-etuuksien edellytykseksi vahvistetuista ikärajoista. (Yhdenvertaisuus.fi)

4.2 Monikulttuurisuus

Monikulttuurisuus ja maahanmuutto ovat olleet viime vuosina varsin ajankohtaisia puheenaiheita yhteiskunnallisessa keskustelussa Suomessa. Tilastokeskuksen (2017) tuoreimman julkistuksen mukaan Suomeen muutti vuoden 2016 aikana yhteensä 34 905 henkeä, mikä oli 21 % suurempi määrä kuin edellisenä vuonna. Maahanmuuttajien määrä ylitti vuonna 2013 tehdyn muuttoennätyksen lähes 3000 muuttajalla. Myös maastamuutto lisääntyi edellisvuodesta, mutta varsin selkeästi vähemmän kuin maahanmuutto. Lisäksi Suomen kansalaisuuksia myönnettiin vuonna 2016 suurin määrä toistaiseksi itsenäisyyden aikana. Kansalaisuuden sai liki 9400 Suomessa vakinaisesti asunutta ulkomaisten kansalaista. (Tilastokeskus 2017.) Vuonna 2015 Suomessa oli noin 340 000 ulkomaalaistaustaista henkilöä (Stat.fi).

Suomen lainsäädäntöön on kirjattu laki kotoutumisen edistämisestä, jonka tarkoituksena on tukea ja edistää kotoutumista ja maahanmuuttajan mahdollisuutta osallistua aktiivisesti suomalaisen yhteiskunnan toimintaan. Lisäksi laki pyrkii edistämään tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä eri väestöryhmien välistä myönteistä vuorovaiku-

tusta. (Laki kotoutumisen edistämisestä 2010.) Laki voidaan nähdä keskeisenä suuntaviivana ja ohjausvälineenä myös monikulttuurisen liikunnan ja urheilun osalta. Myös jo vuoden 1998 liikuntalakiin kirjattiin liikunnan instrumentaalinen ulottuvuus yhteiskunnan hyvinvointipolitiikan edistäjänä. Tavoitteena ei ollut vain tasa-arvon saavuttaminen pelkästään liikunnan sisällä, vaan myös sen avulla. Monikulttuurisuus mainitaan myös uusimman liikuntalain lähtökohdissa. (Liikuntalaki 1998; 2015).

Maahanmuuttoon liittyvät keskeiset käsitteet on määritelty Suomen lainsäädännössä seuraavasti:

1. Kotoutuminen tarkoittaa maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteista kehitystä, jonka tavoitteena on antaa maahanmuuttajalle yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja samalla kun hänen mahdollisuuksiaan oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen tuetaan,
2. kotouttamisella tarkoitetaan kotoutumisen monialaista tukemista ja edistämistä viranomaisten toimenpiteillä ja palveluilla,
3. maahanmuuttajalla tarkoitetaan Suomeen muuttanutta henkilöä, joka oleskelee maassa muuta kuin matkailua tai siihen verrattavaa lyhytaikaista oleskelua varten myönnetyllä luvalla tai jonka oleskeluoikeus on rekisteröity taikka jolle on myönnetty oleskelukortti.

(Laki kotoutumisen edistämisestä 2010, 3§, 1–3.)

Ensimmäisenä suomalaisen liikuntakulttuurin suvaitsevaisuuteen paneutui Itkonen vuonna 1997. Tutkimuksen tavoitteena oli valaista suvaitsevaisuuden muutosta ja nykytilaa liikuntakulttuurissa, esittää toimenpidesuosituksia liikuntakulttuurin suvaitsevaisuuden edistämiseksi, tuottaa analyysiä suvaitsevaisuuteen ja liikuntakulttuuriin kiinnittyvästä käsitteistöä sekä kytkeä suvaitsevaisuuskäsitteistöä ja -pohdintoja

liikuntakulttuuriseen kontekstiin. Itkosen mukaan suvaitsevaisuuskyseymykset olivat löytäneet tiensä esimerkiksi liittojen, järjestöjen ja seurojen tilaisuuksiin, mutta yleisesti liikuntakulttuurin suvaitsevaisuudessa oli kehittämistä. (Itkonen 1997.)

Westergårdin (1998) toimittamassa julkaisussa käsiteltiin laaja-alaisesti suvaitsevaisuutta liikuntakulttuurissa. Julkaisun keskiöön nousee yhteiskunnan monikulttuuristuminen ja sen mukanaan tuomat haasteet liikuntakulttuurin eri toimijoille. Kirjassa käsiteltäviä teemoja ovat muun muassa maahanmuuttajat, pakolaiset, rasismi, suvaitsevaisuus ja siirtolaisuus. Myös lasten ja aikuisväestön liikunnan tasa-arvoa sivutaan. (Westergård 1998.)

Liikunnan suvaitsevaisuustyötä käsittelevät tutkimuksensa myös Lax ja Salminen (2000). Heidän tutkimuksensa tarkasteli SLUn ja opetusministeriön vuonna 1996 käynnistämän Liikunnan suvaitsevaisuus -projektin toimintaa. Tutkimuksen mukaan kohteena olleissa projekteissa yhteistoiminta suomalaisten ja maahanmuuttajien välillä toteutui hyvin. Tulosten perusteella liikunta sinänsä ei ole keino vähentää ennakkoluuloja ja rasismia, mutta se tarjoaa luontevan mahdollisuuden kontaktin luomiselle. (Lax & Salminen 2000.)

Myrén (2003) arvioi tutkimuksensa vuosina 1996–2002 tuettuja liikunnan suvaitsevaisuus-hankkeita (ks. myös Myrénin tutkimus maahanmuuttajien liikunnan harrastamisesta vuodelta 1999). Tutkimustulosten perusteella suvaitsevaisuushankkeita liikunnan parissa toteutettiin eniten urheiluseuroissa ja eteläisessä Suomessa, varsinkin pääkaupunkiseudulla. Suosituin laji suvaitsevaisuushankkeissa oli jalkapallo. Suurimmat esteet suvaitsevaisuustyön tavoitteille ja hankkeiden jatkamiselle olivat taloudellinen tilanne, resurssipula, uusien ideoiden puute kielteiset asenteet ja ennakkoluulot, välinpitämättömyys ja kateus sekä urheiluseurojen kilpailullinen luonne. Tutkimus osoitti, että osallistuminen järjestettyyn

liikuntatoimintaan voi lisätä suvaitsevaisuutta ihmisten välillä ja edistää maahanmuuttajien integraatiota sekä ympäröivään yhteisöön että myös yhteiskuntaan. (Myrén 2003.)

Kim (2009) tarkasteli artikkelissaan monikulttuurisen liikunnan ja urheilun tilaa Suomessa. Julkaisun taustana hän käytti monikulttuurisilta nuorilta eri yhteyksissä saatuja haastatteluita. Kim kyseenalaistaa monikulttuuristen nuorten aseman yhdenvertaisuuden näkökulmasta: urheilu ja liikunta edellyttävät usein kulttuurista ja sosiaalista pääomaa sekä eräänlaisen individualistisen eetoksen sisäistämistä. Uudesta kulttuurista tulevilla nuorilla voi olla sopeutumisvaikeuksia näihin reunaehtoihin. Kimin mukaan niin päättäjien kuin urheilujärjestöjenkin olisi tärkeää huomioida monikulttuuristen nuorten tarpeet järjestöjen toiminnassa, kuten myös resurssien jaossa. (Kim 2009.)

Opetusministeriö julkaisi vuonna 2010 kehittämisohjelman maahanmuuttajien kotouttamiseksi liikunnan avulla. Kehittämisohjelman toimenpiteet tähtäsivät siihen, että maahanmuuttajat voisivat osallistua liikuntatoimeen yhdenvertaisesti kantaväestön kanssa. Liikuntatoimintaan osallistuminen nähtiin ohjelmassa mahdollisena sillanrakentajana myös muun osallisuuden näkökulmasta, kuten esimerkiksi työllistymisen kannalta. Ohjelman painopistealueita olivat maahanmuuttajalapsen ja nuoret, aikuisten maahanmuuttajien terveystoiminta sekä urheilu- ja liikuntaseurojen järjestämä toiminta maahanmuuttajille. (Opetusministeriö 2010.)

Zacheus ja Hakala (2010) selvittivät maahanmuuttajien parissa työskentelevien asiantuntijoiden (n=15) näkemyksiä sopivimmista tavoista soveltaa liikuntaa ja urheilua kotouttamisen välineenä. Asiantuntijoiden näkemykset jakautuivat kolmeen näkökulmaan: yhden näkemyksen mukaan eri maahanmuuttajaryhmien ja kantaväestön tulisi olla samoissa liikuntaryhmissä, toisen näkemyksen mukaan nämä ryhmät nähtiin toi-

siaan tukeviksi ja kolmannen näkemyksen mukaan maahanmuuttajat ja kantaväestö täytyisi pitää omissa ryhmissään – tätä näkemystä kannatti tosin vain yksi vastaajista. (Zacheus & Hakala 2010.)

Zacheus, Koski ja Mäkinen (2011) puolestaan tutkivat maahanmuuttajanaisten liikunnan erityispiirteitä Suomessa. Tutkimuksen aineisto pohjautuu Etelä-Suomessa asuville maahanmuuttajille suunnattuun kyselyyn (n=399, joista naisia 276) ja maahanmuuttajanaisten haastatteluun (n=23). Tutkimuksen mukaan maahanmuuttajanaiset harrastavat vähemmän liikuntaa kuin maahanmuuttajamiehet tai kantaväestö. Erot selittyvät pitkälti kulttuurisilla eroilla: esimerkiksi tieto liikunnasta tai sen terveysvaikutuksista ei ole aina samanlaista maahanmuuttajanaisten ja kantaväestöllä. (Zacheus, ym. 2011.) Zacheus, Koski, Rinne ja Tähtinen käsittelivät aihetta myös vuoden 2012 tutkimuksessaan.

Zacheus on omissa tutkimuksissaan selvittänyt useassa yhteydessä (2010, 2011, 2013) liikunnan vaikutusta maahanmuuttajien kotoutumiseen. Zacheuksen mukaan käsitys liikunnan toimivuudesta ja hyödyllisyydestä kotoutumisen välineenä on ollut Suomessa vahva, mutta empiiristä tutkimusta aiheesta on kuitenkin tehty vain vähän. Zacheuksen tutkimusten perusteella maahanmuuttajat liikkuvat Suomessa kantaväestöä vähemmän, keskeisin este liikunnan harrastamiselle oli kustannukset. Erityisen vähän liikkuvat maahanmuuttajanaiset. Liikunnan vaikutus kotoutumiseen on vaihtelevaa, sillä parhaimmillaan liikunnalla voi olla hyvinkin suuri rooli kotoutumisessa, mutta toisaalta liikunta ja urheilu voivat myös aiheuttaa vihamielisyyttä ja kiistoja eri ryhmien ja ihmisten välille. (Zacheus 2010; 2011; 2013.)

Majjala ja Fagerlund (2012) jäsensivät tutkimuksessaan monikulttuurisen liikunnan hyviä käytäntöjä Suomessa ja Norjassa. Tutkimuksen perusteella monikulttuurisen liikunnan hyvien käytäntöjen perusta muodostuu tietoisesta

tavoitteenasettelusta ja pitkäjänteisestä rahoituksesta. Oleellista on korostaa kaikkien mahdollisuutta osallistua. Lisäksi tärkeää on suvaitsevainen ja avoin asenne sekä se, että myös toimintaa järjestävät ja ohjaavat henkilöt sisäistävät ennalta määritellyt arvot ja tavoitteet. (Majjala & Fagerlund 2012.)

Huhta (2013) tarkastelee artikkelissaan monikulttuuristen suomalaisurheilijoiden (n=20) elämäntilanteita ja niiden ominaispiirteitä. Artikkelissa kiinnostuksen kohteena on erityisesti ne tekijät, jotka ovat olleet tukemassa huippu-urheilijaksi päätymistä ja vaikuttaneet uran kehitykseen. Lisäksi artikkelissa jäljennetään erilaisia haasteita ja esteitä, joita monikulttuuriset urheilijat ovat uransa aikana kohdanneet. Yksi esiin nousut teema oli rasismi. Vaikka urheilun yhteydessä koettu rasismi vaihteli paljon urheilijoiden kesken, yli puolet urheilijoista oli joutunut rasismien kohteeksi vastapelaajien, yleisön tai valmentajan toimesta. (Huhta 2013.)

Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM) on jakanut kehittämisavustusta kunnille maahanmuuttajien kotouttamiseen liikunnan avulla vuodesta 2011 lähtien. LIKES-tutkimuskeskus on vastannut näiden hankkeiden seurannasta. Aiheesta on ilmestynyt selvitykset vuosina 2012, 2014 ja 2017. Näiden selvitysten mukaan maahanmuuttajien liikkuminen ja liikunnan harrastaminen on lisääntynyt kehittämistoiminnan johdosta, mutta kotoutumisesta yleisesti ei voida tehdä erityisen pitkälle meneviä johtopäätöksiä. (Fagerlund 2011; Majjala 2014; Pasanen & Laine 2017.)

Monikulttuurisuutta ja maahanmuuttajien kotoutumista liikunnan avulla on tarkasteltu useissa opinnäytetöissä. Aihetta ovat tutkimuksissaan käsitelleet muun muassa Huovinen (1998), Airo ja Palomäki (2008), Heinonen (2009), Sinisalo (2009), Lehtosaari (2010), Kotamäki (2012), Takala (2014), Eränpalo (2014) sekä Heinonen ja Nakari (2015).

4.3 Erityisliikunta ja vammaisurheilu

Suomessa on arviolta yli miljoona henkilöä, jotka tarvitsevat sairauden, vamman, sosiaalisen tilanteen tai muun toimintakyvyn heikkenemisen vuoksi soveltamista tai erityisosaamista avukseen liikunnan harrastamiseen. Erityisesti kyseessä ovat toimintakyvyltään heikentyneet iäkkäät henkilöt sekä vammaiset ja pitkäaikaissairaat henkilöt. Nämä erityisryhmät ovat lasten ja nuorten kanssa yhtä suuri liikuntapalvelujen kohderyhmä ja tulevaisuudessa iäkkäiden ihmisten määrä tulee nousemaan, mikä tarkoittaa soveltavan liikunnan merkityksen kasvua liikuntapalveluissa. (Soveltavan liikunnan koulutus- ja tutkimustyöryhmä 2017.)

Tässä selvityksessä erityisryhmillä tarkoitetaan Saarta (2015a) mukailten vammaisia sekä pitkäaikaissairaita (liikkumis- ja toimimisesteisiä) henkilöitä. Erityisliikunta (myös soveltava liikunta) tarkoittaa sellaisten henkilöiden liikuntaa, joilla on sairauden, vamman, muun toimintakyvyn heikentymisen tai sosiaalisen tilanteen vuoksi haasteita osallistua yleiseen liikuntatoimintaan ja joiden liikunta vaatii erityisosaamista ja soveltamista (Piispanen 2010).

YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista (CRPD, Vammaisyleissopimus) hyväksyttiin järjestön yleiskokouksessa vuonna 2006. Samalla hyväksyttiin myös sopimuksen valinnainen pöytäkirja. Sopimus astui kansainvälisesti voimaan vuonna 2008. (Mahlamäki 2015.) Suomi ratifioi sopimuksen ja sen valinnaisen pöytäkirjan kesällä 2016 (Eduskunta.fi). Yleissopimuksen artikla 30.5 käsittelee vammaisten henkilöiden yhdenvertaista osallistumista virkistys-, vapaa-ajan- ja urheilutoimintaan. Sopimus velvoittaa sopimuspuolet toimenpiteisiin, joilla:

- Kannustetaan ja edistetään vammaisten henkilöiden mahdollisimman laajaa osallistumista kaikille suunnattuun urheilutoimintaan kaikilla tasoilla.

- Varmistetaan, että vammaisilla henkilöillä on mahdollisuus järjestää ja kehittää vammaisille erityistä urheilu- ja virkistystoimintaa sekä osallistua siihen, ja tätä varten kannustetaan asianmukaisten voimavarojen, ohjauksen ja koulutuksen järjestämistä vammaisille henkilöille yhdenvertaisesti muiden kanssa.
- Varmistetaan, että vammaiset henkilöt pääsevät urheilu-, virkistys- ja matkailupaikkoihin.
- Varmistetaan, että vammaiset lapset voivat yhdenvertaisesti muiden lasten kanssa osallistua leikki-, virkistys-, vapaa-ajan- ja urheilutoimintaan, mukaan lukien koulujärjestelmässä tarjottava toiminta.
- Varmistetaan, että vammaiset henkilöt saavat palveluja virkistys-, matkailu-, vapaa-ajan ja urheilutoimintojen järjestäjiltä.

(Suomen YK-liitto 2015; Saari 2015a.)

Vammaisyleissopimus tarjoaa siis liikunta- ja toimintarajoitteisille henkilöille mahdollisuuden valita yleisen kaikille suunnatun harrastustoiminnan ja erityisrajoitteisille kehitettyjen lajien ja urheilun väliltä (Saari 2015a). Uusimmassa liikuntalain uudistuksessa erityisryhmiä ei suoranaisesti mainita, mutta lain perusteluissa huomioidaan myös erityisryhmien tarpeet sekä vähemmistöjen yhdenvertaisuusongelmat (Pyykkönen 2016, 15).

Parhailaan on meneillään myös vammaislaainsäädännön uudistus, jonka tarkoituksena on parantaa vammaisten ihmisten osallisuutta ja yhdenvertaisuutta. Liikunnan osalta lain tavoitteena on tehdä liikkumisen tuesta aiempaa monimuotoisempaa sekä säilyttää nykyiset perusoikeuksia turvaavat vahvat oikeudet, kuten esimerkiksi oikeuden henkilökohtaiseen apuun, liikkumisen tukeen ja palveluihin. Uuden vammaispalvelulain luonnos lähti lausuntokierrokselle toukokuussa 2017. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2017.)

Vuoden 1998 *Liikunta & tiede* lehdessä tarkasteltiin erityisliikuntaa tasa-arvon näkökulmasta. Kyseinen numero pohjautuu tuolloin järjestetyille erityisliikunnan valtakunnallisille neuvottelupäiville. Lehden artikkeleissa pureuduttiin lukuisiin erityisliikuntaan ja vammaisurheiluun liittyviin haasteisiin. Steadwardin (1998) mukaan vammaisurheilussa oli keskitytty liikaa kilpailutoimintaan. Lisäksi haasteita olivat aiheuttaneet nuorten rekrytoinnin puutteet, kunnollisten valmennusohjelmien puute perustasolla, vammaisurheilijoiden syrjäytyminen uran päättyessä sekä vaara siitä, että entisistä vammaisurheilijoista ei tulisi roolimalleja nuoremmilleen. Koivumäki (1998) näki erityisliikunnan tasa-arvon toteutuvan ristiriitaisesti: sekä suvaitsevaisuus että suvaitsemattomuus olivat lisääntymässä.

Itkonen (1998) puolestaan tiivistä erityisryhmien näkökulmasta liikunnan tasa-arvoisuuden ja yhdenvertaisuuteen liittyvät haasteet yleisellä tasolla kuuteen ongelmakokonaisuuteen: pääomien merkityksen muutoksiin ja ryhmien aseman paikantumiseen, tieteellisteknologiseen kehitykseen ja kansalaisten yleisten tarpeiden synnyttämään jännitteeseen, julkisen vallan ja kansalaistoimijoiden suhteiden sekä yleisen ilmapiirin muutokseen, yleistavoitteellisuuden käytännöllistämiseen sekä siihen, miten uudenlainen verkostoituminen toteutuu. (Itkonen 1998.)

Rimpiläinen lähestyi tutkimuksessaan (2000) tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden toteutumista käytännön erityisliikuntatoiminnassa. Hän tarkasteli tutkimuksessaan Jyväskylässä järjestettyjä erityisliikuntapalveluita. Tutkimusaineisto kerättiin kyselyn (n=83) ja haastatteluiden (n=6) avulla. Tutkimuksen päätulokset jakautuivat siten, että kyselylomakkeella saadut tulokset kertoivat erityisliikkujiin kokevan itsensä yhdenvertaiseksi muiden liikunnan harrastajien kanssa. Haastatteluiden avulla saadut vastaukset olivat kriittisempiä; erityisliikkuajat kaipaivat lisää vaikutusmahdollisuuksia muun muassa palvelujen

laadun, sisällön ja määrän suhteen. (Rimpiläinen 2000.)

Kari (2001) tutki vammaisurheilu-urheilijan mahdollisuuksia ja motiiveja urheilun harjoittamiseen. Karin mukaan vammaisurheilijoiden toiminnan lähtökohtana oli vahva sisäinen motivaatio, jota eivät rahapalkkiot tai sankaruus vahvistaneet. Hänen mukaansa ulkoisesta ympäristöstä keskeiseksi motivaatiota määrittäväksi tekijäksi nousi urheilun tasa-arvoa tukeva ulottuvuus. Urheilijat kokivat saavansa hyväksyntää ja nousevansa tasa-arvoiseen asemaan vammattomien henkilöiden kanssa nimenomaan urheilun kautta. Toisaalta vammaisurheilun kilpa- ja huippu-urheilujärjestelmä koettiin riittämättömäksi. (Kari 2001.)

Hirvensalo ja Heikkinen (2001) käsittelevät artikkelissaan ikääntyvien liikunnan tasa-arvoa. Heidän mukaansa ikääntyneiden liikunnan tasa-arvoa tulisi tukea muuttamalla julkisen rahoituksen painopistettä enemmän esimerkiksi vanhustenhuollon toiminnallisiin käytäntöihin tai suuntaamalla tutkimustoimintaa ikääntyneiden liikunnan pariin. Heidän näkemyksensä mukaan liikuntakulttuuri tulisi nähdä entistä monimuotoisempana, myös ikääntyvän väestön eriytyvät elämäntavat huomioon ottavana kokonaisuutena. (Hirvensalo & Heikkinen 2001.)

Opetusministeriö julkaisi vuonna 2002 arviointiraportin valtionhallinnon toimenpiteiden vaikutuksista erityisliikunnan alueella. Arvioinnin kohteena olivat valtakunnalliset erityisliikunnan järjestöt sekä kunnat. Raportissa suositeltiin informaatio-ohjauksen lisäämistä kuntiin: pienimmät, suurimmat ja osa keskikokoisista kunnista hoitivat velvollisuutensa erityisliikunnan alueella merkittävästi heikommin kuin suuri osa keskikokoisista kunnista. Lisäksi raportissa kehoitettiin lisäämään yhteistyötä eri erityisliikunnan toimijoiden välillä ja kohdentamaan resursseja tarkemmin. Valtion tehtäväksi nähtiin ohjata kuntia toteuttamaan erityisliikunnalle asetettuja velvoitteita sekä ra-

hoittaa järjestöjä niiden lisääntyvien tarpeiden mukaisesti. (Tiihonen & Ala-Vähälä 2002.)

Vuoden 2002 kokonaisarviointiraportissa erityisliikuntaan paneuduttiin vain järjestävien tahojen näkökulmasta. Piispanen nosti tutkimuksessaan (2003) esiin myös käyttäjien näkökulman, mikä jäi valtionhallinnon toimenpiteiden arvioinnissa huomioimatta. Tutkimuksen aineisto kerättiin kyselyn (n=350) avulla. Tulosten perusteella erityisliikunnan harrastajat olivat suhteellisen tyytyväisiä kuntiensä erityisliikuntapalveluihin. Tästä huolimatta alueellisia eroja kunnittain oli havaittavissa, mikä asetti erityisliikkuajat eriarvoiseen asemaan liikunnan harrastamisen suhteen. Liikuntapalveluiden osalta ongelmia olivat aiheuttaneet liikuntapalvelujen ja soveltuvien erityisliikuntaryhmien riittämättömyys, liikunnan yksipuolisuus, laadukkaan ohjauksen puute sekä heikko tiedottaminen. (Piispanen 2003.)

Erityisliikuntaa kuntiin -projektien tarkoituksena vuosina 1997–99, 2004–06 ja 2007–09 oli kasvattaa erityisliikuntaan osallistuvien henkilöiden joukkoa sekä erityisliikuntaryhmien ja -tapahtumien määrää. Lisäksi projektien avulla tähdättiin uusien toimintatapojen muodostukseen sekä alan koulutusten lisäämiseen, mikä konkretisoituikin erityisliikunnanohjaajien määrän kasvuna kunnissa. Tämän myötä erityisliikunnan asema kuntien liikuntatoimissa on vahvistunut ja yhteistyö eri hallintoalojen välillä lisääntynyt. Projekteista on vastannut Liikuntatieteellinen Seura yhteistyössä opetusministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön, kuntaliiton sekä projektikuntien kanssa. (Piispanen 2010.)

Rikala (2009) selvitti tutkimuksessaan mitä kunnalta tulee edellyttää oikeudellisesti liikuntapalveluiden järjestäjänä. Lisäksi hän selvitti tutkimuksessaan yhdenvertaisuuden toteutumista liikuntapalveluissa. Rikalan mukaan kunnalta tulee oikeudellisesti edellyttää laajoille käyttäjäryhmille sekä erityisryhmille suunnattuja tavanomaisia, mutta monipuolisia liikunnan harrastusmahdolli-

suuksia. Lähtökohtana harrastusmahdollisuuksissa on se, että jokainen voi hyödyntää palveluita omista lähtökohdistaan ja edistää omaa terveyttään. Erityisryhmien liikunnan yhdenvertaisuuden osalta Rikala toteaa, että vammaisurheilun vaihtelevat tulkinnat johtavat kuntakohtaisiin eroihin vammaisten liikuntapalveluiden osalta. Tämä johtaa liikuntamahdollisuuksien eriarvoisuuteen. (Rikala 2009.)

Vuonna 2009 ilmestyi opetusministeriön raportti kuntien erityisliikunnan tilanteesta. Raportin mukaan erityisliikunnan piiriin kuuluva toiminta on tasaisesti kasvanut 2000-luvulla. Lisäksi erityisliikunnan verkoston kattavuus on parantunut ja sen piirissä toimivat kunnat ovat lisänneet palvelujensa määrää. Kunnallishallinnossa erityisliikunnan asema oli vuoteen 2005 verrattuna kääntynyt hieman parempaan suuntaan, mutta myös kehitettävää löytyi yhä. Raportin tiedot saatiin kyselyn avulla erityisliikunnan verkostoon osallistuneilta kunnilta. (Ala-Vähälä 2010.)

Rintala, Huovinen ja Niemelä (2012) tarkastelevat soveltavaa liikuntaa varsin monipuolisesti ja kattavasti. Heidän julkaisunsa kokoaa yhteen erityisliikunnan keskeiset toimintatavat ja periaatteet. Teokseen on tiivistetty alan viimeisin tutkimustieto ja kehitys. Teoksen painopistealueita ovat muun muassa toiminnallisuuden perusteet, toimintakyky ja voimavarat, kaikille avoin liikunta, liikuntamuotojen soveltaminen, soveltavan liikunnan järjestäjät ja hallinto sekä kilpa- ja huippu-urheilu. (Rintala, Huovinen & Niemelä 2012.)

Vuoden 2013 vastaavassa raportissa liikunnan menot olivat pienentyneet, henkilöresurssit pysyneet samalla tasolla tai hieman vähentyneet, mutta myös tarjolla olevien ryhmien määrä oli hieman kasvanut. Muutokset ovat olleet johdonmukaisia, mutta melko maltillisia. Vuoden 2013 raportin perusteella vaikuttaa siltä, että kunnat ovat kasvattaneet palvelujen määrää tehostamalla toimintaa. (Ala-Vähälä & Rikala 2014.) Lisäksi vuo-

sina 2013–2015 toteutettiin erityisliikuntaa kuntiin -hanke. Hankkeen tavoitteena oli parantaa pitkäaikaissairaiden, vammaisten ja toimintakyvyltään heikentyneiden iäkkäiden liikuntamahdollisuuksia kunnissa. Hankkeen loppuraportin perusteella ymmärrys erityisliikunnasta ja halu kehittää palveluita paranivat kunnissa. (Rikala 2015.)

Valtion liikuntaneuvoston erityisliikunnan jaosto arvioi suomalaisen liikunnan inklusiokokemuksia vuosilta 2005–2011. Inklusion ja integraation käsitteillä viitataan laveasti määriteltynä liikuntarajoitteisten toiminnan lähentymistä ja liittämistä yleisiin liikuntapalveluihin. Tehdyn selvityksen perusteella inklusiivinen liikuntatoiminta oli lisääntynyt, mutta toiminnan kehitys oli tosin ollut varsin hidasta. Kehitystä oli tapahtunut muun muassa vammaisurheilijoiden harjoitteluolosuhteissa, esteettömydessä ja saavutettavuudessa sekä eri koulutusalojen, esimerkiksi liikunta-, -opetus- ja sosiaali- ja terveysalojen, opetuksen sisällöissä ja tavoitteissa. (Valtion liikuntaneuvosto 2011.)

Saari (2011a) käsittelee väitöskirjassaan liikuntarajoitteisten lasten ja nuorten inklusion noston ja esteitä liikuntakulttuurissa. Saaren mukaan keskeisimpiä esteitä näiden lasten ja nuorten osallistumiselle yleiseen liikuntatoimintaan ovat erilliset erityiskoulut ja luokittelut, mitkä erottavat lapset ja nuoret heidän ikätovereistaan. Lisäksi vanhemmat kannattavat usein yleisestä liikuntatoiminnasta erillisiä ryhmiä sen vuoksi, että he pelkäävät lastensa kohtaavan kiusaamista tai syrjintää yleisissä ryhmissä.

Saaren (2011a) mukaan liikuntakulttuurin sisäänrakennetut normit, kuten kilpailullisuus ja taitojen mukaan luokittelu, vahvistavat ulossulkevia käytäntöjä. Ratkaisukeinoiksi hän ehdottaa muun muassa parempaa dialogia liikuntarajoitteisten ja yleisen liikuntatoiminnan välille, vähemmistöjen mukaan ottamista toiminnan kehittämiseen, erityispalveluiden ylläpitoa sekä erityisasiantun-

tijoiden kanssa kehityskumppanuuksien muodostamista erityisliikunnan piirissä. (Saari 2011a.)

Saaren (2011b) sektoritutkimus tarkasteli liikunta- ja urheilujärjestöjen integraation prosesseja. Liikuntajärjestöjen osalta tarkastelu ulottui valtakunnan-, alue- ja paikallistasoille saakka. Tutkimuksen kohteina olivat 12 integraatiolajiliittoa sekä Nuori Suomi ry, SLU ja sen aluejärjestöt. Integraatiolajiliittojen välillä oli suuria eroja sitoutumisessa sekä toteutuksen laajuudessa. Nuori Suomi ry:ssä ja SLUssa puolestaan syntyi toiminnan myötä syvempää ymmärrystä inklusiosta. Toiminnan kehittämisen esteitä olivat muun muassa liikuntakentän sitoutumattomuus inklusion tavoitteisiin, tukirakenteiden pirstaleisuus ja resurssien puute. (Saari 2011b.)

Hämäläinen-Myllymäki (2012) tarkastelee tutkielmassaan naisvammaisurheilijaa ja -urheilua. Hän näkee naisvammaisurheilijan olevan eräänlaisen kaksinkertaisen toiseuden ja ruumisprojektin risteyksessä. Kaksinkertainen toiseus näkyy naisvammaisurheilijan osalta siinä, että sekä naiset että vammaiset henkilöt kohtaavat arjessaan samansuuntaisia stereotyyppioita. Ruumisprojekti taas tarkoittaa sitä, miten naisvammaisurheilija pyrkii irtautumaan näistä stereotyyppioista ja ikään kuin sulautumaan vammattomien urheilijoiden joukkoon tasa-arvoiseksi jäseneksi. Ruumisprojekti on itsen rakentamisprojekti, jolla tavoitellaan vamman häivyttämistä ja pienentämistä sekä hyväksyntää ja arvostusta. Hämäläinen-Myllymäki (2012) näkee ruumisprojektin eräänlaisena selviytymiskeinona kaksinkertaisessa toiseudessa.

Lammin ja Tammisen (2015) haastatteluihin pohjautuva tutkielma käsittelee liikuntarajoitteisten aikuisten (n=11) esteettömyyskokemuksia liikunta- ja urheilutapahtumista. Haastateltujen esteettömyyskokemukset olivat pääasiassa myönteisiä, mutta myös parannettavaa löytyi runsaasti. Yleinen suhtautuminen liikuntarajoitteisia katsojia kohtaan oli myönteistä – lisäksi tapahtujien järjestäjät kohtelivat heitä melko hyvin. Ongelmia olivat

aiheuttaneet tietyt fyysisen ympäristön epäkohdat, kuten heikko suunnittelu esteettömyyden näkökulmasta, vanhat liikuntatilat, portaat ja kynnykset sekä liikunta- ja urheilutapahtumien oheispalvelujen heikko saavutettavuus. (Lammi & Tamminen 2015.)

Saari (2015a, 2015b) selvitti erityisliikuntaa ja vammaisurheilua seuroissa sekä lajiliitoissa. Saaren mukaan erityisliikunnan määrä näyttäisi lisääntyneen seuroissa aikaisempiin kyselyihin (2013, 2014) verrattuna. Aikaisemmissa kyselyissä noin 40 % seuroista oli ilmoittanut, että niissä on mukana erityisryhmiin kuuluvia henkilöitä – tuoreimmassa kyselyssä toimintaa oli jo puolessa seuroista. Lisäksi kiinnostus toiminnan järjestämiseen oli lisääntynyt. Lajiliittojen osalta Suomesta löytyy 38 lajiliittoa, joiden toiminnassa on mukana erityisryhmiin kuuluvia henkilöitä. Lajiliitot ovat erityisliikunnan osalta hyvin eri vaiheissa, noin kolmasosa lajiliitoista ei liikuta erityisryhmiin kuuluvia henkilöitä lainkaan. Toisaalta osa lajiliitoista tarjoaa hyvinkin kattavia palveluja erityisryhmille. Osa taas on käynnistänyt palveluja, mutta näiden toiminta on vielä rajallista. (Saari 2015a; 2015b.)

4.4 Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt

Oikeusministeriö nimitti vuonna 2014 työryhmän tarkastelemaan seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien henkilöiden ihmis- ja perusoikeuksien toteutumista yhteiskunnan eri sektoreilla Suomessa. Työryhmän havaintojen mukaan seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisessa on ongelmia useilla eri elämäntilanteilla. Työryhmän mukaan kyseisiin vähemmistöryhmiin kohdistuu Suomessa huolestuttava määrä syrjintää sekä kielteisiä asenteita. Huolestuttava löytö oli myös se, että seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluminen altistaa väkivallalle. Lisäksi syrjinnästä ja väkivallasta raportoidaan vain harvoin eteenpäin. (Oikeusministeriö 2014.)

Seksuaalivähemmistöihin luetaan yleensä homo- ja biseksuaaliset sekä pan- ja aseksuaalit henkilöt. Homoseksuaalilla tarkoitetaan henkilöä, joka tuntee emotionaalista tai eroottista vetoa samaa sukupuolta edustavaa henkilöä kohtaan. Biseksuaali tuntee vetovoimaa sekä miehiä että naisia kohtaan ja ihastuu ihmiseen tämän sukupuolesta riippumatta. Sukupuolta epäolennaisena tekijänä pitävät voivat kutsua itseään myös panseksuaaleiksi. Aseksuaalisuus puolestaan tarkoittaa seksuaalisen kiinnostuksen halun tai puutetta. Seksuaalisen suuntautumisen identiteetti on aina itsemäärittelykysymys. (THL 2017; Yhdenvertaisuus.fi.)

Sukupuolivähemmistöihin kuuluvat ne henkilöt, joiden biologinen, psyykinen tai sosiaalinen sukupuoli eivät muodosta keskenään jatkumoa. Sukupuolivähemmistöt sekoitetaan usein seksuaalivähemmistöihin: sukupuoli-identiteetti, eli henkilön kokemus omasta sukupuolestaan ei kerro mieltymyksistä tai seksuaalisesta suuntautumisesta. Sukupuolivähemmistöihin kuuluvat intersukupuoliset, transsukupuoliset, transgenderihmiset sekä transvestiitit. (Yhdenvertaisuus.fi.)

Henkilö on intersukupuolinen, kun hänellä on synnynnäisesti kahden biologisen sukupuolen ominaisuuksia. Transsukupuolinen henkilö kokee psyykkisen sukupuolensa olevan ristiriidassa hänen fyysisten sukupuoliominaisuuksiensa kanssa. Esimerkiksi biologinen mies tuntee itsensä naiseksi tai biologinen nainen tuntee olevansa mies. Transgender elää mieheyden ja naiseuden rajamailla. Transsukupuolisesta henkilöstä poiketen hän ei tarvitse fyysisiä sukupuoliominaisuuksia muuttavaa sukupuolenkorjaushoitoa. Transvestiitti on henkilö, jolla on kyky eläytyä ja samaistua kumpaankin sukupuoleen. Transvestiittimies voi eläytyä naiseuteen esimerkiksi pukeutumalla, meikkaamalla tai muulla naisellisella rooli-ilmäyksellä. (Yhdenvertaisuus.fi.)

SLU julkaisi vuonna 2005 oppaan seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä liikunnassa ja urhei-

lussa. Oppaan tarkoituksena oli tehdä näkyväksi seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin liittyviä kysymyksiä urheilun ja liikunnan kontekstissa sekä tarjota tietoa stereotyyppisten myyttien sijaan. Opas pyrki myös esittämään toimintamalleja arjen tilanteisiin. Oppaassa esitellään aiheeseen liittyvää lainsäädäntöä, tietolähteitä sekä perustietoa ja käsitteistöä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin liittyen. (Koivisto, Pystynen & Jääskeläinen 2005.)

Vuonna 2009 neljä vapaaehtoista suomalaisnuorta käynnisti Euroopan komission, SLUn sekä Seta ry:n tuella Uskalla-kampanjan urheilun parissa. Kampanjan tarkoituksena oli nostaa esille se, että myös suomalaisurheilijoiden joukossa on seksuaalivähemmistöjä. Kampanjan avulla pyrittiin haastamaan urheilijat, seurat ja urheiluvaikuttajat kamppailemaan homofobiaa vastaan. (Seta.fi.) Silloinen kulttuuri- ja urheiluministeri Stefan Wallin asettui tukemaan kampanjaa voimakkaasti. Myös presidentti Tarja Halonen ryhtyi myöhemmin kampanjan suojelijaksi. Kampanja sai mediassa runsaasti huomiota, kun Helsingin ja Espoon liikuntatoimet varsin yllättäen kieltäytyivät osallistumasta kampanjaan. Kielteisen julkisuuden ja mediakohun myötä molemmat peruivat sittemmin päätöksensä. (Junkala & Lallukka 2012.)

Toivalan tutkielma (2011) käsitteli homofobian ilmenemistä suomalaisissa peruskouluissa ja erityisesti liikuntatunneilla. Hänen laadulliseen tutkimukseensa osallistui 11 mies- ja 21 naisliikuntaopettajaa. Tutkielman aineisto muodostui teemahaastatteluiden ja teemakirjoituksista. Tulosten perusteella Suomen kouluissa esiintyy homofobiaa ja liikuntatunneilla homofobia esiintyy erityisesti sosiaalisena sekä henkisenä väkivaltana. Liikuntatuntien kielenkäyttö on heteroseksististä, eli heteronormiin kuulumattoman käytöksen leimaamista epänormaaliksi (Mettälä & Eerola 2013). Lisäksi liikuntaryhmissä tapahtuu syrjintää, sosiaalista kiusaamista sekä väkivallan

uhkaa. Fyysinen homofobia oli vielä lievää, kuten tönimistä.

Tutkielmassa ilmeni, että opetushenkilökunta ei aina osaa tai halua tunnistaa homofobiaa, seksuaalisuuden monimuotoisuutta tai heteronormatiivisuutta koulukontekstissa. Tutkielman mukaan seksuaalivähemmistöt joutuvat piilottamaan suuntautuneisuutensa koulussa, koska ympäristöä ei koeta kyllin turvalliseksi sen esiintuontiin. Suvaitsevaisuuden lisäämiseksi tutkimuksessa ehdotettiin heteronormatiivisten tapojen tunnistamista, homofobisiin tilanteisiin varhaisin puuttumista sekä esimerkiksi kosketusharjoitusten, lajivalintojen tai asennekeskustelujen toteuttamista. (Toivala 2011.)

Yhteiset kentät? -raportissa (2012) tarkasteltiin seksuaalisen suuntautumisen tai etnisen alkuperän perusteella tapahtuvaa nuorten syrjintää liikunnan ja urheilun piirissä. Raportissa paneudutaan muun muassa vähemmistöihin kohdistuviin asenteisiin ja ennakkoluuloihin, valmentamisen ja kasvattamisen suhteisiin sekä siihen, miten nuorten osallistamista voitaisiin vahvistaa vaikuttamalla liikuntaharrastusten käytäntöihin ja sisältöihin. Raportti pohjautuu kirjallisten aineistojen lisäksi monikulttuurisuuden, sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen, liikunnan kansalaistoiminnan sekä nuoruuden asiantuntijoiden (n=30) haastatteluihin. Raportin perusteella vähemmistöt kohtaavat yleisten, tiedossa olevien nuorten liikuntaan ja urheiluun liittyvien haasteiden lisäksi myös lukuisia muita yhdenvertaisuuteen vaikuttavia esteitä. (Junkala & Lallukka 2012.)

Aulin (2013) tarkasteli tutkielmassaan homoseksuaalisen miesurheilijan kokemuksia urheilun ja liikunnan parissa Suomessa. Aulin (2013) selvitti näiden kokemusten vaikutusta yksilön seksuaalisen identiteetin kehitykseen ja hallintaan sekä ylipäätään homoseksuaalisen miesurheilijan suhteita toisiin urheilun parissa. Tutkielman perusteella seksuaalivähemmistöjen kohtaamat asenteet ovat muuttuneet Suomessa

positiivisempaan suuntaan, mutta homoseksuaalit urheilijat kohtaavat yhtä useita haasteita ilmaisessaan seksuaalista identiteettiään organisoidun urheilun ja liikunnan parissa. (Aulin 2013.)

Kokkonen (2012) selvitti tutkimuksessaan seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen kokemaa syrjintää liikunnan ja urheilun parissa. Tutkimuksen tarkoituksena oli kuvata seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien liikunnan harrastajien havaitsemaa sukupuolen ilmaisuun, sukupuoli-identiteettiin ja seksuaaliseen suuntautumiseen kohdistuvaa syrjintää ja sen aiheuttamia seurauksia. Tutkimus käsitti kilpa- ja harrasteturheilun sekä koululiikunnan piirin. Lopullinen tutkimusaineisto muodostui 419 seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön mielestään kuuluvasta henkilöstä.

Raportin tulokset osoittavat, että vähemmistöryhmien seksuaali- ja sukupuoli-identiteetti oli joka viidennen vastaajan kohdalla vaikuttanut kielteisesti liikunnan ja urheilun harrastamiseen. Osan kohdalla tämä oli johtanut harrastuksen lopettamiseen tai poissaoloihin koulun liikuntatunneilta. Moni organisoidun liikunnan parissa toiminut oli kokenut loukkaavia ja seksuaalissävyytteisiä huomautuksia valmentajiltaan, joukkue-tovereiltaan tai liikunnanopettajaltaan. Lisäksi vastanneet olivat kokeneet halveksuvia katseita ja eleitä. Yli puolet vastanneista koki, että heidän seuraansa arastellaan. Yli kolmekymmentä henkilöä oli kuluneen vuoden aikana ajatellut itsemurhaa tai itsensä vahingoittamista liikunnan parissa kohtaamansa syrjinnän takia. (Kokkonen 2012.) Kokkonen tarkastelee aihetta saman aineiston pohjalta myös vuoden 2016 artikkelissaan (Kokkonen 2016).

Kokkonen (2013) on käsitellyt myös liikuntapedagogiikan yhdenvertaisuutta sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen näkökulmasta. Hänen artikkelinsa tarkoituksena oli esitellä eri liikuntaympäristöissä toimiville liikuntakasvattajille sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin liittyvää peruskäsitteistöä sekä selvittää, mitä syrjinnän

eri muotoja on olemassa ja mitä syrjinnästä seuraa. Kokkonen mukaan valmentajien ja liikunnanopettajien koulutukseen tulisi sisällyttää seksuaalisuuteen, ruumiillisuuteen, sukupuolen moninaisuuteen, sukupuolitietoisuuteen ja yhdenvertaisuuteen liittyviä teemoja. (Kokkonen 2013.)

Kokkonen (2015) tarkastelee seksuaalista suuntautuneisuutta ja sukupuolta koululiikunnassa myös kirjallisuuskatsauksessaan, jonka tavoitteena oli kuvata sukupuoleen ja seksuaaliseen suuntautuneisuuteen liittyviä kokonaisuuksia, joissa koululiikunta näyttää aikaisemman tutkimustiedon valossa kompuroivan. Kyseisinä epäkohtina Kokkonen (2015) mukaan erottuivat koululiikunnan erillisryhmäopetus, muut sukupuolittuneet koululiikunnan käytänteet sekä koulujen liikuntatuntien sukupuoleen tai seksuaaliseen suuntautuneisuuteen pohjautuva kiusaaminen.

4.5 Alueelliset ja taloudelliset mahdollisuudet liikunnan harrastamiseen

Liikuntapalveluiden ja mahdollisuuksien tasa-vertainen tarjonta kansalaisille on ollut mukana liikuntalain sisällöissä alusta saakka. Jo vuoden 1979 liikuntalain yleisiin säännöksiin kirjattiin seuraavasti: ”liikunnan edellytysten luomiseksi ja peruspalvelujen tarjoamiseksi tasapuolisesti kaikille kansalaisille myönnetään valtion varoista valtionosuutta ja -avustusta sekä lainaa liikuntatoiminnan tukemiseksi sen mukaisesti kuin tässä laissa säädetään” (Liikuntalaki 1979.) Eri väestöryhmien mahdollisuudet liikkua ja harrastaa liikuntaa sekä tasa-arvo, yhdenvertaisuus ja eriarvoisuuden vähentäminen liikunnassa ovat keskeisiä arvoja myös uusimmassa liikuntalaissa (2015).

Tässä selvityksessä liikunnan harrastamisen edellytyksiä tarkastellaan alueellisesta ja taloudellisesta viitekehystä käsin. Molemmat ovat varsin keskeisiä ja ajankohtaisia osa-alueita liikuntakulttuurin yhdenvertaisuuden näkökulmasta.

4.5.1 Alueelliset

Suomi (2000) tutki liikuntapaikkapalvelujen alueellista saavutettavuutta ensimmäisen kerran vuosina 1997–2000. Selvityksen kohteena olivat liikuntapalvelujen saannin etäisyyskijät, suomalaisten liikuntaharrastuneisuus ja sen esteet sekä motiivit, tulevaisuuden liikuntaharrastustoiveet ja lähiliikuntapaikat. Tutkimus toteutettiin postikyselynä ja siihen vastasi liki 3000 suomalaista. Tutkimustulosten mukaan keskeisin tasa-arvoon vaikuttava tekijä on koulutus, sillä se jakaa väestön hyvin koulutettuihin liikuntatietoisiin liikuntapaikkojen käyttäjiin ja vähemmän koulutetut passiivisiin käyttäjiin. Alueelliset erot eivät olleet tutkimuksessa kovinkaan suuria, mutta Pohjois- ja Itä-Suomessa oli paljon vähemmän liikuntamahdollisuuksia, jos liikuntaa harrasti liikuntapaikoilla. Ylipäätään Pohjois- ja Itä-Suomessa asuvat joutuivat tyytymään yksipuolisempiin ja harvassa sijaitsevaampiin liikuntapaikkoihin. (Suomi 2000.)

Aiheesta ilmestyi jatkok tutkimus vuosien 1998–2009 osalta (Suomi ym. 2012). Sen tarkoituksena oli tutkia muutosta liikuntapalveluiden tarjonnassa ja saannissa samoilla mittareilla kuin aikaisemmassakin tutkimuksessa. Tutkimus suoritettiin kaksiosaisena postikyselynä, joista ensimmäiseen vastauksia tuli 2773 ja jälkimmäiseen 2194. Selvityksen perusteella liikuntapaikkapalveluiden tasa-arvo oli mennyt huonompaan suuntaan: kuilu Etelä-, Länsi-, Lounais- ja Keski-Suomen sekä Pohjois- ja Itä-Suomen välillä oli kasvanut merkittävästi ensin mainittujen eduksi. Tutkimuksen mukaan heikommassa asemassa olevat alueet eivät kykene tuottamaan alueellisesti liikuntapaikkainfrastruktuuria siinä määrin, että alueellinen tasa-arvo voitaisiin saavuttaa. (Suomi ym. 2012.)

Luukkainen (2013) tarkasteli opinnäytetyössään liikuntapaikkapalveluiden alueellista tasa-arvoa Suomessa liikunnan ELY-alueittain vuosina 1998–2009. Hän hyödynsi tutkielmaansa Suomen (2000; 2012) tutkimusten pohjana käytettyä postikyselyaineistoa. Luukkaisen

tutkielman perusteella Itä- ja Pohjois-Suomen väestö on epätasavertaisessa asemassa verrattuna Etelä- ja Länsi-Suomen väestöön, sillä Itä- ja Pohjois-Suomessa on merkittävästi vähemmän valinnanvaraa liikunnan harrastamisen osalta kuin Etelä- ja Länsi-Suomessa. (Luukkainen (2013.)

Tirrosen (2008) tutkielma pyrki selvittämään, toteutuuko alueellinen tasa-arvo valtakunnallisesti ala-asteen koulupihojen ja liikuntapaikkojen osalta. Tutkimuksen kohderyhmänä oli 3073 Suomen ala-asteen koulun pihaa. Tutkimusaineisto kerättiin kyselylomakkein koulujen rehtoreilta postitse kevään ja syksyn 2003 aikana. Tutkimustulosten mukaan koulupihojen kunto oli keskimäärin tyydyttävä. Tutkimuksen keskeinen johtopäätös oli, että koulupihojen tila on vahvasti yhteydessä yhteiskunnalliseen kehitykseen, sillä väestön muuttoliikkeen myötä syntyneet väestörakenteen muutokset johtavat alueiden eriarvoistumiseen. Tutkimuksen mukaan maaseutumaisen koulujen kunnissa panostettiin enemmän koulupihojen liikuntaolosuhteisiin, kun taas kaupunkimaisten kuntien koulupihojen olosuhteita heikensivät erityisesti suuret oppilasmäärät. (Tirronen 2008.)

Polari (2015) tarkasteli opinnäytetyössään alueellisia eroja koulujen liikuntasalien harrastekäytössä. Hänen tarkoituksenaan oli selvittää, millaisia alueellisia eroja koulujen liikuntasalien harrastekäytössä ilmenee kouluajan ulkopuolella. Tutkielma pohjautuu koulujen rehtorien sekä kuntien liikuntatoimien näkemyksiin, sekä sähköisesti toteutettiin kyselyyn, joka suunnattiin Manner-Suomen koulujen rehtoreille (n=2570) sekä alueen kuntien liikuntatoimille (n=304). Tulosten perusteella koulujen liikuntasalien harrastekäytössä oli alueellisia eroja: Etelä-Suomessa ja Lounais-Suomessa salit olivat aktiivisemmassa käytössä kuin muilla liikunnan ELY-alueilla. Saleja käytettiin kaupunkimaisemmissa kunnissa aktiivisemmin kuin maaseutumaisissa kunnissa. (Polari 2015.)

4.5.2 Taloudelliset

Mitä liikunta maksaa -selvitys vuonna 2001 oli Suomessa ensimmäinen liikunnan harrastamisen kokonaiskustannuksia harrastajan näkökulmasta tarkasteleva tutkimus. Tutkimuksessa paneuduttiin niihin kustannuksiin, joita liikunnan harrastajalle ja hänen perheelleen kertyy vuosittain. Tutkimus suoritettiin kyselytutkimuksena, johon saatiin 2275 vastausta eri puolilta Suomea. Lisäksi muun muassa liikuntavälineiden hintaa konsultoititiin asiantuntijoilta. Tutkimuksen perusteella liikunnan harrastamisen hinta oli kallistunut – kun 1980- ja 1990-luvun alussa lähes kuka vain pystyi harrastamaan melkein mitä lajia tahansa, oli 2000-luvulle tultaessa syntynyt erottelua varakkaiden ja vähävaraisten lajien välille. Yksi keskeinen syy liikunnan harrastamisen kallistumiseen oli kiristynyt kilpailu. (Puronaho ym. 2001.)

Opetusministeriö julkaisi vuonna 2004 selvityksen opiskelevien urheilijoiden taloudellisesta tilanteesta. Selvityksen tehneen työryhmän mukaan urheilijoilla saattaa olla ongelmia toimeentulon kanssa muita opiskelijoita enemmän. Työryhmän mukaan opintotuki ei riitä kattamaan urheilijoiden urheilusta aiheutuvia kustannuksia, eikä urheilijoilla ole aikaa käydä töissä opiskelujen ja valmentautumisen ohella. Lisäksi urheilujärjestöjen tarjoamat valmennustuotet riittävät vain harvoille ja ylipäätään täysipainoinen harjoittelu voi hidastaa opintoja niin, ettei opintotuki riitä koko tutkinnon ajaksi. Työryhmä ehdotti, että urheilijoiden opintoja tulisi tukea muun muassa koulujärjestelmän ja yleisen opintotukijärjestelmän muutoksilla, urheilujärjestöjen tuella, stipendeillä, valmennustuilla sekä urheilutulojen verokevenysten avulla. (Opetusministeriö 2004.)

Puronaho käsitteli väitöskirjassaan (2006) liikuntaseurojen lasten ja nuorten liikunnan markkinointia, tuotantoprosesseja, resursseja sekä kustannuksia. Väitöskirja koostui kahdesta osiosta: aiheeseen liittyvästä kirjallisuuskatsauksesta sekä empiirisestä osiosta, joka käsitteli liikuntala-

ijen harrastuskustannuksia ja kustannustekijöitä. Tutkimuksen aineisto pohjautui liikuntaseuroille ja liikunnanopettajille jaettuihin kyselyihin sekä internet-kyselyyn. Kyselyissä kerättiin aineistoa 5–18-vuotiaista liikunnan harrastajista. Kyselyyn vastasi lopulta 1572 kotitaloutta. Viidesosa tutkimukseen vastanneista piti kilpaurheilun kustannuksia erittäin suurina ja 60 % vähintään melko suurina. Kustannukset kasvoivat harrastusten parissa ikäluokittain. Tutkimuksen mukaan liikunnan harrastamisen kokonaiskustannuksiin vaikuttavat eniten pakolliset maksut, kilpailukulut sekä liikuntavälineet ja -tekstiilit. Säästökeinoiksi tutkimuksessa ehdotetaan esimerkiksi talkoiden tekemistä ja kimpakyytjärjestelmiä. (Puronaho 2006.)

Vuonna 2014 ilmestyi laaja-alaisesti liikunnan taloudellista yhdenvertaisuutta tarkasteleva Mikä Maksaa? -selvitys. Kolmiosaisessa selvityksessä tarkasteltiin sosioekonomisen taustan yhteyttä lasten ja nuorten liikuntaan, lasten ja nuorten liikuntaharrastuksen kustannuksia sekä ratkaisuineja liikunnan ja urheilun harrastamisen taloudellisten esteiden vähentämiseksi. (VLN 2014.) Sosioekonomisen taustan vaikutus fyysiseen aktiivisuuteen riippuu raportin perusteella käytetyistä tutkimusmenetelmistä, luokituksesta sekä käsitteistä. Tämän vuoksi havaintoja ei voida yleistää kovinkaan kattavasti. Raportissa sosioekonomisen taustan vaikutusta tarkasteltiin aikaisemman tutkimustiedon valossa. Joissain tutkimuksissa löydettiin yhteys vanhempien sosioekonomisen aseman ja lasten fyysisen aktiivisuuden väliltä. Monissa tutkimuksissa sosioekonomisen aseman vaikutus oli sivuutettu. (Hakamäki ym. 2014.)

Lasten ja nuorten liikuntaharrastuksen kustannusten osalta tavoitteena oli selvittää 6–10, 11–14- ja 15–18-vuotiaiden lasten ja nuorten liikunnan harrastamisen kustannuksia 13 eri liikuntalajissa. Tutkimuksessa verrattiin liikuntalajien kustannusten muutosta vuosien 2001–2002 ja 2012–2013

välillä. Aineistoa kerättiin aikaisemmista tutkimuksista (ks. Puronaho ym. 2001; Puronaho 2006) sekä kyselytutkimuksen avulla (n=5368). Tulosten perusteella liikunnan harrastaminen seuroissa on kallistunut selvästi. Harrastusliikunta on kallistunut jonkin verran, mutta erityisesti kilpaurheilun parissa kasvua oli tapahtunut runsaasti – joissakin lajeissa kustannukset olivat paisuneet moninkertaisiksi. (Puronaho 2014.)

Liikunnan ja urheilun harrastamisen taloudellisten esteiden vähentämiseksi Lahti ym. (2012) ehdottivat erilaisia ratkaisumalleja seuroille, kunnille, urheilujärjestöille ja lajiliitoille sekä valtionhallinnolle. Seurojen osalta ehdotettiin muun muassa mahdollisimman edullisen harrastustoiminnan tarjoamista ja seurojen välistä yhteistyötä, kuntia puolestaan kehoitettiin tukemaan seurojen toimintaa ja toimintaedellytyksiä sekä tarjoamaan tukea omaehtoisten harrastusmahdollisuuksien lisäämiseksi. Urheilujärjestöjä ja -liittoja suositeltiin huomioimaan kustannusvaikutukset kilpailu- ja harjoitustoiminnassa ja valtionhallintoa vahvistamaan liikunnan asemaa kuntien peruspalveluna. Myös lukuisia muita yhdenvertaisuutta edistäviä toimenpiteitä suositeltiin. (Lahti ym. 2012.)

Opetus- ja kulttuuriministeriö asetti vuoden 2015 lopulla työryhmän tekemään esityksiä liikuntaharrastamisen kustannusten alentamiseksi. Kyseinen toimeksianto liittyi laajempaan tavoitteeseen liikunnan yhdenvertaisuuden saavuttamiseksi. Selvitys toteutettiin kuulemalla eri liikunta-alan toimijoita ja olemassa olevaa tutkimuskirjallisuutta hyödyntäen. Selvityksen perusteella harrastamisen kohonneet kustannukset ovat yksi syy väestön vähäiseen liikunnan harrastamiseen, mutta eivät suinkaan ainoa. Lisäksi hintojen kehityksen taustalla vaikuttaa lukuisia lajikohtaisia, paikallisia, alueellisia ja muita lukuisia tekijöitä. Ylipäätään keskustelua liikunnan kalleudesta tulee täsmentää, sillä kustannusten nousu koskee erityisesti tavoitteellista kilpaurheilua. (Harkimo, Virta & Paajanen 2015.)

Työryhmä esitti erilaisia toimenpiteitä ja suosituksia liikunnan kustannusten alentamiseksi. Näitä toimenpiteitä ja kehotuksia olivat muun muassa pienituloisten perheiden tukeminen, kuntien perusliikuntapaikkojen ilmaisuus tai edullisuus, liikuntapaikkojen käytön tehostaminen, lajiliittojen kilpailujärjestelmien kehittäminen turnausmuotoisiksi sekä tietyn ikäisten harrastajien matkustamisen rajoittaminen. Lisäksi lisenssijärjestelmien kehittämistä suositeltiin monilajisuutta tukeviksi ja seuroja kehoitettiin lisäämään harrastemuotoista liikuntaa. Myös vapaaehtoistoiminnan elinvoimaisuutta kehoitettiin tukemaan purkamalla tarpeetonta säätelyä ja byrokraattisia menettelyjä sekä lisäämällä koulutusta ja viestintää. (Harkimo ym. 2015.)

4.6 Häirintä

Yhdenvertaisuuslaissa on maininta häirinnästä, jolla tarkoitetaan henkilön ihmisarvoa tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukkaavaa käyttäytymistä. Häirintään liittyy henkilöä halventava, nöyryyttävä tai häntä uhkaava, vihamielinen tai hyökkäävä ilmapiiri. (Yhdenvertaisuuslaki 2014, 14 §.) Seksuaalinen ja sukupuoleen perustuva häirintä ovat tasa-arvolaisissa tarkoitettua syrjintää. Tämän selvityksen yhteydessä häirintä käsittää henkisen ja fyysisen väkivallan sekä seksuaalisen ja sukupuoleen perustuvan häirinnän.

Seksuaalinen häirintä tarkoittaa fyysistä, sanallista tai sanatonta ei-toivottua seksuaalista käytöstä, jolla tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukataan henkilön fyysistä tai henkistä koskemattomuutta luomalla uhkaava, vihamielinen, nöyryyttävä tai ahdistava ilmapiiri. Seksuaalista häirintää ovat esimerkiksi sukupuolisesti vihjailevat eleet tai ilmeet, härskit puheet, kaksimieliset vitsit sekä pukeutumista, yksityiselämää tai vartaloa koskevat huomautukset tai kysymykset, fyysinen koskettelu, sukupuoliyhteyttä tai muuta sukupuolista kanssakäymistä

koskevat ehdotukset tai vaatimukset, raiskaus tai sen yritys sekä seksuaalisesti värityneet kirjeet, pornografiset aineistot, sähköpostit, tekstiviestit tai puhelinsoitot. (Tasa-arvo.fi.)

Sukupuoleen perustuva häirintä tarkoittaa henkilön sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun liittyvää ei-toivottua käytöstä, joka ei ole seksuaalista, mutta jolla tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukataan henkilön fyysistä tai henkistä koskemattomuutta ja jolla luodaan ahdistava, vihamielinen, uhkaava, halventava tai nöyryyttävä ilmapiiri. Sukupuoleen perustuvaa häirintää on muun muassa halventava puhe toisesta sukupuolesta, työpaikka- tai koulukiusaaminen silloin, kun se perustuu kiusatun sukupuoleen sekä toisen sukupuolen alentaminen. (Tasa-arvo.fi.)

Vuonna 2002 ilmestyi opas sukupuolisesta ja seksuaalisesta häirinnästä urheilun ja liikunnan parissa toimiville aikuisille. Opas päivitettiin viimeksi vuonna 2010. Oppaan tarkoituksena oli selvittää urheilu- ja liikuntatoiminnan parissa toimiville henkilöille, mikä on sukupuolista ja seksuaalista häirintää sekä esittää keinoja sen ehkäisyyn ja käsittelyyn. Lisäksi oppaassa esitellään aiheeseen liittyvää rikoslainsäädäntöä sekä eri alojen toimijoiden yhteystietoja ja eri tietolähteitä. (Tiihonen, Koivisto & Poikolainen 2011.)

Laine ym. (2016) selvittivät osana LIITU-tutkimusta lasten ja nuorten kiusaamis- ja syrjintäkokemuksia liikunnassa ja urheilussa. Tutkituista lapsista ja nuorista (n=2909) noin viidennes oli kokenut syrjintää tai kiusaamista liikunnan tai urheilun piirissä. Muissa harrastuksissa ja nuorisopalveluissa syrjintäkokemukset olivat selkeästi harvinaisempia. Liikunta- ja urheiluharrastukset olivat internetin ja koulun jälkeen kolmanneksi yleisin paikka, jossa oli tapahtunut kiusaamista tai syrjintää. Yleisimmät syyt syrjintään tai kiusaamiseen liittyivät liikunnallisiin taitoihin, pukeutumiseen tai ulkonäköön. (Laine ym. 2016.)

Peltola (2016) tarkastelee artikkelissaan lasten ja nuorten kohtaamaa väkivaltaa liikuntaharrastuksissa vuoden 2013 lapsiuhritutkimuksen aineiston pohjalta. Lapsiuhritutkimuksen kyseeseen vastasi 11 364 kuudes- ja yhdeksäsluokkalaista peruskoulun oppilasta, joista 7275 vastaajaa osallistui johonkin ohjattuun harrastukseen ja 5489 ohjattuun liikunta- tai urheiluharrastukseen. Vastaajilta kysyttiin heidän kokemuksistaan valmentajan ja ohjaajan heihin itseensä kohdistamasta väkivallasta, jonka muotoja olivat henkinen, fyysinen ja seksuaalinen väkivalta sekä häirintä. (Peltola 2016.)

Tulosten perusteella useampi kuin joka viidennes liikunnan ja urheilun harrastaja oli kokenut henkistä väkivaltaa harrastuksen parissa. Nimittelystä kokemuksia oli kymmenellä prosentilla. Liikunnan harrastajien kokemukset fyysisestä ja seksuaalisesta väkivallasta vaihtelivat yhden ja kolmen prosentin tienoilla. Yksi keskeinen havainto tuloksissa on, että pojat raportoivat liikuntaharrastuksissa, kuten myös muissa harrastuksissa, systemaattisesti tyttöjä useammin kaikkia kysytyjä väkivallan ja väärinkäytöksen muotoja. Liikuntaharrastuksissa henkisen väkivallan kohteeksi oli joutunut yli 30 % pojista, kun tytöillä vastaava osuus oli 18 %. Fyysistä väkivaltaa pojat kohtasivat noin kolme kertaa useammin kuin tytöt. Myös seksuaalista häirintää tai väkivaltaa pojat olivat kohdanneet noin kaksi kertaa useammin kuin tytöt. (Peltola 2016.)

4.7 Poikkileikkaavaa kirjallisuutta tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyen

Vuonna 2011 ilmestynyt SLUn Reilun pelin käsikirja – kohti eettisempää liikuntaa ja urheilua -julkaisu käsittelee laaja-alaisesti liikuntaan ja urheiluun liittyviä eettisiä näkökulmia. Julkaisu on jaettu viiteen asiakokonaisuuteen, jotka ovat 1) tasa-arvo, 2) vastuu kasvatuksesta, 3) terveys, turvallisuus ja hyvinvointi sekä 4) ympäristö ja 5) avoimuus, demokraattisuus ja oikeudenmukaisuus. Teoksessa käsiteltäviä aiheita ovat muun muassa tasavertaiset mahdollisuudet liikuntaan ja urheiluun, monikulttuurisuus, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt, sukupuolten välinen tasa-arvo sekä seksuaalinen ja sukupuolinen häirintä. (Beurling 2011.)

Urheilun takapuoli -teoksessa (2016) tarkastellaan tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista urheilussa ja vapaa-ajan liikunnassa sekä näiden elämänalueiden epäkohtia, kuten syrjinnän eri muotoja ja rasismia. Teoksessa käsitellään lasten, nuorten ja työikäisten sekä ikääntyneiden liikuntaa muun muassa sukupuolen, etnisyyden, yhteiskuntaluokan, iän, seksuaalisuuden ja yli-painon näkökulmista. Näitä teemoja lähestytään sekä määrällisestä että laadullisesta näkökulmasta. Julkaisun aineisto pohjautuu muun muassa haastatteluihin, havainnoiteihin, kyselyihin sekä eri dokumentteihin. (Berg & Kokkonen 2016.)

Pyykkönen (2016) toteutti tilaustyönä taustaselvityksen opetus- ja kulttuuriministeriölle ja valtion liikuntaneuvostolle yhdenvertaisuus- ja tasa-arvotyöstä valtion liikuntapolitiikasta. Selvityksen painopisteenä oli erityisesti se, miten työtä on toteutettu ja mitä aiheeseen liittyviä kysymyksiä tulisi käsitellä valtion liikuntaneuvostossa. Selvitys jäsenyi pitkälti lainsäädännön kautta, sillä selvityksen viitekehys muodostui liikuntaa, tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta koskevista säädöksistä. Selvityksessä käsitellään muun muassa erityisliikuntaa ja -ryhmiä, naisia

ja tyttöjä, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä, maahanmuuttajia, kielivähemmistöjä sekä eri ikäryhmiä. Selvityksen perusteella liikunnan yhdenvertaisuuteen ja tasa-arvoon kohdistunut ohjaus on ollut 2000-luvulla kevyttä ja arviointi vähäistä. (Pyykkönen 2016.)

5 Lajiliittojen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvoselvityksiä

Viimeisimmän liikuntalain (2015) uudistuksen myötä opetus- ja kulttuuriministeriö on tiukentanut yhdenvertaisuuteen ja tasa-arvoon liittyvää valvontaa ja ohjausta. Valtionapua hakevilta liikuntaa edistävilta järjestöiltä edellytetään voimassa olevat yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmat oman toimintansa osalta. Mikäli liitolla ei ole olemassa tarvittavaa yhdenvertaisuus- tai tasa-arvoselvitystä eikä liitto noudata kansainvälisiä säännöksiä tai eettisiä periaatteita, voidaan kyseisen järjestön valtionapukelpoisuus evätä. (Pyykkönen 2016, 15.)

Liikunta- ja urheilujärjestöt eivät ole syrjintää tai yhdenvertaisuutta koskevan lainsäädännön ulkopuolella (Sisäasiainministeriö 2011). Järjestötoimintaa määrittävät muun muassa nuorisolaki (2016), liikuntalaki (2015), yhdenvertaisuuslaki (2014) ja tasa-arvolaki (2015). Lisätietoa järjestötoiminnan yhdenvertaisuuden edistämisestä löytyy esimerkiksi sisäasiainministeriön (2011) oppaasta.

Seuraavassa esitellään tiivistettynä viiden lapsia ja nuoria eniten liikuttavan lajiliiton (ks. Kansallinen liikuntatutkimus 2010a) yhdenvertaisuus- ja tasa-arvokartoituksia ja niiden keskeisiä tuloksia. Kartoitukset tai niiden tiivistelmät löytyivät liittojen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmista. Kartoituksia käsiteltiin suunnitelmissa vaihtelevalla kattavuudella, jonka vuoksi esimerkiksi Suomen Voimisteluliiton ja Suomen Urheiluliiton osuudet ovat varsin tiiviissä muodossa.

5.1 Suomen Palloliitto ry

Suomen Palloliitto ry:n yhdenvertaisuuskysely suunnattiin liiton ja piirien henkilöstölle sekä luottamusjohdolle. Henkilöstöstä 65 % (84/129)

vastasi kyselyyn. Luottamusjohdon osalta vastausprosentti oli 28 % (40/145). Työntekijät vastasivat kyselyn kaikkiin osioihin, jotka olivat 1. Taustatiedot, 2. Palloliitto työnantajana, 3. Palloliiton toteuttama toiminta. Luottamusjohto vastasi osioihin 1. Taustatiedot sekä 3. Palloliiton toteuttama toiminta. Kaikista vastanneista (n=124) miehiä oli 100 ja naisia 22. Kaksi vastaajaa ei ilmoittanut sukupuolekseen kumpaakaan. Kyselyssä arviointi tapahtui asteikolla 1=toteutuu erittäin huonosti – 5=toteutuu erittäin hyvin.

Kyselyssä tiedusteltiin henkilöstön ja luottamusjohdon arviota yhdenvertaisuuden toteutumisesta Palloliiton toteuttamassa toiminnassa. Kaikilla osa-alueilla yhdenvertaisuus toteutui vähintään tyydyttävästi. Parhaiten yhdenvertaisuus toteutui kilpailutoiminnan järjestämisessä (ka=4,1) ja heikoiten liiton luottamushenkilövalintojen monipuolisuudessa ja avoimuudessa (ka=3,1).

Avoimella kysymyksellä tiedusteltiin sitä, mitkä yhdenvertaisuutta ja vähemmistöryhmiä koskevat asiat vaatisivat Palloliitossa eniten kehittämistä. Vastauksissa nousi esiin erityisesti naisten ja nuorten aseman vahvistaminen eri tehtävissä ja etenkin päätöksenteossa. Esiin nostettiin myös tarve panostaa maahanmuuttajien, erityisryhmien sekä seksuaalivähemmistöjen yhdenvertaisuuteen. Ylipäätään ohjeistusta yhdenvertaisuuden edistämiseen kaivattiin enemmän.

Lisäksi yhdenvertaisuuskyselyssä vastaajia pyydettiin arvioimaan eri ryhmien sitoutumista yhdenvertaisuuden edistämiseen. Kaikki ryhmät arvioitiin vähintään melko sitoutuneiksi yhdenvertaisuuden edistäjiksi. Keskimäärin sitoutuneimmaksi yhdenvertaisuuden edistäjäksi arvioitiin vastausvaihtoehto ”Minä itse” (ka=4,2). Heikoimman keskiarvon puolestaan saivat luot-

tamushenkilöt (ka=3,5). Kartoituksen mukaan on syytä huomioida se, että kyselyyn vastanneet ovat keskimäärin kiinnostuneempia yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämisestä kuin ne, jotka jättivät kyselyyn vastaamatta.

Yhdenvertaisuuskyselyssä selvitettiin myös henkilöstön (n=83) kokemuksia syrjinnästä sekä havaitusta syrjinnästä. Joka kolmas naisvastaaja (6/17) kertoi kokeneensa sukupuoleen kohdistuvaa syrjintää. Kolme naista kertoi kokeneensa syrjintää perhetilanteensa vuoksi. Yksi naisvastaaja oli kokenut syrjintää ikään, seksuaaliseen suuntautumiseen tai mielipiteeseen liittyen. Muihin kohdistuvaa syrjintää naiset kertoivat havainneensa yleisimmin perhetilanteeseen, sukupuoleen tai seksuaaliseen suuntautumiseen liittyen. Miesten osalta yleisin syrjintäkokemus liittyi mielipiteeseen (5/66). Kaksi miestä kertoi kokeneensa syrjintää ikään, terveydentilaan tai vammaan liittyen. Yksi mies oli kokenut syrjintää sukupuoli-identiteetin, perhetilanteen tai uskontoon/vakaumukseen liittyen. Miehet olivat havainneet toisiin kohdistuvaa syrjintää erityisesti sukupuoleen, perhetilanteeseen, mielipiteeseen tai muuhun syyhyn liittyen.

Kokonaisuutena syrjintää oli koettu ja havaittu eniten liittyen henkilön sukupuoleen, sillä 29 % vastaajista oli kokenut tai havainnut syrjintää. Lopuksi kyselyssä tiedusteltiin sitä, että mihin vastaaja koki itseän kohdistuvan syrjinnän tarkalleen kohdistuneen. Syrjinnän koettiin vaikuttaneen useimmiten osallisuuteen, työtehtäviin ja palkkaukseen. Havaitun syrjinnän koettiin vaikuttaneen eniten työtehtäviin, osallisuuteen sekä viestintään, tiedonkulkuun tai kielenkäyttöön. Kymmenen vastaajaa ilmoitti, ettei ollut kertonut kokemastaan tai havaitsemastaan syrjinnästä esimiehelleen. Neljätoista vastaajaa kertoi ilmoittaneensa asiasta esimiehelleen.

Lähde: Suomen Palloliiton yhdenvertaisuussuunnitelma 2016–2018

5.2 Suomen Voimisteluliitto ry

Suomen Voimisteluliitto ry:n yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmaan on tiivistetty keskeiset kohdat liitossa toteutetusta yhdenvertaisuuskyselystä. Voimisteluliitto toteutti yhdenvertaisuuskyselyn vuonna 2015 liiton toimihenkilöille, seura-aktiiveille sekä luottamushenkilöille. Kyselyyn vastasi 129 henkilöä, joista luottamushenkilöitä oli 55 %, seurojen työntekijöitä tai muita seura-aktiiveja 21 % ja Voimisteluliiton henkilökuntaa 24 %. Arviointi tapahtui asteikoilla 1=toteutuu erittäin huonosti - 5=toteutuu erittäin hyvin.

Toteutetussa kyselyssä parhaiten arvioitiin liiton yleistä ilmapiiriä innostavaksi, moniarvoiseksi ja avoimeksi (ka=3,99). Myös Voimisteluliiton viestintää pidettiin suurelta osin monipuolisena ja avoimena (ka=3,82) sekä todettiin, että liiton viestintä tavoittaa kaikki järjestön jäsenet. Eniten kehitettävää vastaajat löysivät yhdenvertaisuusasioista keskustelemisesta sekä asioiden jakamisesta (ka=3,33). Toiseksi heikoiten vastaajat arvioivat toimitilojen esteettömyyteen ja saavutettavuuteen liittyvät asiat (ka=3,53). Kokonaisuudessaan nämäkin asiat olivat ainakin tyydyttävällä tasolla.

Lähde: Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma 2016 (Suomen Voimisteluliitto)

5.3 Suomen Jääkiekkoliitto ry

Suomen Jääkiekkoliitto ry:n yhdenvertaisuuskartoitukseen vastasi 102 henkilöä, joihin kuului 8 liittohallituksen jäsentä, 30 liittovaltuuston jäsentä ja 64 kokopäiväistä toimihenkilöä. Otannasta 56 % vastasi kyselyyn. Heistä 21 % edusti luottamusojohtoa ja 75 % henkilökuntaa. 4 % vastaajista ei kertonut asemaansa organisaatiossa. Vastausten määrä vaihteli kysymyksittäin, sillä jokaiseen kysymykseen ei ollut pakko vastata, avoimiin kysymyksiin vastauksia tuli vähemmän. Kyselyyn osallistuneista 79 % oli miehiä ja 12 % naisia. Vain

2 % vastanneista oli alle 30-vuotiaita. Suurin osa kysymyksistä arvioitiin asteikoilla 1=toteutuu erittäin huonosti - 5=toteutuu erittäin hyvin.

Ilmapiiri ja sitoutuneisuus yhdenvertaisuuden edistämiseen oli varsin myönteistä, kaikkien toimijoiden keskiarvo oli yli 3,5. Vahvimmin yhdenvertaisuuden edistämiseen arvioitiin sitoutuneeksi ”Minä itse” (ka=3,91) ja heikoiten luottamushenkilöt (ka=3,57). Yhdenvertaisuuskyselyyn osallistuneista 86 % arvioi, että toimintaa pyritään kehittämään toiminnassa aliedustetuille tai aiemmin tavoittamattomille ryhmille. Selkeimpänä aliedustettuna ryhmänä esiin nousivat tytöt ja naiset.

Yksi esiin noussut haaste oli kustannukset. Kyselyyn vastanneista 20 % arvioi, että jotkut ryhmät eivät voi osallistua liiton toimintaan tai niille osallistuminen on hankalaa. Myös avoimissa vastauksissa nostettiin esiin lajin kustannukset. Kyselyn perusteella kustannusten nousu on riskitekijä, joka tunnustetaan ja jonka vaikutuksia pyritään minimoimaan. Kaikki vastaajat totesivat, että vähävaraiset otetaan huomioon järjestön toiminnassa. Taloudellinen yhdenvertaisuus nimettiin myös järjestön tärkeimmäksi kehityskohteeksi (ka=4,16). Heikoimman arvion tässä suhteessa sai kielellinen yhdenvertaisuus (ka=3,04).

Kysymys ”Huomioidaanko yhdenvertaisuus järjestönne strategisessa suunnittelussa ja toimintasuunnitelmissa?” sai ristiriitaisia vastauksia. Eniten vastauksia (39 %) keräsi vaihtoehto ”Tietyt työn kannalta keskeiset vähemmistöt huomioidaan erillisenä kappaleena (esim. maahanmuuttajat ja liikkumis- ja toimimisesteiset henkilöt)”. Myös vaihtoehto ”Ei [huomioida]” keräsi varsin kattavan määrän vastauksia (28 %). Avointen vastausten mukaan vastausjakaumaa selittää kysymyksen tulkinnanvaraisuus ja se, ettei yhdenvertaisuus ole selkeästi eriteltyä liiton strategioissa.

Eryisryhmien osalta 81 % vastaajista totesi, että jääkiekossa on toimintaa vammaisille harrastajille tai muille erityisryhmille. Esteettömyyden

ja saavutettavuuden edistäminen näkyi liiton toiminnassa kohtuullisen hyvin (ka=3,46). Jääkiekkoliiton toimitiloissa saavutettavuus ja fyysinen esteettömyys toteutuvat varsin hyvin (ka=3,82). Syrjintätapausten osalta 64 % ei osannut sanoa, että onko järjestöllä määriteltynä toimintatapa sen varalle, että urheilija tai harrastaja kokee tulleen syrjityksi järjestössä tai sen jäsenseuran toiminnassa. Vastaajista 25 % arveli tällaisen toimintatavan olevan olemassa ja 7 % vastasi, ettei toimintatapaa ole olemassa.

Lopuksi kartoituksessa selvitettiin yhdenvertaisuutta organisaation sisällä. Vastanneista 88 % koki, että järjestön työntekijä tai luottamushenkilö voisi tuoda esimerkiksi järjestön tilaisuuteen samaa sukupuolta olevan puolisonsa. Avointen vastausten mukaan tämä vaatisi kuitenkin rohkeutta konservatiivishenkisen jääkiekkoyhteisön vuoksi. Vastaajista 88 % mielestä järjestön juhlatilaisuuksiin tai illanviettoihin on helppo osallistua ilman alkoholin käyttöä. Kyselyyn vastanneista 18 % oli huomannut järjestön työntekijöiden tai luottamushenkilöiden käyttävän syrjivää kielenkäyttöä. Vastaajista 79 % ei ollut kohdannut tai todistanut syrjintää työyhteisössä tai luottamustoiminnassa. Toisaalta kertaluontoista syrjintää oli havainnut 18 % ja jatkuva syrjintää 2 % vastaajista.

Lähde: Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma 2017–2018 (Suomen Jääkiekkoliitto)

5.4 Suomen Salibandyliitto ry

Suomen Salibandyliitto ry:n yhdenvertaisuuskyselyyn vastasi yhteensä 78 henkilöä. Vastanneista 36 (47 %) oli liiton luottamushenkilöitä ja 34 (44 %) työntekijöitä. Seitsemän muuta vastaajaa määrittivät roolikseen ”Jonkin muun”. Kaikista vastanneista 59 (76 %) oli miehiä ja 13 (17 %) naisia. Kuusi vastaajaa ei määritellyt tai halunnut määritellä sukupuoltaan. Vastaajien ikä painottui yli 30-vuotiaisiin: vain kolme vastaajista (4 %) oli alle 30-vuotiaita. Vastanneista 27 (36 %) ilmoitti

toimivansa järjestössään esimiestehtävässä. Huomioitavaa on, että vaikka kyselyn oli tarkoitus kohdistua nimenomaan Salibandyliiton organisaatioon ja sen toimintakulttuuriin, osa vastaajista vastasi kyselyyn oman seuransa tai sen toiminnan näkökulmasta. Kyselyssä vastausvaihtoehdot arvioitiin pääasiassa asteikoilla 1=toteutuu erittäin huonosti – 5=toteutuu erittäin hyvin.

Salibandyliiton yleinen ilmapiiri arvioitiin inostavaksi, moniarvoiseksi ja avoimeksi (ka=3,77). Luottamushenkilöiden osalta ilmapiiri arvioitiin hyvin inostavaksi, moniarvoiseksi ja avoimeksi (ka=4,03), kun taas työntekijät olivat arvioissaan maltillisempia (ka=3,56). Yhdenvertaisuuteen liittyvistä asioista oli keskustelu vastaajien arvioiden mukaan kohtuullisesti (ka=3,05). Työntekijöiden arvioiden mukaan keskustelu oli jäänyt varsin vähäiseksi (ka=2,68), luottamushenkilöiden näemyksen mukaan asiasta oli keskusteltu useammin (ka=3,38).

Vastaajista (91 %) arvioi, että kaikki ryhmät voivat osallistua liiton toimintaan. Lähes yksimielisen näkemyksen mukaan (99 %) liiton työntekijä tai luottamushenkilö voisi tuoda liiton järjestämään avec-tilaisuuteen samaa sukupuolta olevan puolisonsa. Enemmistön (88 %) mielestä mukaan liiton tilaisuuksiin ja illanviettoihin on helppoa osallistua, vaikka ei käyttäisikään alkoholitotteita. Kyselyyn vastanneista 87 % oli sitä mieltä, että liitto järjestää toimintaa vammaisille harrastajille, urheilijoille tai muille erityisryhmille. Avoimissa vastauksissa nostettiin esiin erityisesti kolme toimintamallia: sähköpyörätuolisalibandy, kuurojen SM-turnaukset sekä yhteistyö kehitysvammaisten kanssa.

Vastaajista 87 % oli sitä mieltä, että liiton toimintaa pyritään kehittämään myös sellaisille kohderyhmille, joita ei ole aikaisemmin tavoitettu. Kyselyyn vastanneista 56 % arvioi, että vähävaraiset huomioidaan liiton toiminnassa, esimerkiksi pitämällä pelaamisen kustannuksia mahdollisimman pieninä. Taloudellisen yhdenvertaisuuden

edistäminen koettiin myös järjestön tärkeimmäksi kehityskohteeksi (ka=3,51). Noin kolmannes (32 %) vastaajista totesi, että yhdenvertaisuutta ei huomioida Salibandyliiton toimintasuunnitelmissa tai strategisessa suunnittelussa. Hieman suurempi osuus (38 %) arvioi, että keskeiset vähemmistöt mainitaan suunnitelmissa erillisenä kappaleena. Vastaajista 16 % näki, että vähemmistöt ja niiden osallisuus liiton toiminnassa ovat keskeinen osa järjestön suunnittelua ja toimintaa. Loput kymmenen (13 %) eivät osanneet sanoa, miten vähemmistöt huomioidaan strategisessa suunnittelussa.

Saavutettavuuden ja esteettömyyden edistäminen näkyy vastaajien mukaan liiton toiminnassa melko hyvin tai tyydyttävästi (ka=3,22). Luottamushenkilöiden arvio (ka=3,34) ylitti varsin selkeästi työntekijöiden esittämän arvon. Salibandyliiton toimitilojen esteettömyys ja saavutettavuus arvioitiin yleisesti tyydyttäväksi (ka=3,31). Kielenkäytön osalta viisi vastaajaa (6 %) oli havainnut liiton työntekijöiden tai luottamushenkilöiden kielenkäytön syrjivän joitakin ihmisryhmiä. Vastaajista 47 (61 %) oli epätietoisia, että löytyykö liitolta tiettyä määriteltyä toimintatapaa tilanteessa, jossa harrastaja/urheilija kokee tulleensa syrjityksi järjestössä tai sen jäsenseuran toiminnassa. Kyselyyn vastanneista 21 % arveli, että tällainen toimintatapa on ennalta määritelty.

Organisaation yhdenvertaisuutta tarkastellessa vastaajat arvioivat, että samanarvoisuus Salibandyliiton henkilökunnan ja luottamushenkilöiden välillä toteutuu melko hyvin tai tyydyttävästi (ka=3,44). Hajonta oli tosin melko suurta luottamushenkilöiden (ka=4,0) ja työntekijöiden (ka=2,82) vastausten välillä. Vastaajille oli epäselvää, onko liitolla maahanmuuttajataustaisia luottamushenkilöitä tai työntekijöitä. Vastaajista (47 %) arveli, että heitä ei ole. Loput vastaajat arvelivat, että heitä olisi luottamushenkilöinä (1%), vapaaehtoisena (14%), vakituisina työntekijöinä (15%) sekä harjoittelijana tai määräaikaisena (18%).

Kaikista vastaajista 16 (21 %) oli kohdannut tai todistanut yksittäistä syrjintätapausta järjestön luottamustoiminnassa tai työyhteisössä. Nämä vastaajat nimesivät syrjinnän tai häirinnän yleisimmiksi syiksi aikaisemmat erimielisyydet (61%), mielipiteet (35%), iän (17%), seksuaalisen identiteetin (17%), sukupuolen (13%), terveydentilan/vamman (9%), perhetilanteen (4%), raskauden (4%), syntyperän ja etnisen taustan (4%) sekä jonkin muun syyn (22%). Kukaan vastaajista ei pitänyt tapauksia jatkuvina tai toistuvina.

Lähde: Yhdenvertaisuuden edistäminen 2016-2019 (Suomen Salibandyliitto)

5.5 Suomen Urheiluliitto ry

Suomen Urheiluliitto ry:ssä (SUL) toteutettiin yhdenvertaisuuskartoitus keväällä 2016. Kartoituksen tulokset löytyvät tiivistettynä SUL:n yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmasta. Kyselyn tulokset on esitetty osittain prosenttiosuuskina ja osittain keskiarvotuloksina asteikoilla 1=toteutuu erittäin huonosti – 5=toteutuu erittäin hyvin. Tulosten mukaan liiton työntekijät sitoutuivat yhdenvertaisuuden edistämiseen pääasiassa hyvin (yhteensä 79,2 %, josta erittäin hyvin 18,8 %). Luottamushenkilöstöstä vastaavat lukemat olivat 66,7 % ja 10,4 %. ”Minä itse” -vaihtoehto nimettiin keskeisimmäksi yhdenvertaisuuden edistäjäksi keskiarvolla 4,23/5. Heikoimman arvon saivat luottamushenkilöt (ka 3,74).

Järjestön yleisen ilmapiirin inostavuus, avoimuus ja moniarvoisuus toteutuivat hyvin (yhteensä 70,8 %, josta erittäin hyvin 12,5 %). Esteettömyys ja saavutettavuus toteutuvat liitossa hyvän ja tyydyttävän rajalla, ”Toteutuu hyvin” vastasi yhteensä 50 % vastaajista, joista ”Erittäin hyvin” vastasi 2,1%. Tärkeimmäksi kehityskohteeksi yhdenvertaisuuden näkökulmasta suurin osa vastaajista (55,3 %) näki taloudellisen yhdenvertaisuuden. Selvityksen kolme keskeintä syrjinnän syytä olivat aiempi erimielisyys,

ikä ja mielipiteet. Syrjintää eri syiden vuoksi todistaneiden/kokeneiden osuus oli seuraava: aiempi erimielisyys 47,1 %, ikä 41,2 %, mielipiteet, 41,2 %, sukupuoli 29,4 %, syntyperä tai etninen tausta 23,5 %, asema työyhteisössä 23,5 %, seksuaalinen identiteetti 11,8 %, raskaus 11,8 %, jokin muu syy 11,8 %, terveydentila tai vamma 5,9 %. Muita syinä mainittiin seuraavat; äidinkieli, poliittinen vakaumus ja irtisanomisista seurannut keskinäinen kilpailu.

Yhdenvertaisuuden eri osa-alueet saivat kartoituksessa seuraavat keskiarvot: sitoutuneisuus 3,95, yleinen ilmapiiri 3,64, esteettömyyden toteutuminen 3,59 ja miten eri osa-alueiden kehittäminen koetaan 3,09. Syrjintää oli todistanut tai kohdannut vajaa kolmannes luottamushenkilöistä/työntekijöistä. Syrjintää kokeneista 38,5 % oli sitä mieltä, että siihen ei puututa. Lisäksi 45,8 % ei osannut sanoa, onko yhteisöllä toimintatapoja syrjinnän käsittelyyn. 22,9 % vastasi, ettei osaa sanoa, pyritäänkö toimintaa kehittämään aliedustetuille ryhmille tai aiemmin tavoittamattomille. Taloudellisesti vähävaraisempien haasteet kokivat ongelmalliseksi yli neljäsosa, yhdenvertaisuuden puuttumisen toiminnan strategiasta ja suunnitelmasta runsas viidesosa ja syrjivän kielenkäytön kuudesosa.

Yhdenvertaisuuskartoituksen listaus kohdista tai todistetuista ongelmista oli seuraava:

- Olen henkilökohtaisesti todistanut tai kohdannut syrjintää (31,3 %)
- Vähävaraisia ei huomioida toiminnassa (28,3 %)
- Yhdenvertaisuutta ei huomioida toimintasuunnitelmassa tai strategiassa (22,2 %)
- Yhteisön kielenkäyttö syrjii joitakin ihmisryhmiä (16,7 %)
- Jotkin ihmisryhmät eivät voi osallistua tai osallistuminen olisi hankalaa heidän osaltaan (15,2 %)
- Työntekijät ja luottamushenkilöt eivät ole samanarvoisia (14,9 %)

- Toimintatapoja käsitellä syrjimistä ei ole (14,6 %)
- Yhdenvertaisuudesta ei ole keskusteltu (12,8 %)
- Viestintä ei ole avointa ja monipuolista eikä tavoita kaikkia (12,8 %)
- Avec-tilaisuuteen ei voi tuoda samaa sukupuolta olevaa kumppania (10,6 %)
- Yleinen ilmapiiri ei ole moniarvoinen, innostava eikä avoin (8,4 %)
- Saavutettavuus ja esteettömyys eivät näy järjestön toiminnassa (8,4 %)
- Neuvontaa ei saa, jos ei osaa suomea tai ruotsia (8,3 %)
- Juhlatilaisuuksiin ei ole helppo osallistua, jos ei käytä alkoholia (6,4 %)
- Vammaisille tai muille erityisryhmille ei ole toimintaa (6,3 %)
- Toimintaa ei pyritä kehittämään aliedustetuille tai tavoittamattomille ryhmille (6,3 %)
- Johtoryhmä tai pääsihteeri ovat heikosti sitoutuneita (4,2 %)
- Luottamushenkilöt ovat heikosti sitoutuneita (2,1 %)
- Työntekijät ovat heikosti sitoutuneita (2,1 %)
- Luottamushenkilöt ja työntekijät eivät osallistu yhteisön kehittämiseen (2,1 %)
- Toimitilat eivät ole fyysisesti esteettömiä tai saavutettavissa (2,1 %)
- Minä olen itse heikosti sitoutunut (0 %)

Lähde: SUL - Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma

6

Yhteenveto ja johtopäätökset

Selvityksessä tarkasteltiin, miten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta liikunnassa ja urheilussa on käsitelty ja tutkittu Suomessa julkaistussa tuotannossa. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus kokoaa yksiin kansiin yli 200:n aihetta käsittelevän selvityksen ja tutkimuksen keskeisimmät havainnot. Tietopaketti auttaa kaikkia liikunta- ja urheilualan toimijoita heidän työssä tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi liikunta- ja urheilukulttuurissamme.

Tämän selvityksen mukaan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysymyksiä liikunnassa ja urheilussa on käsitelty useasta eri näkökulmasta. Esimerkiksi sukupuolten välistä tasa-arvoa on tutkittu varsin kattavasti jo 1980-luvulta lähtien. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen asemasta, liikunnan ja urheilun piirissä, on julkaisu toistaiseksi vain yksi laajempi selvitys (ks. Kokkonen 2012; 2016). Toisaalta taas liikunnan harrastamisen taloudellisesta ja alueellisesta tasavertaisuudesta on ilmestynyt useampia kattavia julkaisuja (esim. VLN 2014; Harkimo ym. 2015).

Urheilukulttuurin maskuliinisuus on saattanut osaltaan harhauttaa tutkimuksen tekijöitä, sillä laaja-alaisesti miesnäkökulmasta tehtyä tutkimusta liikuntatieteellisessä kontekstissa ei ole juuri tehty (pl. Tiihonen 2002). Tämä on merkittävää siinä mielessä, että myös enemmistön edustajat voivat joutua lajeissaan vähemmistöön ja syrjinnän kohteeksi. Peltolan (2016) selvityksen perusteella pojat kohtaavat liikuntaharrastuksissaan tyttöjä enemmän henkistä, fyysistä ja seksuaalista väkivaltaa niin valmentajien kuin ohjaajien taholta. Liikunnassa ja urheilussa tapahtuva kiusaaminen, syrjintä sekä muut väärinkäytökset ovatkin aiheita, joista Laineen ym. (2016) sekä Peltolan (2016) mukaan kaivataan akuutisti lisää tutkimustietoa.

Vaikuttaa siltä, että eksplisiittisesti yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon näkökulmasta tehtyä, kattavaa tutkimusta on olemassa kuitenkin niukalti. Esimerkiksi lasten ja nuorten osalta tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden teemoja on sivuttu monissa julkaisuissa, mutta laaja-alaiset tutkimukset aiheesta uupuvat. Samoin urheilun monikulttuurisuutta on tutkittu erityisesti kotoutumisen näkökulmasta, mutta esimerkiksi rasismiin ja syrjintään keskittyviä tutkimuksia on vähän. Yllättävää on myös se, että läheisesti yhdenvertaisuuden teemojen kanssa kamppailevaa erityisliikuntaa ei ole lähestytty yhdenvertaisuuden näkökulmasta, vaikka esimerkiksi Saari (2011a; 2015a; 2015b) on aihetta kattavasti sivunnut. Toisaalta yhdenvertaisuus ja tasa-arvo ovat niin laajoja aihekokonaisuuksia, että niitä on lähes mahdotonta tutkia aukottomasti.

Vaikuttaa siltä, että tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysymykset ovat saamassa merkittävämmän aseman niin liikuntapoliittisessa kontekstissa kuin yhteiskunnassamme laajemmin. Urheiluun ja liikuntaan liittyvät eettiset asiat ovat saaneet merkittävää painoarvoa liikuntalain sisällöissä. Valtion liikuntaneuvoston sekä opetus- ja kulttuuriministeriön teettämät uudet selvitykset aiheesta osoittavat, että yhdenvertaisuus- ja tasa-arvo-teemat ovat nousseet keskeiseen asemaan myös julkishallinnon päätöksentekijöiden keskuudessa. Työtä on silti vielä tehtävä niin tutkimuksen ja päätöksenteon kuin käytännön toiminnan tasolla. Yhdenvertainen ja tasa-arvoinen liikuntakulttuuri edellyttää lukuisten ennakkoluulojen, vakiintuneiden asenteiden sekä rakenteiden ja käytäntöjen muutosta. Samaa muutosta vaaditaan myös ympäröivältä yhteiskunnalta.

Lähteet

- Aalto, P. 2003. Naiset liikuntajohtajina. Teoksessa A-M. Lämsä (toim.) Näköaloja naisjohtajuuteen. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto 2003.
- Aalto, P. 2001. Naisten liikuntatalous Suomessa. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Aalto, P. 2000. Naiset, liikunta ja tasa-arvo. Liikunta & Tiede 3-4, 22-26.
- Airo, M. & Palomäki, K. 2008. Mikä maahanmuuttajaa liikuttaa? -Kolmen afgaaninuoren liikunta- ja urheiluseurakokemuksia. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Alaja, E. 2014. Respect. Ajatuksia, esimerkkejä ja ideoita naisjohtajuuden edistämiseksi suomalaisessa liikuntakulttuurissa. Veikkaus Oy.
- Ala-Vähälä, T. & Rikala, S. 2014. Erityisliikunnan tilanne kunnissa 2013. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2014:5. Saatavilla: http://www.liikuntaneuvosto.fi/files/307/Erityisliikunta_kunnissa_2013_www.pdf
- Ala-Vähälä, T. 2010. Raportti kuntien erityisliikunnan tilanteesta vuonna 2009. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:17. Helsinki: Opetusministeriö. Saatavilla: <http://www.liikuntaneuvosto.fi/files/60/erli2009.pdf>
- Aulin, V. 2013. Balancing between identities: a gay athlete's experiences in sport and exercise domains in Finland. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma. Saatavilla: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/42232/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201309262363.pdf?sequence=1>
- Beurling, J. 2011. Reilun pelin käsikirja - kohti eettisempää liikuntaa ja urheilua. SLU-julkaisusarja 2/2011. Helsinki: Suomen liikunta ja Urheilu SLU ry. Saatavilla: http://slu-fi-bin.directo.fi/@Bin/f756c6d39d1509bb55bdb-04050fab40f/1500986524/application/pdf/3639033/SLU-REPE_KIRJA_suomi_FINAL_low.pdf
- Berg, P., Kivijärvi, A., Kokkonen, M., Peltola, M. & Salasuo, M. 2016. Liikunnan ja urheilun yhdenvertaisuuteen on pitkä matka. Nuorisotutkimusverkosto. Viitattu 3.7.2017. http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/tiedostot/nakokulma37_berg_kivijarvi_kokkonen_peltola_salasuo.pdf
- Berg, P. & Kokkonen, M. 2016. Urheilun takapuoli. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus liikunnassa ja urheilussa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Berg, P. 2010. Ryhmärajoja ja hierarkioita: etnografinen tutkimus peruskoulun yläasteen liikunnanopetuksesta. Helsinki: Helsingin yliopisto. Sosiaalipsykologian laitos.
- Berg, P. 2007. Sukupuoli ja rajatyön muodot koulun liikuntatunneilla. Nuorisotutkimus 25:2, 32-51. Viitattu 22.6.2017. <http://elektra.helsinki.fi/oa/0780-0886/2007/2/sukupuol.pdf>
- Berg, P. 2001. Tytöt paitsiossa? - Yläasteen liikunnanopettajien arviot liikunnallisesti lahjakkaista ja keskivertoa olevista oppilaista maskuliinisilla ja feminiinisillä ominaisuuksilla mitattuna. Tiivistelmä. Viitattu 21.6.2017. <http://hdl.handle.net/10138/11644>
- Brunila, K. 2009. Tasa-arvotyön projektitapaistuminen. Helsingin yliopisto. Kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 222. Saatavilla: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/19785/parastae.pdf?sequence=1&origin=publication_detail
- Epäily, N. 1987. Naiset läänien liikuntahallinnossa. Naisten sosiaalistuminen liikunnan väliportaan hallinnon luottamustehtäviin ja heidän kokemuksiaan läänien liikuntalautakuntien toiminnasta. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Eränpalo, N. 2014. "Urheilu on ollut suurin ja parhain apu minulle luomaan sosiaalista verkkoa ja kotoutumaan Suomeen". Kisakeskuksen vertaisohjaajakoulutukseen osallistuneiden maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden kokemuksia liikuntatoiminnan merkityksestä. Jyväskylän yliopisto. Liikuntakasvatuksen laitos. Pro gradu -tutkielma. Saatavilla: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/44764/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201411283392.pdf?sequence=1>
- Fagerlund, E. 2011. Maahanmuuttajien kotouttaminen liikunnan avulla. Vuoden 2011 kehittämisavustusten seuranta ja arviointi. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja. Jyväskylä: LIKES-tutkimuskeskus. Saatavilla: <http://www.likes.fi/filebank/571-Kotouttaminen2012.pdf>
- Glan, V. 2003. Tasa-arvo lasten liikunnassa. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Hakamäki, M., Jaako, J., Kankaanpää, A., Kantomaa, M., Kämppi, K., Rajala, K. & Tammelin, T. 2014. Sosioekonomisen taustan yhteys lasten ja nuorten liikuntaan. Teoksessa Valtion liikuntaneuvosto (toim.) Mikä maksaa? Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2014:2, 11-49. Saatavilla: http://www.liikuntaneuvosto.fi/files/290/www_Sosioekonominen_tausta_ja_lasten_liikunta_2103.pdf
- Hargreaves, J. 1994. Sporting females: critical issues in the history and sociology of women's sports. London; New York: Routledge 1994.
- Harkimo, L., Virta, S. & Paajanen, M. 2016. Yhdenvertaiset mahdollisuudet harrastaa. Painopisteenä harrastamisen hinta. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2016:19. Saatavilla: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75186/okm19.pdf>
- Harjunen, H. 2016. Ulossulkemisia liikunnan kentällä: lihava liikkuva naisruumis katseiden kohteena. Teoksessa P. Berg & M. Kokkonen (toim.) Urheilun takapuoli. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus liikunnassa ja urheilussa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 156-175.
- Heikkinen, A. & Pyykkönen, T. 1992. Suomi uskoi urheiluun: Suomen urheilun ja liikunnan historia. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu.
- Heinilä, K., Keskitalo, H., Olin, K., Partanen, K., Pauku, P., Penttinen, A., Rantakari, J., Siitonen, L. & Talja, U. 1977. Nainen suomalaisessa liikuntakulttuurissa. Jyväskylän yliopisto. Liikuntasuunnittelun laitos. Tutkimuksia n:o 15/1977.
- Heinonen, A. & Nakari, T. 2015. Yläkouluikäisten somalipoikien kokemuksia koululiikunnasta ja koulusta. Jyväskylän yliopisto. Liikuntakasvatuksen laitos. Pro gradu -tutkielma. Saatavilla: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/49773/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201605132538.pdf?sequence=1>
- Heinonen, E. 2009. Koululiikunnan merkitys maahanmuuttajien kotoutumisessa: valmistavan koulutuksen eri kulttuuritaustaisten opiskelijoiden kokemuksia liikuntatunneista. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Helldán, A. & Helakorpi, S. 2015. Suomalaisen aikuisväestön terveyskäyttäytyminen ja terveys, kevät 2014. Raportti 6/2015. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126023/URN_ISBN_978-952-302-447-2.pdf?sequence=1
- Herrala, H. 2016. Rajat ja rajatyö jääkiekkokaukalossa. Teoksessa P. Berg & M. Kokkonen (toim.) Urheilun takapuoli. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus liikunnassa ja urheilussa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 46-64.
- Herrala, H. 2015. Tytöt kaukalossa: etnografinen tutkimus tyttöjen jääkiekkoharrastuksesta. Lapin yliopisto. Acta Universitatis Lapponensis 303. Saatavilla: https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/62158/Herrala_Helena_ActaE_170_pdfA.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Hirdman, Y. 1990. Genussystemet. Teoksessa O. Petersson, Y. Hirdman, I. Persson, J. Olsen & A. Westholm (toim.) Demokrati och makt i

- Sverige. Maktutredningens huvudrapport. Stockholm: Allmänna.
- Hirvensalo, M. & Heikkinen, E. 2001. Ikääntyvien liikunnalle tasa-arvoa rahoituksen painotusta muuttamalla. *Liikunta & Tiede* 38 (4), 21–23.
- Huovinen, M. 1987. Naiset kuntien liikuntapolitiikan päätöksentekijöinä. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Hokka, L. 2014. Miesten ja naisten tasa-arvon edistäminen liikuntapolitiikassa. Hyviä kätäntöjä Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2014:9. Saatavilla: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/75225>
- Holkko, T. 1993. Juoksijan maratonkokemukset. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Holli, A. M. 1995. Tasa-arvosta ja Troijan hevosista. Feministinen käsitteekritiikki ja suomalaisen tasa-arvopolitiikan käytännöt. Helsingin yliopisto. Helsinki: Suomen naistutkimuksen seura 8 (3), 14–33.
- Holm, S. 2002. Liikuttaako sukupuolten tasa-arvo? Tapaustutkimus SLU:n tasa-arvoprojektien toteutumisesta liikuntajärjestöissä vuosina 1995–2000. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma. Saatavilla: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/9706/susaholm.pdf?sequence=1>
- Horelli, L. & Saari, M. 2002. Tasa-arvoa valtavirtaan. Tasa-arvon valtavirtaistamisen menetelmiä ja käytäntöjä. Viitattu 5.6.2017. <https://www.julkari.fi/handle/10024/113869>
- Huhta, H. 2013. Monikulttuuriset suomalaiset huippu-urheilijoina. Teoksessa M. Piispa & H. Huhta (toim.) Epätavallisia elämänkulkuja. Huippu-urheilijat ja -taiteilijat 2000-luvun Suomessa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Saatavilla: http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/epatavallisia_elamankulkuja.pdf
- Huovinen, S. 1998. ”Kaikki erilaisia – kaikki samanarvoisia”. Kokemuksia liikunnasta ja urheilusta suvaitsevaisuustyön uutena välineenä. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Hämäläinen-Myllymäki, K. 2012. Naisvammaisurheilu kaksinkertaisen toiseuden ja ruumisprojektin risteyksessä. Arvojen ja asenteiden muutos naisvammaisurheilijan kokemana. Jyväskylän yliopisto. Liikunta- ja terveystieteiden tiedekunta. Pro gradu -tutkielma. Saatavilla: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/37878/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201205221705.pdf?sequence=1>
- Itkonen, H. & Laine, A. 2015. Suuntana liikunnan käsitteet ja käytännöt. Teoksessa H. Itkonen & A. Laine (toim.) Liikunta yhteiskunnallisena ilmiönä. Jyväskylä: Yliopistopaino, 7–8.
- Itkonen, H. 1998. Tasa-arvoinen vai yhdenvertainen liikunta? *Liikunta & tiede* 35 (5), 30.
- Itkonen, H. 1997. Liikuttaako suvaitsevaisuus? Tutkimus liikuntakulttuurin suvaitsevaisuudesta. Joensuu: Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos.
- Ikonen, V. & Niskanen, T. 1991. Naisten massajuoksut tapahtumana ja kokemuksena. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.
- IWG 2014. Liikunnan ja urheilun tasa-arvo Suomessa. Viitattu 13.6.2017. http://www.sport.fi/system/resources/W1siZiIsIjIwMTQvMDEUvMjYvMTVfNDRfMjJfNzUyX0lXR19UYXNhX2Fydm9fU3VvbWVzc2EucGRmIld/IWG_Tasa-arvo%20Suomessa.pdf
- Jokinen, A. 2012. Mieskysymys: miesliike, -työ, -tutkimus ja tasa-arvopolitiikka. Tampere: Tampere University Press 2012.
- Jokinen, A. 2000. Panssaroitu maskuliinisuus: mies väkivalta ja kulttuuri. Tampere: Tampere University Press 2000.
- Junkala, P. & Lallukka, K. 2012. Yhteiset kentät? Puheita ja tekoja vähemmistöihin kuuluvien nuorten yhdenvertaisen liikunnan ja urheilun edistämiseksi. Sisäasiainministeriön julkaisu 1/2012. Saatavilla: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79500/sm_012012.pdf?sequence=1
- Kangasniemi, M., Utriainen, K., Ahonen, S.-M., Pietilä, A.-M., Jääskeläinen, P. & Liikanen, E. 2013. Kuvailtava kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsenettyyn tietoon. *Hoitotiede* 25 (4), 291–292. Saatavilla: <http://elektra.helsinki.fi/se/h/0786-5686/25/4/kuvailev.pdf>
- Kantola, J., Nousiainen, K., Saari, M. 2012. Tasa-arvosta ja sen lukemisesta toisin. Teoksessa J. Kantola, K. Nousiainen & M. Saari (toim.) Tasa-arvo toisin nähtynä. Oikeuden ja politiikan näkökulmia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen. Helsinki: Gaudeamus, 8–9.
- Kansainvälinen olympiakomitea. Women in sport. Statistics. Viitattu 13.6.2017. <https://www.olympic.org/women-in-sport/background/statistics>
- Kansallinen liikuntatutkimus 2010a. Lapset ja nuoret. SLU:n julkaisusarja 7/2010. Helsinki: Suomen Liikunta ja Urheilu SLU ry. Saatavilla: http://www.sport.fi/system/resources/W1siZiIsIjIwMTMvMTEvMjYvMTNfNDRfMzJfMjgwX0xpaWt1bnRhdHVo2ltdXNfbnVvcmlwMDIwMjYvMTVfNDRfMjJfNzUyX0lXR19UYXNhX2Fydm9fU3VvbWVzc2EucGRmIld/Liikuntatutkimus_nuoret_2009_2010.pdf
- Kansallinen liikuntatutkimus 2010b. Aikuisliikunta. SLU:n julkaisusarja 6/2010. Helsinki: Suomen kuntaliikuntaliitto. Saatavilla: http://www.sport.fi/system/resources/W1siZiIsIjIwMTMvMTEvMjYvMTNfNDRfMzJfMjQ2X0xpaWt1bnRhdHVo2ltdXNfYWIrdWlzZXRFmJAwO-V8yMDEwLnBkZiJdXQ/Liikuntatutkimus_aikuiset_2009_2010.pdf
- Kansallinen liikuntatutkimus 2010c. Senioriliikunta. SLU:n julkaisusarja 6/2010. Helsinki: Suomen kuntaliikuntaliitto. Saatavilla: http://www.sport.fi/system/resources/W1siZiIsIjIwMTMvMTEvMjYvMTNfNDRfMzJfMjQ2X0xpaWt1bnRhdHVo2ltdXNfYWIrdWlzZXRFmJAwO-V8yMDEwLnBkZiJdXQ/Liikuntatutkimus_aikuiset_2009_2010.pdf
- Kari, T. 2001. Vammaishuippu-urheilijana Suomessa. Tutkimus toimintaympäristön ja sisäisten motivaatiotekijöiden merkityksestä vammaisurheilussa. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-2001862000>
- Karjalainen, H. & Laalo, E. Nainen liikuntaseuran johtotehtävissä: tiellä yhteistyöhön ja tasa-arvoon. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Kim, H. 2009. Miten monikulttuurista liikunta ja urheilu Suomessa on? Monikulttuuristen nuorten puheenvuoro. Teoksessa L. Suurpää (toim.) Ovet auki! Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.
- Kinnunen, L.-M. 1987. Nainen liikuntaseuran puheenjohtajana – Kovanpehmeä nainen. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Kohti monimuotoisuutta – vähemmistöt, syrjintä ja syrjimättömyys Suomessa. Koulutusmateriaali. Viitattu 6.7.2017. <http://www.yhdenvertaisuus.fi/@Bin/114832/koulutusmateriaali-SEIS.pdf>
- Koivumäki, K. 1998. Erytysryhmien liikunnan kehityshaasteet. *Liikunta & Tiede* 35 (5), 31.
- Koivisto, N., Kettunen, M., Koikkalainen, K. Lehtonen, K. & Metsäranta, O. 2005. Tasapeli. Miehet ja naiset numeroina liikunnassa ja urheilussa. Selvitys miesten ja naisten asemasta suomalaisessa liikuntakulttuurissa. Helsinki: Suomen Liikunta ja Urheilu ry.
- Koivisto, N., Pystynen, T. & Jääskeläinen A. 2005. Lupa kuulua – lupa näkyä: seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt liikunnassa ja urheilussa. Helsinki: Suomen liikunta ja urheilu ry.

- Kokko, S. & Mehtälä, A. 2016. Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2016. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2016:4. Saatavilla: http://www.liikuntaneuvosto.fi/files/438/LIITU_2016.pdf
- Kokko, S., Mehtälä, A., Villberg, J., Ng, K. & Hämylä, R. 2016. Itsearvioitu liikunta-aktiivisuus, istuminen ja ruutu-aika sekä liikkumisen seurantalaitteet ja -sovellukset. Teoksessa S. Kokko & A. Mehtälä (toim.) Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2016. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2016:4, 10–16. Saatavilla: http://www.liikuntaneuvosto.fi/files/438/LIITU_2016.pdf
- Kokkonen, M. 2016. Syrjintä ja henkinen pahoinvointi seksuaalivähemmistöjen liikuntaharrastuksissa. Teoksessa P. Berg & M. Kokkonen (toim.) Urheilun takapuoli. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus liikunnassa ja urheilussa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 138–156.
- Kokkonen, M. 2015. Sukupuoli ja seksuaalinen suuntautuneisuus koululiikunnan kompastuskivinä: kuvaileva kirjallisuuskatsaus. Kasvatus 46 (5), 460–472.
- Kokkonen, M. 2013. Liikuntapedagogiikan yhdenvertaisuus: sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen näkökulma. Teoksessa T. Jaakkola, J. Liukkonen & A. Sääkslahti (toim.) Liikuntapedagogiikka. Jyväskylä: PS-kustannus, 430–460.
- Kokkonen, M. 2012. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen syrjintä liikunnan ja urheilun parissa. Valtion liikuntaneuvostojen julkaisuja 2012:5. Saatavilla: <http://www.liikuntaneuvosto.fi/files/45/vahemmistot.pdf>
- Komi, P. 2007. Tyttöjen ja poikien liikuntaharrastukset ja niiden julkinen tuki. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Pro gradu -tutkielma. Viitattu 3.7.2017. https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/12776/URN_NBN_fi_jyu-2007375.pdf?sequence=1
- Koski, P. 1995. Piikkareilla pintaa syvemmältä. Työryhmän taustaselvitys. Helsinki: Opetusministeriö.
- Kosonen, U. 1991. Naisten ruumiillisuus ja liikunta. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Lisensiaatintyö.
- Kosonen, U., Laitinen, A. & Pirinen R. 1988. Liikuntakulttuuri ja naiset – keskustelua LIINA-projektista. Teoksessa L. Simonen (toim.) Naistutkimuksen ajankohtaisia ongelmia. Tampere: Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos, 101–123.
- Kotamäki, P. 2012. Jalkapallo nuorten maahanmuuttajamiesten kotouttajana. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma. Saatavilla: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/41114/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201303261374.pdf?sequence=1>
- Kukkonen, S. 2010. Naisen polku johtajuuteen suomalaisessa liikuntakulttuurissa – Lasikaton uhmaajat. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Lahti, R., Finni, J., Humisto, P. & Karvinen, J. 2012. Teoksessa Valtion liikuntaneuvosto (toim.) Mikä maksaa? Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2014:2, 65–93. Saatavilla: http://www.liikuntaneuvosto.fi/files/290/www_Sosioekonominen_tausta_ja_lasten_liikunta_2103.pdf
- Laine, A., Salasuo M. & Matilainen, P. 2016. Arvot, syrjintä ja kiusaaminen. Teoksessa S. Kokko & A. Mehtälä (toim.) Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2016. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2016:4, 57–62. Saatavilla: http://www.liikuntaneuvosto.fi/files/438/LIITU_2016.pdf
- Laine, L. 2004. Naisten urheilun reunaehdoista: kokemuksia yleisurheilusta ja hiihdosta 1940-luvulle. Teoksessa K. Ilmanen (toim.) Pelit ja kentät: kirjoituksia liikunnasta ja urheilusta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Laine, L. & Sarje, A. 2002. Suomalaisen naisvoimistelun maailmat. Helsinki: Naisvoimistelun Tuki ry.
- Laine, L. & Sarje, A. 2004. Naisvoimistelun juhlaa. Seminaariraportti. 2. Painos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Laitinen, A. 1983. Liikunta ja nainen. Jyväskylän yliopisto. Liikuntasuunnittelun laitos. Opetusmoniste.
- Lammi, A. & Tamminen, K. 2015. Liikuntarajoitteisten aikuisten esteettömyyskokemuksia liikunta- ja urheilutapahtumista. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma. Saatavilla: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/45863/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201505121818.pdf?sequence=1>
- Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 1986. 609/1986. Viitattu 5.6.2017.
- Laki kotoutumisen edistämisestä 2010. 1386/2010. Viitattu 31.7.2017.
- Launonen, L., Pulkkinen, L. & Kontoniemi, M. 2003. Kokonaiskoulupäiväprojekti. Toinen väliraportti Sitralle. Helsinki: Sitra. Saatavilla: <https://media.sitra.fi/julkaisut/Kokonaiskoulupaiva.pdf>
- Lax, M. & Salminen, M. 2000. Lisääkö liikunta suvaitsevaisuutta? Liikunnan suvaitsevaisuustyön mahdollisuudet. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma. Viitattu 6.7.2017. <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/9692>
- Liikuntalaki 2015. 390/2015. Viitattu 5.6.2017. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150390>
- Liikuntalaki 1998. 1054/1998. Viitattu 6.6.2017. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1998/19981054>
- Liikuntalaki 1979. 984/1979. Viitattu 6.6.2017. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1979/19790984>
- Lallukka, K. 2014. Lasten ja nuorten oikeudet liikunnassa ja urheilussa. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 248. Jyväskylä: LIKES-tutkimuskeskus. Saatavilla: https://www.likes.fi/filebank/895-Lasten_oikeudet.pdf
- Lapsiasiavaltuutettu. Tiedätkö, mitkä ovat lasten ihmisoikeudet? Selkokielineen esite. Viitattu 22.6.2017. <http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2014/12/Selkokielineen-LOS-esite.pdf>
- Lehtosaari, R. 2010. Liikunta kansainvälisenä kielinä. Maahanmuuttajien liikuntasuhde ja näkemyksiä liikunnan vaikutuksesta kotoutumiseen. Turun yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma. Saatavilla: <http://doria32-kk.lib.helsinki.fi/bitstream/handle/10024/63067/gradu2010lehtosaari.pdf?sequence=1>
- Luukkainen, S. 2013. Liikuntapaikkapalveluiden alueellinen tasa-arvo. Tasavertaisuuden toteutuminen Suomessa liikunnan ELY-alueittain vuosina 1998–2009. Jyväskylän yliopisto. Liikuntakasvatuksen laitos. Pro gradu -tutkielma. Saatavilla: https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/41764/URN_NBN_fi_jyu-201306141966.pdf?sequence=5
- Mahlamäki, P. 2015. YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sopimuksen valinnainen pöytäkirja. Johdanto. Viitattu 4.7.2017. http://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/vammaisten_oikeudet_2016_net.pdf
- Majjala, H-M. 2014. Maahanmuuttajien kotouttaminen liikunnan avulla. Kehittämishankkeiden seuranta ja arviointi vuosilta 2011–2013. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 290. Jyväskylä: LIKES.
- Majjala, H-M. & Fagerlund, E. 2012. Monikulttuurisen liikunnan hyviä käytäntöjä Suomessa ja Norjassa. Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäitiö.
- Mettälä, M. & Eerola, M. 2013. Moninaisuus mielessä. Seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuuden kohtaaminen sosiaalialan työssä. Opinnäytetyö. Metropolia Ammattikorkeakoulu. Saatavilla: <http://seta.fi/seta/wp-content/uploads/2013/06/Moninaisuus-mielessä-Seksuaalisen-suuntautumisen-ja-sukupuolen-moninaisuuden-kohtaaminen-sosiaalialan-työssä-esite.pdf>
- Myrén, K. 2003. Kohtaamisia liikunnan kentällä: liikunnan suvaitsevaisuushankkeiden arviointi 1996–2002. Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäitiö.

- Myrén, K. 1999. Pois paitsiosta – maahanmuuttajien liikuntaharrastukset ja vapaa-ajanvietto Suomessa. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 122. Jyväskylä: LIKES-tutkimuskeskus.
- Myöhänen, P. 2016. Juniorijalkapalloilijoiden seksuaalinen hyväksikäyttö ravistelee Britanniaa. Viitattu 24.7.2017. <https://yle.fi/uutiset/3-9317856>
- Naumanen, S. 2012. Naisurheilujohtajuuden edistäminen olympialiikkeessä vuosina 2000-2010. Sitoutuminen Brightonin tasa-arvojuhlistukseen. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Nuorisolaki 2016. 1285/2016. Viitattu 21.6.2017. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161285>
- Nousiainen, K. 2012. Käsitteellisiä välineitä tasa-arvon erittelyyn. Teoksessa J. Kantola, K. Nousiainen & M. Saari (toim.) Tasa-arvo toisin nähtynä. Oikeuden ja politiikan näkökulmia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen. Helsinki: Gaudeamus, 32.
- Nevalainen, K. 2017. Päiväkotien liikuntaolosuhteet ja niiden yhteyksiä lasten motorisiin perustaitoihin. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteellinen tiedekunta. Pro gradu -tutkielma. Viitattu 22.6.2017. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/54326/URN%3aNBN%3a-fi%3ajyu-201706062698.pdf?sequence=1>
- Oikeusministeriö 2014. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvien perus- ja ihmisoikeudet Suomessa. Selvityksiä ja ohjeita. Saatavilla: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/76543/omso_34_2014seksuaalivahemmistot.pdf?sequence=1
- Ojala, H. 2016. Äijäjooga sukupuolen ja iän neuvottelun kenttänä. Teoksessa P. Berg & M. Kokkonen (toim.) Urheilun takapuoli. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus liikunnassa ja urheilussa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 176-197.
- Olympiakomitea 2015. Tasa-arvo liikunnassa ja urheilussa. Viitattu 13.6.2017. <https://www.olympiakomitea.fi/olympiakomitea/vastuullisuus/tasa-arvo-2/tasa-arvo/>
- Opetushallitus 2016. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. 4. Painos. Määräykset ja ohjeet 2014:96. Saatavilla: http://www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetus-suunnitelman_perusteet_2014.pdf
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016. Uusi nuorisolaki voimaan tammikuussa 2017. Viitattu 21.6.2017. http://minedu.fi/artikkeli/-/asset_publisher/uusi-nuorisolaki-voimaan-tammikuussa-2017
- Opetusministeriö 2010. Kehittämishjelma maahanmuuttajien kotouttamiseksi liikunnan avulla. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:16. Helsinki: Opetusministeriö.
- Opetusministeriö 2004. Opiskelevien urheilijoiden taloudellista tilannetta selvittävän työryhmän muistio. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2004:17. Helsinki: Opetusministeriö.
- Paananen, S. 1992. Sukupuolten tasa-arvo liikuntakulttuurissa. Helsinki: Opetusministeriö.
- Paavola, M. 2003. Korkokengillä vai nappiksilla? Tutkimus naiseuden ja jalkapalloilun yhdistämisestä. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma. Viitattu 27.6.2017. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/9685/GOOOO72.pdf?sequence=1>
- Pasanen, S. & Laine, K. 2017. Monikulttuuriset liikuntahankkeet. Vuosien 2015-2016 hankeseurannan tuloksia. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 326. Jyväskylä: LIKES. Saatavilla: https://www.likes.fi/filebank/2602-Monikulttuuriset-liikuntahankkeet_2017.pdf
- Peltola, M. 2016. Ohjaajan väkivaltainen käyttäytyminen liikuntaharrastuksissa: sukupuolen ja maahanmuuttotoustan merkitys lapsiuhritutkimuksen valossa. Teoksessa P. Berg & M. Kokkonen (toim.) Urheilun takapuoli. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus liikunnassa ja urheilussa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 23-46.
- Peltola, M. 2016. Lapset kokevat väkivaltaa liikuntaharrastuksissa. Haaste 3/2016. Viitattu 25.7.2017. <http://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste32016/lapsetkokevatvaki-valtaaliikuntaharrastuksissa.html>
- Perustuslaki 1999. 731/1999. Viitattu 7.6.2017. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>
- Naisliikunnan työryhmä Piikkarit 1995. Piikkareilla nopeammin, korkeammalle ja tasa-arvoisemmin. Työryhmän raportti 1995:3. Helsinki: Opetusministeriö.
- Piispanen, T. 2010. Erityisliikunnan kehittäminen kunnissa. Erityisliikuntaa kuntiin 2007-09-kehittämis- ja konsultointiprojekti. Loppuraportti. Helsinki: Liikuntatieteellinen Seura ry. Saatavilla: http://www.lts.fi/sites/default/files/page_attachment/erityisl.keh_kunnissa_2007-2009.pdf
- Piispanen, T. 2003. Eriarvoisuus kuntien erityisliikunnassa. Liikuntavammaisten aktiiviliikkujien arviointia kuntien erityisliikunnan tilasta. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Polari, A. 2015. Alueelliset erot koulujen liikuntasalien harrastekäytössä. Jyväskylän yliopisto. Liikuntakasvatuksen laitos. Pro gradu -tutkielma. Saatavilla: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/45173/URN%3aNBN%3a-fi%3ajyu-201501281196.pdf?sequence=1>
- Puronaho, K. 2014. DROP-OUT vai THROW-OUT? Tutkimus lasten ja nuorten liikuntaharrastuksen kustannuksista. Teoksessa Valtion liikuntaneuvosto (toim.) Mikä maksaa? Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2014:2, 49-65.
- Puronaho, K. 2006. Liikuntaseurojen lasten ja nuorten markkinointi. Tutkimus lasten ja nuorten liikunnan tuotantoprosesseista, resursseista ja kustannuksista. Jyväskylän yliopisto. Studies in Business and Economics 52.
- Puronaho, K., Näckel, I., Matilainen, P., Pulkkinen, R., Hartman, A-M. & Pavelka, B. 2001. Mitä liikunta maksaa? Jyväskylän yliopisto. Liikunnan kehittämiskeskus 2001.
- Puukko, S. 2005. Naisten tie sinisille kilpaken-tille. Tutkimus naisten kilpapurjehduksesta 1900-luvun Suomessa. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma. Saatavilla: https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/9703/URN_NBN_fi_jyu-200522.pdf?sequence=1
- Pyykkönen, T. 2016. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvotyö valtion liikuntapolitiikassa - taustaselvitys valtion liikuntaneuvostolle ja sen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvojoestolle. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2016:1. Saatavilla: http://www.liikuntaneuvosto.fi/files/396/VLN_YT_FINAL.pdf
- Pyykkönen, T. 1986. Liikkuva nainen. Tieteen näkemyksiä naisten liikuntaharrastuksesta. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu n:o 109.
- Raivio, M. R. 1982. Naisten sosiaalistuminen liikuntajärjestöjen johtotehtäviin. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Rauste, O. 2017. Lasten ja nuorten urheilun oikeussäännöt. Helsinki: Tietosanoma Oy.
- Raninen, A. 2008. Mondon mannekiineja vai tartanin trendsettereitä? Urheilun kaupallistumisen vaikutus naisurheilijoiden ulkoasuun. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Ranta, N. 2015. Suomalainen huippuratsastaja tuomittiin lapsiin kohdistuneista seksuaalirikoksista - uhrin 14- ja 15-vuotiaita tyttöjä. Viitattu 24.7.2017. <http://www.is.fi/kotimaa/art-2000000990121.html>
- Rantalaiho, L. 1994. Sukupuolisopimus ja Suomen malli. Teoksessa A. Anttonen, L. Henriksson & R. Nätkin (toim.) Naisten hyvinvointivaltio. Tampere: Vastapaino, 10-16.
- Rikala, S. 2015. Kohti yhdenvertaisia kuntien liikuntapalveluita. Erityisliikuntaa kuntiin 2013-2015 -hankkeen loppuraportti. Liikuntatieteellisen Seuran tutkimuksia ja selvityksiä nro 12: Helsinki.
- Rikala, S. 2009. Kunnan liikuntapalveluiden ohjaus ja yhdenvertaisuus. Tampereen yliopisto. Oikeustieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.

- Rimpiläinen, S. 2000. Kaikki erilaisia, kaikki samanarvoisia. Erityisliikunnan tapaustutkimus Jyväskylässä. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaali-tieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-2000849388>
- Rintala, P., Huovinen, T. & Niemelä S. 2012. Soveltava liikunta. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 168.
- Saari, A. 2015a. Vammaisurheilu ja erityisliikunta lajiiliitoissa. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2015:1. Saatavilla: http://www.liikuntaneuvosto.fi/files/346/Vammaisurh_ ja_ erityisliik_ lajiiliitoissa_ www.pdf
- Saari, A. 2015b. Erityisliikunta ja vammaisurheilu seuroissa. Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta VAU ry. Saatavilla: <http://www.vammaisurheilu.fi/images/tiedostot/ladattavat-tiedostot/vammaisurheilujaerityisliikuntaseuroissa2015-1.pdf>
- Saari, A. 2011a. Inklusion nosteet ja esteet liikuntakulttuurissa. Tavoitteena kaikille avoin liikuntallinen ilta- ja päivätoiminta. Jyväskylän yliopisto. Studies in Sport, Physical Education and Health, 174. Saatavilla: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/36793/9789513944339.pdf?sequence=1>
- Saari, A. 2011b. Kaikille avoimen liikuntakulttuurin esteet ja nosteet. Väliraportti liikunta- ja urheilujärjestöjen integraation prosesseista. Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta VAU ry. Saatavilla: http://www.vammaisurheilu.fi/images/tiedostot/Raportit/kaikille_avoimen_liikuntakulttuurin_esteet_ ja_ nosteet_ 2011.pdf
- Sahlman, P. 2017. Sukupuolen diskurssit liikuntapedagogiikan opiskelijoiden kouluttajien puheessa. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteellinen tiedekunta. Pro gradu -tutkielma. Saatavilla: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/54080/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201705232472.pdf?sequence=1>
- Salminen, A. 2011. Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopisto. Opetusjulkaisuja 62, julkisjohtaminen 4. Saatavilla: http://www.uva.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf
- Seppälä, H.-M. 2017. Suomalaisten naisolympiaurheilijoiden kokemuksia kansainväliseen menestykseen vaikuttaneista tekijöistä. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteellinen tiedekunta. Pro gradu -tutkielma. Saatavilla: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/53106/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201702251525.pdf?sequence=1>
- Seta 2009. Uskalla-kampanja tuo esiin seksuaalivähemmistöt urheilussa. Viitattu 20.7.2017. <http://seta.fi/uskalla-kampanja-tuo-esiin-seksuaalivahemmistot-urheilussa/>
- Simola, A. 2007. Naisten nousu golfviheriöille: tutkimus naisten asemasta suomalaisessa golfkulttuurissa. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Sinisalo, E. 2009. Maahanmuuttajien liikuntaharrastukseen vaikuttavat tekijät ja liikuntapaikkojen saavutettavuus pääkaupunkiseudulla. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Sipilä, P. 1998. Sukupuolitettu ihminen. Kokonainen etiikka. Onko sukupuoli oikein. Helsingin yliopisto. Helsinki: Gaudeamus.
- Sisäasiainministeriö 2011. Kop kop – pääseekö sisään? Yhdenvertaisen järjestötoiminnan opas urheilu- ja nuorisjärjestöille. Sisäasiainministeriön julkaisut 28/2011. Saatavilla: <https://yhdenvertaisuus-fi-bin.directo.fi/@Bin/b473a-f1aab4bb954b399bc8ff0b6f657/1501498430/application/pdf/183414/Kopkop.pdf>
- Suomen Liikunta ja Urheilu SLU ry 1998. Yhteinen maali. Suomen Liikunta ja Urheilu (SLU) ry:n ohjelma naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta vuosille 1998–2000. Kokousasiakirja.
- Steadward, R. 1998. Yhteistyöllä kohti tasavertaisuutta. Liikunta & Tiede 35 (5), 24–26.
- Suomen Jääkiekkoliitto 2017. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma 2017–2018.
- Suomen Palloliitto 2016. Yhdenvertaisuussuunnitelma 2016–2018. Saatavilla: https://www.palloliitto.fi/sites/default/files/liitteet/Palloliitto_yhdenvertaisuussuunnitelma_2016-2018.pdf
- Suomen Salibandyliitto 2016. Yhdenvertaisuuden edistäminen 2016–2019. Saatavilla: <http://floorball.fi/salibandy-info/lajiesittely/yhdenvertainen-salibandy/>
- Suomen Urheiluliitto 2016. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma.
- Suomen Voimisteluliitto 2016. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma.
- Suomen YK-liitto 2015. YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sopimuksen valinnainen pöytäkirja. Viitattu 4.7.2017. http://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/vammaisten_oikeudet_2016_net.pdf
- Suomen virallinen tilasto (STV) 2017. Suomen kansalaisuuden saamiset. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu 3.7.2017. <http://www.stat.fi/til/kans/index.html>
- Suomen virallinen tilasto (SVT) 2017. Muuttoliike. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu 3.7.2017. <http://www.stat.fi/til/muutl/index.html>
- Suomi, K., Sjöholm, K., Matilainen, P., Glan, V., Nuutinen, L., Myllylä, S., Pavelka, B., Vettenranta, J., Vehkakoski, K. & Lee, A. 2012. Liikuntapaikkapalvelut ja väestön tasa-arvo. Seurantatutkimus liikuntapalveluiden muutoksista 1998–2009. Opetus- ja kulttuuriministeriön veikkausvaroista kustantama julkaisu. Saatavilla: <https://www.jyu.fi/sport/laitokset/liikunta/liikuntapaikkapalvelutjatasaarvo>
- Suomi, K. 2000. Liikuntapaikkapalvelut ja kansalaisten tasa-arvo. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2017. Uusi vammais- palvelulaki lausunnolle – tavoitteena oman tarpeen mukaiset palvelut vammaisille henkilöille. Viitattu 5.7.2017. http://stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/uusi-vammaispalvelulaki-lausunnolle-tavoitteena-oman-tarpeen-mukaiset-palvelut-vammaisille-henkiloille
- Sosiaali- ja terveysministeriö. Valtavirtaistaminen. Viitattu 5.6.2017. <http://stm.fi/valtavirtaistaminen>
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2016. Tasa-arvoa tekemässä. Viitattu 2.6.2017. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74768/STM_Tasa-arvoa%20tekemässä_net.pdf
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2015. Tasa-arvolaki 2015. Viitattu 2.6.2017. <https://www.tasa-arvo.fi>
- Soveltavan liikunnan koulutus- ja tutkimustyöryhmä 2017. Kannanotto soveltavan liikunnan tutkimuksesta tiedolla johtamisen suunta-asiakirjassa. Viitattu 4.7.2017. http://www.lts.fi/sites/default/files/page_attachment/kannanotto_soveltavan_liikunnan_tutkimuksesta-suunta-asiakirjassa.pdf
- Takala, M. 2014. Parempi pelata kuin pysyä paikoillaan. Liikunnan merkitys swahilin kielten maahanmuuttajien kotoutumisessa. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Pro gradu -tutkielma. Saatavilla: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/43460/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201405201764.pdf?sequence=1>
- Talja, U. 1976. Nainen liikunnan seuraportaassa: kartoitus naisen asemasta SVUL:n ja TUL:n Keski-Suomen piirin sekaseuroissa. Jyväskylän yliopisto. Liikuntasuunnittelun laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Tasa-arvoasiain neuvottelukunta. Kuinka tasa-arvoa edistetään? Viitattu 5.6.2017. <http://tane.fi/tasa-arvo>
- Tasa-arvovaltuutettu. Tasa-arvolaki pähkinänkuoressa. Viitattu 2.6.2017. <https://www.tasa-arvo.fi/fi/tasa-arvolaki-pahkinankuoressa>
- Tasa-arvovaltuutettu. Seksuaalinen ja sukupuoleen perustuva häirintä. Viitattu 24.7.2017. <https://www.tasa-arvo.fi/seksuaalinen-hairinta>
- Tasapeli-työryhmä 2005. Tasapeli: sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen ja sukupuoli-vaikutusten arviointi liikunta-alalla. Helsinki: Opetusministeriö.

- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2017. Seksuaalinen suuntautuminen. Viitattu 6.7.2017. <https://www.thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/sukupuolen-moninaisuus/seksuaalinen-suuntautuminen>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2017. Tasa-arvotiedon keskus. Tasa-arvon virstanpylväitä. Viitattu 24.7.2017. <https://www.thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-edistaminen/toimijat/tasa-arvon-virstanpylvaita>
- Tiihonen, A. 2014. Liikuntakulttuurin käsitteet muuttuvat ja muuttavat. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2014:6. Viitattu 5.6.2017. http://www.liikuntaneuvosto.fi/files/317/Liikuntakulttuurin_kasitteet_LOW.pdf
- Tiihonen, A. 2002. Ruumiista miestä, tarinasta tulkintaa: oikeita miehiä – ja urheilijoita? Jyväskylän yliopisto. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 134.
- Tiihonen, A. & Ala-Vähälä, T. 2002. Erityisliikunnan arviointiraportti. Valtionhallinnon toimenpiteiden arviointia erityisliikunnan alueella. Nro 6/2002. Helsinki: Opetusministeriö.
- Tiihonen, A. 2001. SuVaa valmennukseen. Sukupuoli- ja urheiluvallennus. SLU-julkaisusarja 7/01.
- Tiihonen, A. 1995. Suomalaisista miehistä, urheilun maskuliinisuuksista ja tasa-arvon mahdollisuuksista liikuntakulttuurissa, eli, miksi naisten aseman parantaminen on myös miehistä kiinni? Teoksessa P. Koski (toim.) Piikkareilla pintaa syvemältä. Helsinki: Opetusministeriö, 39–56.
- Tiihonen, A., Koivisto, N. & Poikolainen, P. 2011. Lupa välittää – lupa puuttua. Sukupuolinen ja seksuaalinen häirintä liikunnassa ja urheilussa – opas urheilussa toimiville aikuisille. SLU-julkaisusarja 10/2011. Saatavilla: <http://www.sport.fi/system/resources/W1siZiIsIjIwMTQvMDQvMjIvMTNfMjdfNDRfNjNfU0xVX1JFUEVfZXNpdGU1X0x1cGFfdl9saXRoX2x1cGFfcHV1dHR1YV9GSU5BTC5wZGYiXVo/>
- SLU-REPE_esite5_Lupa%20välittää%20lupa%20puuttua_FINAL.pdf
- Tilastokeskus. Maahanmuuttajat väestössä. Viitattu 11.7.2017. <http://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa.html>
- Tirronen, L. 2008. Ala-asteen koulupihojen liikuntolosuhteiden alueellinen tasa-arvo. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Toivala, E. 2011. ”Elä tuu iholle kii” – homofobian ilmeneminen koulussa ja liikuntatunneilla. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Tulisalo, E. 1984. Kunnan liikuntavirkailijan tausta ja työ. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Turpeinen, S., Jaako, J., Kankaanpää, A., Hakamäki, M. 2011. Liikunta ja tasa-arvo 2011. Sukupuolten tasa-arvon nykytila ja muutokset Suomessa. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2011:33 Saatavilla: https://www.likes.fi/filebank/686-2011_liikuntajatasaarvo.pdf
- Valtion liikuntaneuvosto 2014. Mikä maksaa? Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2014:2. Saatavilla: http://www.liikuntaneuvosto.fi/julkaisut/valtion_liikuntaneuvoston_julkaisusarja/arkisto/mika_maksaa.591.news
- Valtion liikuntaneuvoston erityisliikunnan jaosto 2011. Päämääränä kaikille avoin ja yhteinen liikunta. Suomalaisen liikunnan inklusiokokemusten arviointi 2005–2011. Saatavilla: <https://www.soveli.fi/@Bin/173538/INKLUUSIORAPORTTI+2011.pdf>
- Vammaisten oikeuksien yleissopimuksen ratifiointi. Viitattu 4.7.2017. https://www.eduskunta.fi/FI/tietoeduskunnasta/kirjasto/aineistot/kotimainen_oikeus/LATI/Sivut/vammaisten-oikeuksien-yleissopimuksen-ratifiointi.aspx
- Vehmas, H. 2015. Liikunnan ja urheilun harrastaminen. Teoksessa H. Itkonen & A. Laine (toim.) Liikunta yhteiskunnallisena ilmiönä. Jyväskylä:
- Jyväskylän yliopisto, liikuntakasvatuksen laitos, 185–200.
- Vehviläinen, H. & Itkonen, H. 2009. Mimmiliigasta maailmalle. Tutkimus suomalaisen naisjalkapalloilun muutoksesta. Joensuu: Ilias.
- Vehviläinen, H. 2008. Alussa oli mimmiliiga. Naisten jalkapalloilun muutos Suomessa vuosina 1971–2006. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma. Saatavilla: https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/19614/URN_NBN_fi_jyu-200902151065.pdf?sequence=1
- Villa, S., Aaltonen, M., Förbom, J., Honkasalo, V. & Leppäkorpi, M. 2014. Yhdenvertaisuus-julkaisu Osa 2: Valehtelin jos väittäisin – Syrjintä ja syrjimättömyys Suomessa. Sisäministeriö. Viitattu 3.7.2017. <https://julkaisut.valtionneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/78995/Yhdenvertaisuus-julkaisu%20Osa%202%20Valehtelin%20jos%20väittäisin%20-%20Syrjintä%20ja%20syrjimättömyys%20Suomessa.pdf?sequence=1>
- Viitamäki, S. 1997. Naisten liikuntaharrastus ja liikunnallisten suurtapahtumien kokeminen: selvitys Naisten askeleen osanottajista. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Virtanen, S. 1999. Dropout-ilmio naisjalkapalloilussa. Tapaustutkimus nuorten naisjalkapalloilijoiden lopettamiseen vaikuttavista tekijöistä. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma. Saatavilla: <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/9680>
- Vuori, I. 2010. Liikunta, kunto ja terveys. Teoksessa I.Vuori, S. Taimela & U. Kujala (toim.) Liikuntalääketiede. Helsinki: Duodecim, 18–20.
- Westergård, J. 1998. Liikuntaväki suvaitsevaisuuden poluille. TUL/LETE ja Nuori Suomi ry.
- Yhdenvertaisuuslaki 2014. 1325/2014. Viitattu 7.6.2017. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325>
- Yhdenvertaisuuslaki. Esite. Viitattu 7.6.2017. https://yhdenvertaisuus-fi-bin.directo.fi/@Bin/c108d69ef9eadcd8e074e92536f35cbc/1496732297/application/pdf/431802/YV_FI.pdf
- Zacheus, T. 2013. Maahanmuuttajien kotoutuminen ja liikuntapalvelut Turun seudulla. Tutkimuskatsauksia 10/2013. Turun kaupungin konsernihallinto. Kaupunkikehitysryhmä. Saatavilla: https://www.turku.fi/sites/default/files/atoms/files//tutkimuskatsauksia_2013-10.pdf
- Zacheus, T. 2011. Liikunta monen kulttuurin kohtaupaikaksi? Liikunta & Tiede 48 (4), 10–15. Viitattu 7.7.2017. http://www.lts.fi/sites/default/files/page_attachment/lt411_10-15_lowres1.pdf
- Zacheus, T., Koski, P., Rinne, R. & Tähtinen, J. 2012. Maahanmuuttajat ja liikunta: liikuntasuhteen merkitys kotoutumiseen Suomessa. Turku: Turun yliopiston kasvatustieteiden laitos.
- Zacheus, T., Koski, P. & Mäkinen, S. 2011. Naiset paitsiossa? – Maahanmuuttajanaisten liikunnan tunnuspiirteitä Suomessa. Liikunta & Tiede 48 (1), 63–70. Viitattu 10.7.2017. http://www.lts.fi/sites/default/files/page_attachment/lt611_tutkimusartikkelit_63-70_lowres1.pdf
- Zacheus, T. 2010. Liikunnan ja urheilun merkitys maahanmuuttajien kotoutumiselle. Kasvatus & Aika 4 (2), 203–235. Viitattu 7.7.2017. <http://elektra.helsinki.fi/oa/1797-2299/4/2/liikzach.pdf>
- Zacheus, T. & Hakala, M. 2010. Liikunta kotoutumisen ja kulttuurien kohtaamisen välineenä – maahanmuuttajien parissa työskentelevien näkökulmia. Kasvatus 41 (5), 432–444. Viitattu 10.7.2017. Saatavilla: <http://elektra.helsinki.fi/se/k/0022-927-x/41/5/liikunta.pdf>

Tämä selvitys on osa Suomen urheilun eettinen keskus SUEK ry:n vuonna 2017 aloittamaa julkaisusarjaa. SUEK tuottaa tutkimuksia ja selvityksiä urheilun eettisistä kysymyksistä. SUEK tarjoaa päätöksenteon ja yhteiskunnallisen vuoropuhelun pohjaksi tutkittua tietoa ja pyrkii näin vaikuttamaan eettisesti kestävään urheilukulttuuriin.

Tässä selvityksessä tarkastellaan, miten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta liikunnassa ja urheilussa on käsitelty ja tutkittu Suomessa. **Samalla viivalla? Selvitys liikunnan ja urheilun tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta Suomessa** on kuvaileva kirjallisuuskatsaus, joka kokoaa yksiin kansiin yli 200:n aihetta käsittelevän selvityksen ja tutkimuksen tärkeimmät havainnot. Tietopaketti on tarkoitettu liikunta- ja urheilualan järjestöille ja muille

toimijoille, päätöksentekijöille ja viranomaisille. Se tarjoaa punnittua tietoa esimerkiksi vaikuttamistyön, viestinnän ja strategisen suunnittelun tueksi.

Samalla viivalla? Selvitys liikunnan ja urheilun tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta Suomessa -selvityksen on kirjoittanut tutkimusavustaja **Miika Kyllönen**. Selvitystyön ohjaajana on toiminut Suomen urheilun eettinen keskus SUEK ry:n tutkimuspäällikkö **Nina Laakso**.

1

SUEK ry:n julkaisu urheilun eettisistä asioista

2017